

Cesta k Dukle

plná potu,
bláta a krve

Vlastimil Schildberger st.

DRUHÉ VYDÁNÍ, BRNO 2019

Věnováno 75. výročí Dukelsko-prešovské operace

978-80-87859-13-1

Vydal Ruský kulturní osvětový spolek na Moravě za finanční podpory JMK
Nakladatelství: Ján Kux, ONUFRIUS Brno, 2019

*Vlastimil Schildberger se narodil v roce 1938.
Vyhledáváním padlých vojáků obou válčících stran
se oficiálně zabýval od roku 1977.*

Úvod

Letos uplynulo již 65 let od tak zvané Dukelsko-prešovské operace, jak byla původně nazývána operace 1. Ukrajinského frontu (dále 1. UF), která měla umožnit proniknutí sovětských vojsk na Slovensko a jejich spojení s bojujícími čs. povstaleckými jednotkami.

V minulých letech se slavil 6. říjen, den vstupu 1. samostatného čs. armádního sboru na území Československa, jako Den čs. armády. Svátek vznikl v roce 1950, v době, kdy začaly v armádě čistky. Nešlo o oslavu vítězství (boje na Dukle byly obtížné a krvavé), ale o to, aby byla touto formou vzdána pocta vojákům, kteří těmito boji prošli. Šlo o jedny z nejtěžších bojů, jakými kdy naši vojáci prošli a které přinesly velké lidské utrpení a mnoho ztrát na životech na obou stranách fronty. Vojáci 1. čs. samostatného armádního sboru (1. čs. sas) v tomto boji obstáli, prokázali zde velké osobní hrdinství, za které by generace našeho národa měly být vděчны a na které bychom měli být právem hrdí.

Bylo horké léto roku 1944. Na východní frontě byla zničena celá původní německá skupina armád Mitte. Bylo zajato na 350 tisíc nepřátelských vojáků, z nichž pak 57 tisíc prošlo potupným pochodem Moskvou.

Byl spáchán nezdařený atentát na Hitlera. Bylo osvobozeno celé území Sovětského svazu a sovětská vojska postoupila až k řece Visle. Spojenecká vojska se pevně zachytila na evropské pevnině a v Itálii osvobodila Řím. Během tří měsíců sovětská vojska postoupila o 500 km. Tím se prodloužily zásobovací komunikace, které vedly přes území, kde byly zničené mosty, železnice i silnice. Bylo třeba zajistit logistickou podporu vojsk, vybudovat nové zásobovací trasy. Ve Varšavě vypuklo povstání, které organizovala prozápadní Armija Krajowa, což se vůbec nelíbilo Stalinovi (z literárních pramenů je známo, že Stalin byl nepřítel všech spontán-

ních lidových povstání, která jím nebyla schválena). Sovětská vláda se k povstání vyjádřila, že o něm nebyla zpravena a distancovala se od něho. Přesto se dlouhými boji vyčerpaná sovětsko-polská vojska snažila přejít přes Vislu, byla však odražena.

Na jižním úseku východní fronty se sovětská vojska přiblížila k hranicím Rumunska, kde u města Jassy došlo k obklíčení německo-rumunských vojsk. Bylo zde zajato na 200 tisíc nepřátelských vojáků, z toho 25 generálů. Sovětským zpravodajským službám se podařilo proniknout mezi rumunskou generalitu, do královského domu a mezi inteligenci. Na základě těchto skutečností provedl král Michal palácový převrat a dal zatknout fašistického generála Antoneska. Rumunská generalita se postavila za krále, 25. srpna 1944 vyhlásila Německu válku a přešla na stranu spojenců.

Během září 1944 podepsalo Finsko se Sovětským svazem příměří a Bulharsko také přešlo na stranu spojenců a rovněž vyhlásilo Německu válku.

Pod tímto tlakem zahájil maďarský regent admirál Horhty jednání se spojenci o vystoupení z války.

Tak vypadala situace na evropském bojišti v době, kdy se 1. čs. sas pod velením pplk. Jana Mikuláše Kratochvíla přiblížil v rámci sovětské 38. armády (dále 38. A.), které velel gen. plk. K. S. Moskalenko (1. UF, maršál Koněv) k hranicím bývalého Československa.

Vypuknutím Slovenského národního povstání se maršálu Koněvovi naskytla příležitost k proniknutí sovětských vojsk přes Karpaty (správně Východní Beskydy) do Podunajské nížiny a na Budapešť a Vídeň, což byl dávný sen všech ruských generálů. Vstřícným úderem 2. UF by se podařilo obklíčit nepřátelská vojska na Podkarpatské Rusi a na na západě Maďarska.

Území dnešní Zakarpatské Ukrajiny se stalo pod názvem Podkarpatská Rus součástí nově vzniklého Československa. Od října 1938 byla tato země jako autonomní část tehdejšího Česko-Slovenska přejmenována na Karpatskou Ukrajinu a teprve po jejím zabrání Sovětským svazem dostala název Zakarpatská Ukrajina. Dnes, po rozpadu Sovětského svazu, byla připojena k Ukrajině jako Zakarpatská oblast.

Maršál Koněv prováděl s maršálem Žukovem již v roce 1940 štábní cvičení na téma Proniknutí vojsk Rudé armády s pomocí leteckých vý-

sadků přes Dukelský průsmyk na Slovensko a k Dunaji. A proto v noci z 1. na 2. září navrhl v telefonickém rozhovoru Stalinovi uskutečnit operaci ve prospěch slovenských povstalců, bez ohledu na těžkosti s tím spojené. Doporučil, aby levé křídlo 1. UF v součinnosti s pravým křídlem 4. UF zaútočilo směrem na Stropkov a Medzilaborce. STAVKA (generální štáb Rudé armády) druhý den Koněvův návrh přijala a vydala směrnici k zahájení operace. Kostky byly vrženy.

Ivan Stěpanovič Koněv byl v únoru 1944 jmenován maršálem SSSR. Od března 1944 velel 1. UF a jeho vojska společně s vojsky maršála Žukova (1. Běloruský front) obklíčila a dobyla v dubnu 1945 Berlín. V květnu 1945 osvobodila vojska 1. UF Prahu. Maršál Koněv se vyznačoval nekompromisním jednáním a jeho jednotky měly až o 50 % větší ztráty oproti vojskům maršála Malinovského.

38. armádě velel gen. plk. K. S. Moskalenko, který pocházel z bohaté rolnické ukrajinské rodiny. V létě 1920 byl odveden do Rudé armády a stal se dělostřelcem. Sloužil u 1. jezdecké armády. V roce 1933 absolvoval tankový kurz. Během stalinských čistek studoval na dělostřelecké akademii F. Dzeržinského. Zúčastnil se války s Finskem a v červnu 1940 dosáhl generálské hodnosti. V červnu 1941 se zúčastnil bojů jako velitel 1. protitankové dělostřelecké brigády. V únoru 1942 se stal velitelem 5. jezdeckého sboru. U Stalingradu velel 1. gardové armádě, ale v polovině října byl pro neúspěch při obraně Charkova na jaře 1943 odvolán a jmenovali ho velitelem 40. armády. S ní se zúčastnil bitvy u Kurska a poté byl jmenován velitelem 38. armády, jejíž součástí byla 1. čs. samostatná brigáda, která se vyznamenala v bojích při osvobození Kyjeva a později i o Dukelský průsmyk (to už jako sbor). Rozkazy maršála Koněva plnil gen. plk. Moskalenko beze zbytku a bez ohledu na ztráty.

Co tomu předcházelo

Vedoucí osobností čs. tak zvaného východního odboje v Sovětském svazu byl pozdější brigádní generál Ludvík Svoboda. Narodil se 25. 11. 1895 na Českomoravské vrchovině v Hroznatině u Třebíče v rolnické rodině a zemřel jako armádní generál a exprezident republiky 20. 9. 1976 v Praze. Vystudoval Hospodářskou školu a pracoval na hospodářství ro-

dičů. V březnu 1915 byl povolán k c. a k. pěšímu pluku č. 81 do Jihlavy. Jako velitel družstva v hodnosti desátníka odjel s plukem na ruskou frontu. 7. 8. 1915 byl zajat a po roce zajetí se dobrovolně přihlásil do řad českého vojska na Rusi, k 1. střeleckému pluku Mistra Jana Husi ve stejné hodnosti. V březnu 1917 byl přeložen ke 3. střeleckému pluku Jana Žižky z Trocnova, se kterým se zúčastnil bitvy u Zborova a Bachmače a byl povýšen do hodnosti četaře. V srpnu 1918 získal hodnost praporčíka, poté velel rotě a praporu. V těchto bojích prokázal statečnost a byl vyznamenán řády sv. Jiří. Do vlasti se vrátil v září 1921 v hodnosti kapitána a byl demobilizován. Již v říjnu 1921 byl však povolán zpět do armády ke 3. pěšímu pluku v Kroměříži jako velitel kulometné roty. Koncem roku 1922 byl povýšen na štábního kapitána. V květnu 1923 byl přeložen k pěšímu pluku č. 36 v Užhorodě. Dne 11. června se oženil s Irenou Stratilovou, dcerou mlynáře ze Cvrčovic a spolu žili v Užhorodě, kde se naučil maďarsky. Maďarštinu pak studoval a zakončil státní zkouškou na univerzitě v Bratislavě. Dnem 4. 7. 1929 byl povýšen na majora, poté absolvoval kurz pro důstojníky kulometných rot a střelecký kurz. V roce 1931 se stal profesorem maďarštiny na VA v Hranicích. V červenci 1934 se vrátil do Kroměříže ke svému pěšímu pluku č. 3. V roce 1935 absolvoval kurz pro velitele a stal se pobočníkem velitele 14. pěší brigády. K 1. 10. 1935 se stal velitelem náhradního praporu a byl povýšen na podplukovníka. Za mobilizace v r. 1938 byl na vlastní žádost převelen do pohraničí jako velitel polního praporu. Po okupaci byl z důvodu likvidace čs. armády k 15. 3. 1939 propuštěn a v rámci demobilizace mu byl nabídnut podíl na správě octárny v Bzenci. V rámci rekvalifikace dojížděl do kurzu pro budoucí povolání organizovaném vojenskou správou. Cest do Prahy využíval k navázání kontaktů s právě vznikající ilegální vojenskou organizací Obrana národa. Napjatá politická situace a propagandistické akce Německa proti Polsku nenechaly pplk. S. Svobodu chladným. Dozvěděl se, že od 15. června 1939 měli Němci zesílit pohraniční hlídky a opatření na hranicích s Polskem. Domluvil se svým přítelem od pluku škpt. Františkem Klvaňou, že odejdou do Polska, aby mohli pokračovat v boji proti nacistům. Svým známým oznámil, že počátkem června bude přebírat octárnu v Bzenci a že se na týden vzdálí z Kroměříže. Přechod hranice byl domluven s ilegálními pracovníky z Ostravska na 5. června 1939 a s pomocí železničářů se podařil. Cesta L. Svobody vedla poté do

tábora v Malých Bronowicích, kde byl registrován jako 310. český dobrovolník. Zatím je však nikdo nechtěl, Poláci se báli zařadit je do armády, aby neposloužili Němcům jako záminka. Francie jim nabídla službu v cizinecké legii, na což mnoho našich vojáků bylo okolnostmi nuceno přistoupit. Našel se rovněž první zrádce kpt. František Procházka, který zpronevěřil žold mužstva a za 50 zlatých prodal seznam čs. legionu na německém konzulátu v Krakově. Ve snaze zajistit si dobrá postavení do budoucna leštili zejména vyšší důstojníci kliky na zahraničních konzulátech a u polské vlády. Až teprve 31. srpna podepsal generál Lev Prchala, tak zvaný velitel Československých legií v Polsku, že se podřizuje dr. Eduardu Benešovi, představiteli odboje na Západě. Čs. skupinka byla přeložena do Lešna a Tarnopolu. Polský prezident až teprve tři dny po vypuknutí války uznal čs. jednotku v Polsku. Čs. skupina se v prostorách soustředění ocitla v silném bombardování. 15. 9. 1939 se v prostoru Tarnopolu do boje zapojila i naše PL obrana, v boji byli první mrtví a ranění. Tarnopolu se připojil k čs. skupině gen. Lev Prchala a slíbil pplk. Svobodovi, že vyjedná ústup do Rumunska a poté zmizel. Za dva měsíce se objevil v Paříži, pro svůj údajný styk se svými příbuznými, kteří byli členy NSDAP byl zproštěn služby. Mezitím pplk. L. Svoboda nechal u místní pobočky firmy Škoda zabavit automobily pro přepravu čs. skupiny, která ustupovala na východ. Dne 18. září 1939 narazila kolona na Rudou armádu, postupující na západ. Při setkání došlo i ke střelbě. Sověti je zajali a dopravili do kasáren v Kamenci Podolském, kde začaly první výslechy NKVD. Teprve 23. 9. 1939 vydal dr. Edvard Beneš prohlášení, ve kterém vyzval čs. vojáky k boji. NKVD je přemístila do rozestavěného kulturního domu v Olchowce, později do Jarmolinců. Vojáky trápil hlad, špína, vši, nedostatek šatstva, hlavně bot. K tomu se přidala i začínající ruská zima. Prověrky NKVD pokračovaly a v sovětských gulazích se ocitli již první českoslovenští vojáci. Dne 27. října 1939 se k čs. skupině připojilo ještě osm našich letců, kteří sloužili v polské armádě. Přinesli informaci, že při bombardování letiště v Deblíně zahynuli tři naši letci.

Koncem roku byl pplk. Svoboda pozván na jednání se sovětskými zpravodajskými orgány do Moskvy. Z nádraží byl odvezen do stejnojmenného hotelu generálem Orlovem, který s ním vedl rozhovory. Generál s ním chodil po muzeích a do divadel a nabídl mu i písemný styk s rodinou. Začátkem února 1940 pplk. Svoboda odjel v doprovodu

NKVD z Moskvy do Jarmolinců. Mezitím pro čs. skupinu přišlo zimní oblečení. V důsledku německo-sovětské dohody nebyla v Sovětském svazu šance na vytvoření čs. jednotky, která by bojovala proti Německu. Proto usiloval Svoboda o umožnění odjezdu čs. dobrovolníků do Francie, kde se formovalo čs. vojsko. Někteří z čs. vojáků levicového smýšlení se řídili příkazy Kominterny, že se jedná o válku imperialistickou, a proto s ní nechtěli nic mít a chtěli se od naší skupiny odtrhnout. Sověti plánovali využít československých vojáků ve zpravodajské službě. Další skupina Čechoslováků v počtu 150 osob byla ubytována na Volyni v prostoru Českého Kvasilova pod velením por. Bohumil Nekvasila a později škt. B. Lišky. Ludvík Svoboda v Moskvě vymohl na NKVD sloučení s touto skupinou a po dalším vybavení šatstvem a obuví byly malé skupinky čs. vojáků odesílány přes Istambul na Západ. Dne 23. března 1940 odjela čs. skupina z Jarmolinců. V Šepetovce byla k žel. transportu připojena skupina z Českého Kvasilova o počtu 128 mužů a 15 žen a dětí. Transport byl ubytován v táboře Oranki asi 60 km od Gorkého. Čs. skupina měla stav 112 důstojníků, 19 rotmistrů a 510 vojáků. Po příjezdu do Oranek odjela na západ první skupina z nich v počtu 45 důstojníků a vojáků a další skupiny je následovaly. V červenci 1940 odjel na Blízký Východ transport čítající 75 osob, mezi nimiž byl i pplk. Svoboda, který se měl v Istambulu spojit se zástupci exilové vlády pro jednání o dalším odsunu našich vojáků. V Sovětském Svazu byla skupina čs. vojáků přestěhována do Suzdalů. Ludvík Svoboda byl opět pozván na jednání s NKVD do Moskvy. Přijal ho gen. Pavlov a ubytovali ho na „dači“ u Moskvy, kde se zdokonaľoval v cizích jazycích, studoval sovětské vojenské řády a cizí vojenskou literaturu. Z Deníku Ludvíka Svobody vyplývá, že celou dobu jeho jednání se sovětskými zpravodajskými orgány bylo uvažováno o možnosti, že se SSSR zapojí do války a tím budou vytvořeny podmínky pro vytvoření čs. vojenské jednotky. Do Istambulu zajel ještě jednou, jednal zde s plk. Heliodorem Píkou. Bylo domluveno, že v Sovětském svazu zůstane jen 90 důstojníků a poddůstojníků jako kádr pro vybudování budoucí čs. jednotky. Na jaře 1941 přijel do Moskvy plk. H. Píka, vyslaný londýnskou vládou, aby zde založil tajnou čs. vojenskou misi a uzavřel dohodu se SSSR o spolupráci. Spolu s L. Svobodou se zúčastnili vojenské přehlídky 1. května 1941 a jednali s generály NKVD Fokinem a Pavlovem o uznání naší vlády v Londýně. Na západ odjelo celkem 12 transportů čs.

vojáků. Pro styk s Londýnem byla zřízena radiostanice. V Suzdalů mezi tím došlo k úplné roztržce mezi tak zvanými „hvězdičkáři“, kteří v počtu 52 osob odešli pomáhat sovětskému hospodářství a teprve po vypuknutí války se přihlásili do čs. vojenské jednotky. Také ve Velké Británii došlo ke krizi vyprovokované našimi komunisticky orientovanými vojáky, kteří byli poté z čs. vojska vyloučeni.

Po přepadení Sovětského svazu Německem pozval sovětský velvyslanec v Anglii představitele české emigrace v Londýně a nabídl jim navázání diplomatických styků. Osmnáctého července 1941 byla podepsána Úmluva mezi SSSR a ČSR o vzájemné spolupráci po dobu války. Pplk. Svoboda začátkem srpna opustil Moskvu a přijel do Suzdalů. Dvanáctého srpna se opět vrátil do Moskvy a celá vojenská mise byla představena vyslanci Fierlingerovi. V moskevském závodě Rudé armády začali šít stejnokroje československých vojáků. Pplk. Svoboda byl ale vyšetřován orgány NKVD, že vešel ve styk s cizí rozvědkou, slovenským ing. Krnem. Za toto obvinění v době války hrozil i nejvyšší trest. Pplk. Svobodovi se však podařilo prokázat, že to provedl s vědomím sovětské rozvědky. K nedorozumění došlo díky nedůslednosti jednání H. Píky, šéfa mise a zpravodajských důstojníků v Moskvě, kteří tento kontakt neohlásili. Poté byl L. Svoboda izolován v hotelovém pokoji a na příkaz svého velitele Beriji na něm důstojníci NKVD vymáhali písemný rozkaz, kterým by všichni čs. vojáci byli použiti jako parašutisté k diverzním akcím. Pplk. Svoboda to odmítl s tím, že nebude likvidovat velitelský kádr pro čs. vojsko v SSSR. Dozorem nad čs. skupinou byl pověřen gen. mjr. NKVD G. S. Žukov. V době Svobodovy přítomnosti v Moskvě byl v Suzdalů vyslýchán jeho zástupce kpt. Ladislav Bedřich. Východiskem z této nepříjemné situace bylo podepsání úmluvy mezi SSSR a ČSR v Londýně. Přes odpor pplk. Svobody, z důvodů, aby Sověti neřekli, že se Češi vyhýbají bojové spolupráci, bylo vyčleněno i s „hvězdičkáři“ několik dobrovolníků, kteří měli být vysazeni v Protektorátě. Skupina pod velením čs. zpravodajce Františka Hickeho (krycí jméno Peter Stoj) prodělala se sovětskými instruktory zpravodajský kurz a paravýcvik. Dostala označení S-1 a byla vysazena v noci na 10. září 1941 na Kroměřížsku. Byla napojena na ilegální organizaci, se kterou spolupracovala manželka Ludvíka Svobody Irena, dcera Zoe a syn Mirek. Část paraskupiny S-1 s nimi navázala kontakt, avšak tato ilegální organizace byla prozrazena gestapu. Paní Svobo-

dová s dcerou žily potom do konce války v ilegalitě. Jejich sedmnáctiletý syn Mirek byl zatčen a mučen na gestapu v Moravské Ostravě a v Brně. Gestapáci chtěli vědět, kde je jeho matka, sestra a parašutista František Ryš. Nic však neprozradil. V polovině ledna 1942 byl Mirek s poznámkou RU (návrat nežádoucí) odeslán do koncentračního tábora Mauthausen. V akci proti paraskupině S-1 zatklo gestapo na 160 osob, z nichž bylo 91 popraveno nebo umučeno. Mirek byl po celou dobu vězněn a dne 7. března 1942 ráno ho odvedli na ošetrovnu, kde byl popraven údajně smrtící injekcí do srdce. Jeho otec pplk. Svoboda byl v té době v Buzuluku velitelem 1. čs. samostatného polního praporu v Sovětském svazu, připravoval se spolu se svými vojáky na boj s nacisty a přesně za rok otevřel s nimi účet, kde byly jen položky plus.

Naši komunisté v Moskvě začali být rovněž aktivní. Klement Gottwald se přihlásil k obnově ČSR, uznal exilovou vládu a Ed. Beneše za prezidenta. Po dohodě se sovětskou vládou a velením byl v rozhlase a v tisku v celém Sovětském svazu zveřejněn nábor do čs. jednotky. Mobilizační pokyny pro Čechy, Slováky a Podkarpatské Ukrajince byla s místem určení Buzuluk. Zde v bývalých objektech po polské armádě gen. Anderse, která odešla na Střední Východ, vznikla základna čs. vojska v Sovětském svazu. Sem se začali sjíždět dobrovolníci muži, ženy a děti ze všech koutů velké země, rovněž z gulagů. Někteří příchozí přijeli v tak zbídačeném stavu, že museli do karantény a léčit se. S každým příchozím sepsal čs. zpravodajský důstojník protokol, kde mimo národností byly sepsány poznatky z gulagů, věznic a vyhnanství a kolik se tam ještě nachází čs. občanů. Na základě těchto informací pak čs. vojenská správa urgovala jejich propuštění. Po Polácích zůstaly v Buzuluku sklady výstroje a uniforem britského původu, které převzali naši vojáci. Náčelník čs. vojenské mise plk. H. Píka si uvědomoval, že mezi vojáky v čs. jednotce jsou i komunisté, kteří zde provádějí politickou agitaci a založili tajnou organizaci – do řad čs. vojska byli přijati komunisté MUDr. B. Vrbenský, kpt. J. Procházka, bývalý ruský legionář a Bedřich Riecin (Šalamoun) – původním jménem Fridrich Reinzinger. To byl již předválečný komunist, redaktor Rudého Práva, který byl gestapem zatčen, poté propuštěn a pak se v r. 1940 dostal s jedním z židovských transportů z Berlína do Moskvy a zde se stal hlasatelem českého zahraničního moskevského vysílání. Poté se stal u sboru osvětovým a zpravodajským důstojníkem

a dokonce náčelníkem kontrarozvědky (OBZ). Ti podávali na pplk. L. Svobodu NKVD hlášení – kpt. J. Procházka s Reicinem jen negativní: že je to buržoazní důstojník reakčního myšlení, kterého je třeba zlikvidovat. MUDr. Vrbenský ale naopak podal na pplk. Svobodu pozitivní hlášení. L. Svoboda byl pod neustálým tlakem jak ze strany NKVD a jejich přísluhovačů, tak ze strany Londýna. Byl mezi dvěma mlýnskými kameny. Měl také mnoho starostí při jednání s místními sověty (národními výbory). V archivu VHU v Praze je zachován dopis, ve kterém pplk. Svoboda píše H. Píkovi, že potřebuje peníze do zvláštního fondu na „podarki“, tj. na úplatky pro místní sovětskou samosprávu.

V polovině července 1942 měl 1. čs. samostatný prapor v Buzuluku ve stavu 974 bojeschopných vojáků. Mezi nimi bylo 50 tajných komunistů a pod jejich tlakem poslal Svoboda čs. komunistickým posláncům do Moskvy zvací dopis k návštěvě Buzuluku. Zpravil o tom H. Píku a ten to nahlásil do Londýna. U ministra gen. Ingra to vyvolalo nelibost a 30. června 1942 přiletěl do Buzuluku na kontrolu. Závad však neshledal, naopak po svém návratu ze SSSR dal státní radě v Londýně velmi pozitivní zprávu o stavu jednotky i o této návštěvě komunistických poslánců u jednotky.

Dnem 5. září 1942 byl Ludvík Svoboda povýšen na plukovníka (plk.), začal budovat 2. pěší prapor a stal se prozatímním velitelem celé čs. jednotky a 1. čs. sam. polního praporu. Jeho zástupcem byl jmenován npor. Ing. Bohumír Leno-Lomský a osvětovým důstojníkem kpt. J. Procházka.

Na podzim 1942 dostal prapor novou sovětskou výzbroj a zapojil se do intenzivního výcviku se zbraněmi. To vyvolalo u vojáků vlnu nadšení s přáním jít co nejdřív na frontu. Snaha vyvrcholila odesláním dopisu vrchnímu veliteli Rudé armády J. V. Stalinovi a následným nasazením praporu na frontu. Za to, že obešel velení v Londýně, si plk. Svoboda, který odeslal Stalinovi dopis pod tlakem svých vojáků, vysloužil písemnou důtku od min. národní obrany gen. Ingra. Prapor měl v té době tuto výzbroj: 553 samonabíjecích pušek, 192 opakovacích pušek, 47 samopalů PPŠ, 40 lehkých kulometů, 12 těžkých kulometů Maxim, 16 PT-pušek, 2 PT-děla ráže 45 mm, 9 minometů 50 a 82 mm, dále 2 tisíce kusů ručních granátů, 400 kusů PT-granátů a střelivo.

Do Buzuluku přijel zplnomocněnec NKVD. Praporu bylo přiděleno osobní auto a několik aut nákladních.

V roce 1942 NKVD požádalo o propuštění pěti vojáků z řad čs. jednotky za údajnou protisovětskou činnost. Plk. H. Píka s tím souhlasil.

Dne 23. ledna 1943 nastoupil prapor k slavnostnímu převzetí bojové zástavy, k vojenské přísaze a tím byl připraven k odjezdu na frontu. Ve stavu bylo 26 důstojníků, 10 rotmistrů, 237 poddůstojníků, 663 vojáků, z toho 38 žen.

Na příkaz MNO v Londýně byl 1. února 1943 zřízen v Buzuluku 1. čs. záložní pluk a jeho velitelem byl určen plk. Jan M. Kratochvíl, služebně starší plukovník než plk. Svoboda.

Jednání o nasazení na frontu probíhala na nejvyšších místech jak v Moskvě tak v Londýně. Ministr národní obrany gen. S. Ingr však vydal rozkaz, že ženy nesmí na frontu, ale tím by se narušila organizace a činnost celého praporu, protože zde měl každý voják svou funkci. Jednalo se o 34 zdravotnic, dvě odstřelovačky a dvě spojačky. Ženy však trvaly na tom, že na frontu pojedou. Plk. Svoboda také tento rozkaz odmítl splnit. Londýn to musel těžce spolknout a nakonec dal souhlas s odjezdem celého praporu na frontu, ke kterému došlo 30. ledna 1943.

Sovětské vrchní velení zařadilo prapor do Voroněžského frontu gen. plk. F. I. Golikova, jehož vojska právě osvobodila Charkov. Zde měl prapor převzít německé trofejní automobily a tak se stát motorizovaným. Ke svému cíli dorazil prapor 1. března po třech týdnech přepravy po železnici a 12 nočních pochodech ve větru a mrazu. Než si mohli naši vojáci po těžkém pochodu alespoň trochu odpočinout, byl vyhlášen bojový poplach. Němci zahájili na Charkov velký protiútok 4. pancéřovou armádou gen. plk. Germanna Hotha. Pancéřová armáda se skládala z pancéřového sboru SS pod velením gen. SS. Paula Hausera se dvěma pancéřovými divizemi SS:

1. SS Divize Leibstandarte Adolf Hitler, velitel gen. SS Sepp Dietrich
2. SS Divize Das Riech, velitel gen. SS Theodor Eicke, tvůrce koncentračních táborů (během bojového letu ve spojovacím letounu Fi-156 Storch byl Sověty sestřelen a zahynul)

Jednotky SS měly okolo 150 tanků, z nichž bylo 20 Tigerů (Pz VI). Postupovaly na Charkov od severozápadu a ráno 7. března 1943 přešly západně od města přes řeku Mžu. Od jihu útočila na Charkov druhá část 4. pancéřové armády se XXXXVIII. a LVII. pancéřovým sborem celkem

se sedmdesáti tanky Pz III a IV s armádní skupinou gen. Kempfla, podporovanou letadly 4. letecké flotily. Na znovudobytí Charkova nasadil Hitler všechno co měl. K Sokolovu mezitím postupovala 6. a 11. pancéřová divize začleněná do 48. panc. sboru.

Na rozkaz velitele Charkova gen. Kozlova dostal 1. čs. sam. polní prapor příkaz z chodu zaujmout postavení na linii řeky Mži v prostoru obce Sokolova, obranného bodu č. 7 v sovětské obraně. Po nočním cca čtyřicetakilometrovém pochodu došla naše jednotka do svého postavení a zaujala obranu v pásmu širokém 15 km. Od 7. března byl čs. prapor zařazen do sestavy 25. gardové střelecké divize a čs. praporu byly přiděleny podpůrné prostředky raketometné dělostřelecké baterie, ženijní rota a deset tanků T-34/76, které zůstaly za řekou. V obci zůstal jeden nepojízdný tank, který byl svými zbraněmi začleněn do obrany. Řeka byla zamrzlá, takže nebyla pro tanky překážkou. Během noci zaujal náš prapor obranu a již v dopoledních hodinách byly slyšet motory německých tanků a vozidel a došlo k prvním přestřelkám s německým průzkumem. Ve 13.30 hod. vyrazilo k Sokolovu asi 14 tanků Pz III a IV 6. panc. divize na průzkum bojem, ale byly odrazeny dělostřeleckou palbou. Čtyři tanky byly zničeny a ostatní se stáhly. Za dvě hodiny opět zahřměly tankové motory a na Sokolovo útočilo asi 40 tanků a obrněných transportérů (zřejmě od 11. panc. divize). Toho dne začalo tát, teplota byla nad nulou a řeka Mža začala rozmrzat, první sovětský tank, který vjel na led, se probořil. Znamenalo to, že sovětské tanky nemohly našim vyjet na pomoc. Německý útok byl prudký, bylo dokonce použito plamenometů, namontovaných na tanky. Sokolovo začalo hořet. Naši obránci se stáhli ke kostelu, kde zaujali kruhovou obranu, aby se ostatní vojáci mohli ze Sokolova stáhnout. V 19.00 hod. vydal velitel plk. Svoboda rozkaz ke stažení z obce za řeku. Boje u Sokolova trvaly do 13. března, rozkaz byl splněn, nepřítel přes řeku Mžu nepřešel. Podle hlášení plk. Svobody na štáb 25. gardové střelecké divize bylo zničeno 19 německých tanků a čtyři obrněné transportéry a vyraženo na 300 německých vojáků. Představitel STAVKY maršál A. M. Vasilevskij projevil již ráno 9. března telegramem čs. praporu za tento hrdinský boj své uznání.

Podle německých pramenů zůstalo k 10. březnu 6. panc. divizi jen šest a 11. panc. divizi 29 bojeschopných tanků.

Čs. prapor ztratil 86 padlých, 56 raněných a 30 nezvěstných. V prostoru bývalého kostela, který byl později zbourán, je dodnes pohřbeno 67 vojáků čs. praporu. Mezi nimi odpočívá i obránce kostela, velitel roty kapitán Otakar Jaroš. Z výzbroje ztratil čs. prapor obě PT-děla 45 mm, 7 PT-pušek, 5 těžkých kulometů, 16 lehkých a pět minometů.

Npor. Otakar Jaroš byl povýšen in memoriam na kapitána a stal se prvním cizincem, kterému byl udělen titul Hrdiny Sovětského svazu. Ostatních 87 účastníků boje bylo vyznamenáno dalšími sovětskými řády a medailemi. Plk. Svoboda byl vyznamenán Leninovým řádem. Údajně bylo zajato na 20 našich vojáků, z nichž pět zradilo. Měli dělat propagandistickou akci pro K. H. Franka, ale z té sešlo, protože žádný ze zajatých nebyl rodilý Čech. Při ústupu se dostali do obklíčení rotný Leopold Eckstein (krycí jméno Eliáš) a četař Jan Mareš s dokumenty štábu. Dokumenty zničili a potom se jim podařilo dostat z obklíčení.

Dne 13. března se čs. prapor začal stahovat od řeky Mži – podle německých hlášení spořádaně a bez paniky – k řece Severní Doněc. Během ústupu se vymanil z obklíčení, přepravil se přes řeku a 20. března dosáhl osady Zacharovka. Poté byl převelen do zálohy frontu.

Po boji u Sokolova byl plk. Svoboda opět pozván do Moskvy. Ještě předtím se na štábu Voroněžského frontu setkal s generálporučíkem N. S. Chruščovem, členem nejvyšší rady obrany SSSR. Dále ho přivítal velitel Voroněžského frontu N. F. Vatutin se štábními důstojníky a sdělili plk. Svobodovi, že ho podpořili v budování čs. brigády a že se mu nediví, že mu v Londýně házou klacky pod nohy. O gen. S. Ingrovi se vyjádřili, že ho znají už z roku 1940, kdy se ve Francii snažil vytvořit čs. expediční sbor pro nasazení ve finské válce proti SSSR. Zvláštní komise generálního štábu Rudé armády ve Vorošilovské vojenské akademii v Moskvě provedla prověrku boje u Sokolova a došla k závěru, že odhodlaný boj Čechoslováků pozdržel německé jednotky na jižním směru o osm dní, čímž se nepříteli nepodařilo obklíčit sovětské jednotky v prostoru Charukova a tak byl nucen přeskupit své síly na sever.

Když předseda nejvyššího sovětu SSSR M. I. Kalinin předával plk. Svobodovi v Moskvě Leninův řád, řekl mu: „Vůbec nezáleží, kolik vás bylo, ale vy Čechoslováci jste nám zůstali věrni v době pro nás nejtěžší.“ Od té doby měl plk. Svoboda u Kalinina veškeré zastání. V Londýně byla zpráva o bojích u Sokolova přijata s rozpaky a „po boji tam byl každý generál.“

Plukovník Jan Mikuláš Kratochvíl přiletěl do Sovětského svazu 25. března 1943 a tím nastala řada otazníků k jeho umístění a plk. Svobodovi nastaly další problémy.

Plk. Jan Mikuláš Kratochvíl (11. 1. 1889 – 13. 3. 1975) byl také bývalým legionářem v Rusku. V letech 1912–13 absolvoval c. a k. důstojnickou školu a po vyhlášení války nastoupil službu ve Vysokém Mýtě u pěšího pluku č. 30, se kterým odjel na frontu. V říjnu 1914 byl zajat a v únoru 1915 se v Kyjevě přihlásil do českého vojska na Rusi jako střelec 2. střeleckého pluku Jiřího z Poděbrad. Zúčastnil se bitvy u Zborova a po ní odešel k ruské rozvědce. Po rozpadu ruské armády se vrátil k legionu a byl povýšen na praporčíka. Z legií do vlasti se vrátil v hodnosti poručíka. Již v květnu 1919 se stal kapitánem, v r. 1921 štábním kapitánem, 1922 majorem a v r. 1923 velitelem III. praporu u pěšího pluku č. 2 v Litoměřicích. V roce 1924 se oženil, jeho žena později z rasových důvodů zahynula v koncentračním táboře v Osvětimi. Velmi se věnoval společenskému životu v Praze, kde navazoval kontakty s buržoazními politiky. Tak to v r. 1927 dotáhl na pplk. a v r. 1929 byl povýšen na plukovníka. V roce 1931 se stal přednostou oddělení na MNO, ale více se věnoval pražským salónům. V roce 1933 byl přeložen jako velitel pěšího pluku č. 42 v Terezíně. V r. 1938 dokončil kurz pro vyšší důstojníky v Praze, poté byl přeložen k velitelství pěší divize č. 3 v Litoměřicích. Patnáctého února 1939 se stal velitelem pěšího pluku č. 9 v Kremnici a 30. března je z armády propuštěn následkem okupace naší země. Zapojil se do vojenské odbojové organizace Obrana národa, ale již 25. 6. 1939 odešel do Polska, kde se uchýlil na náš konzulát. Z Polska odjel do Francie, kde se stal přednostou vojenského oddělení na našem konzulátu v Paříži. K 1. lednu 1940 se stal velitelem 1. čs. pěší divize v Agde, ale již v březnu 1940 byl přeložen jako velitel 1. pěšího pluku v Pezenas. S plukem vedl v roce 1940 ústupové boje na Marně a Loaré. Ustupoval k Městu Montereau, kde se měl přepravit přes řeku Seinu a zaujmout obranné postavení na jižním břehu řeky. Pro špatnou koordinaci a domluvu s francouzskými ženisty došlo k tomu, že ženisté vyhodili most před 1. čs. plukem, který byl bombardován německým letectvem. Jen s pomocí místního obyvatelstva ve městě se naši vojáci přepravili na lodkách na druhý břeh. Za sebou zanechali veškerá vozidla, těžší zbraně a mrtvé, „...které už ani nikdo nepočítal,“ jak zaznamenal kronikář pluku. Ani tato nezdařená akce však nezabránila

panu plukovníkovi v kariéře. Šťastně se dostal do Velké Británie, kde nevěděli co s ním. A tak udělali kozla zahradníkem: stal se členem kárného výboru na MNO v Londýně a pak přednostou III. odboru MNO. Potom se ale nějak zapomělo na jeho neschopnost při velení jednotkám a přes londýnské salony se stal 15. ledna 1943 velitelem čs. pěší brigády ve Velké Británii. To ale vyvolalo u vojáků a důstojníků velkou nelibost. V zářetí byl z funkce odvolán. Možné je i vysvětlení „Chercher la femme“ aneb „Za vším hledej ženu“. Plukovník byl převelen na východ. Čtvrtého dubna 1943 převzal plk. Kratochvíl velení nad záložním plukem v Buzuluku. V polovině roku 1943 vznikl 1. čs. armádní sbor, který se skládal z 1. čs. sam. brigády, 2. čs. paradesantní brigády, 1. čs. sam. tankové brigády s osmi tanky a jedním samohybným dělem a byla založena 128. čs. samostatní stíhací letecká peruť s 32 letouny typu La-5 FN. Čs. londýnská vláda chtěla Kratochvíla jmenovat do nejvyšší funkce v naší jednotce v SSSR, což vyvolalo nelibost našich vojáků. Proto byl poslán řídit taktický výcvik čs. sam. brigády v Novochopersku. MNO z něho ale chtělo mít velitele čs. sboru. Proti tomu protestoval velvyslanec Zdeněk Fierlinger, argumentoval, že se jedná o velitele, který nemá žádné zkušenosti z východní fronty. Oproti tomu plk. Ludvík Svoboda se již v boji osvědčil a měl plnou důvěru sovětského velení. Londýn na to reagoval tak, že 25. července 1943 povýšil Kratochvíla na brigádního generála. Tím měl vyšší hodnost než plk. Svoboda. Nakonec londýnská vláda dosáhla svého a 18. května 1944 jmenovala brig. generála J. M. Kratochvíla velitelem celého 1. čs. samostatného armádního sboru v SSSR. Plk. Svoboda zůstal velitelem 1. čs. sam. brigády. Velvyslanec Zdeněk Fierlinger znovu apeloval na londýnskou vládu, aby byl brig. generál Kratochvíl ze Sovětského svazu odvolán, protože narušuje velitelskou činnost plk. Svobody a ani čs. vojáci, ani Sověti že ho nechtějí. Potom šla 1. samostatná čs. brigáda na frontu, Kratochvíl neodešel, zúčastnil se bojů o Kyjev a aby se neřeklo, dostal za Kyjev Řád Velké vlastenecké války I. stupně. Poté byl odvolán do Moskvy, kde se zúčastnil jednání o formování čs. jednotek a v prosinci 1943 podepsání čs. – sovětské spojenecké smlouvy o spolupráci. Koncem července 1944 požádal brig. gen. Kratochvíl oficiálně vrchní velení Rudé armády o vyslání čs. sboru na frontu. Sbor měl v té době na 16 tisíc vojáků, tisíc koní, 600 motorových vozidel, 280 děl a na 12 tisíc kusů pěchotních zbraní. Sovětské velení ale nabádalo ke zdrženlivosti s nasaze-

ním, podle jejich slov: „Čs. jednotky budou nasazeny v příhodném čase, aby se na Slovensko dostaly v dobrém stavu. Nemůžeme je nechat zabít dříve, než se dostanou na území Československa. Čs. jednotky budou nasazeny v příhodném čase až na území Slovenska.“

Koncem července 1944 požádal ale Kratochvíl náčelníka štábu 1. UF o přesun čs. sboru do prostoru Sambor a jeho nasazení ve směru na Ostravu. A tak se 5. srpna 1944 dal sbor, který byl v té době v Rumunsku (Sadagura), na přesun směr Przemysl. V té době se podařilo sovětským vojskům postoupit na úroveň řeky Visly a Dukelského průsmyku.

Horský masiv Karpat na tak zvané Arpádově linii bránila 1. maďarská armáda spolu s německou 75. a 96. pěší divizí. Vojska 4. UF měla ze severního Rumunska provést úder ve směru na Užhorod a pak proniknout do nížin východního Slovenska. Stalin tento úder stále odkládal, protože zde byla kapitulace Maďarska a problém Zakarpatské Ukrajiny, kterou chtěl získat pro SSSR.

Na Slovensku v té době působilo na 42 partyzánských skupin, které podle sovětských pramenů měly mít na 26 tisíc osob. Německá zpravodajská služba odhadovala počet partyzánů na 750 osob slabé hodnoty.

Na Benešovu žádost vytvořila londýnská vláda již v únoru 1944 na Slovensku štáb na zformování nových čs. ozbrojených sil jako protiváhu 1. čs. sam. armádního sboru, který byl podle Beneše nakročen k bolševizaci. Výhledově se počítalo s 30 tisíci vojáky tak zvaného Východoslovenského sboru, který budoval opevnění na východní hranici. Sovětské velení rovněž počítalo s povstáním na Slovensku (za pomoci svých agentů a partyzánů), ke kterému mělo dojít asi tak v polovině září 1944, když sovětská vojska dosáhnou Krakova a Miškolce. Také se počítalo s tím, že slovenské divize otevrou Sovětům Dukelský průsmyk. S tímto plánem bylo obeznámeno velení 1. UF, které s ním počítalo.

Dvacátého šestého srpna 1944 Sověti přiznali čs. vojenské misi, že jednají s delegací slovenských komunistů vedenou zakarpatským Němcem K. Šmidkem, který nabízel ve spolupráci Kss s Ksss(b) ustanovit na Slovensku sovětskou republiku (Slovenskou republiku rad). Šmidkeho doprovázel pplk. Ferjenčík, který byl po přeletu do Moskvy internován a 5. září se vrátil se Šmidkem zpět na Slovensko. K jednání byl přizván i gen. H. Píka a čs. velvyslanec Zdeněk Fierlinger. Během jednání přišla z Londýna nepravdivá zpráva, že Němci zahájili obsazování Sloven-

ska. Fierlinger o tom ihned zpravil gen. Davydova s prosbou Ed. Beneše, aby mu sovětské vrchní velení sdělilo svůj názor na možnost podpory povstaleckých jednotek na Slovensku. Generál to tlumočil Stalinovi. Fierlinger nečekal na odpověď a obrátil se na náměstka ministra zahraničí Vyšinského, který mu odpověděl, že sovětská vláda nemíní chránit zrádce, ale připouští, že je může na okamžik využít.

To co naši politici „upekli“, museli naši vojáci zaplatit svými životy, krví a strádáním.

Partyzáni byli již začátkem srpna 1944 upozorněni radiostanicemi z Ústředního partyzánského štábu v Kyjevě, aby tlumili svoji činnost a nezavdali tak důvod k obsazení Slovenska Němci. Partyzáni ale projevili nekázeň a svou činnost naopak stále stupňovali. Následkem toho slovenská vláda požádala 23. srpna 1944 německé velení o pomoc v boji proti partyzánům. Slovenský ministr vnitra Šaňo Mach o tom učinil 27. srpna 1944 prohlášení v rozhlasu a německé velení skupiny armád Heinrici vydalo rozkaz k akci „Kartoffelernte, mit Prämie“ – odzbrojení slovenské armády a obsazení území Slovenska.

Téhož dne partyzáni zadrželi na nádraží v Turčianském sv. Martinu německou vojenskou misi pod velením gen. von Otta čítající 22 důstojníků, která byla propuštěna z Rumunska. Bylo jim sděleno, že partyzáni vyhodili trať. Když zadržení odmítli vydat své zbraně, partyzáni je postříleli. Zpráva o tom se dostala na německé velitelství v Bratislavě, které reagovalo okamžitě. Jednou z prvních německých jednotek, která vyrazila ihned na Slovensko, byla Pancéřová vzdělávací divize Tatra z Hranic na Moravě se 178. bojovou skupinou. Odjeli po železnici do Žiliny a již 30. srpna zahájili boj o soutěsku u Strečna. Tím fakticky vypuklo Slovenské národní povstání (SNP).

V noci na 31. srpna 1944 navštívil gen. H. Píka vládního zplnomocněnce gen. NKVD Žukova, zpravil ho o situaci na Slovensku a tlumočil mu žádost min. nář. obrany gen. S. Ingra o pomoc při povstání, o spolupráci se slovenskými divizemi, které se pokusí probíjet k sovětské frontě. Totéž mu předal i písemně. Další den navštívil velvyslanec Fierlinger nám. min. zahraničí SSSR Vyšinského a ujistil ho, že se jedná o celonárodní akci, schválenou prezidentem a čs. vládou.

Stalin nařídil STAVCE, aby připravila směrnici pro maršála Koněva. Pak ho osobně zavolał a zeptal se ho, jak jeho front může nejrych-

leji pomoci Slovákům. Čtvrtý UF gen. Petrova dostal rozkaz, aby přešel do obrany a organizačně předal 1. čs. armádní sbor pod velení 1. UF maršála Koněva. Sbor se měl do 6. září soustředit v prostoru Brozozow, ale následující den přišel nový rozkaz soustředit se v lese východně od Krosna. Čs. vojáký čekal tedy ještě přesun o 150 km. A kostky byly vrženy.

Když se velitel třicetitisícového Východoslovenského sboru gen. Malár dozvěděl o neplánovaném vypuknutí povstání, neudělal nic, jen telefonoval do Bratislavy. Jeho zástupce plk. Tálský svolal na 30. srpna do Prešova velitelskou poradu, kde prohlásil, že nemá žádné spojení s Rudou armádou ani s londýnskou vládou. V noci odletěl na sovětské území, kde se druhý den 1. září setkal s maršálem Koněvem. Gen. Malár odjel do Bratislavy, kde se setkal s gen. Čatlošem a nakonec ve Slovenském rozhlasě odsoudil povstání jako protistátní. Gen. Čatloš byl zatčen, ale podařilo se mu utéci na povstalecké území, kde byl zatčen orgány NKVD a dopraven do Moskvy. Teprve v roce 1947 byl vydán ČSR a po únoru 1948 propuštěn. Gen. Malár byl Němci zajat a popraven.

Dne 30. srpna odzbrojila bojová skupina (cca 5 tisíc vojáků) pod velením mjr. Erna von Rintela na 24 tisíc slovenských vojáků, z nichž se jen dva tisíce připojili k povstalcům. Tím zanikla možnost využít momentu překvapení vstřícným úderem přes Dukelský průsmyk.

Téhož dne úderná skupina Schill o počtu 2 200 frekventantů vojenských škol z Protektorátu odzbrojila bratislavskou posádku a německé velení začalo z Polska stahovat do východních Beskyd (Karpát) 11. armádní sbor SS 17. armády a 24. pancéřového sboru od 1. pancéřové armády s osmdesáti tanky a útočnými děly.

Na dominantních výšinách před Dukelským průsmykem bylo zřízeno sedm obranných pásem, táhnoucích se od východu k západu, hloubka obrany byla cca 12 km a v první dekádě září se zde podařilo soustředit na 20 tisíc vojáků, 221 děl, 170 minometů a vrhačů raket. Byla zde položena minová pole a ženíjní uzávěry. Postupem času se počet německých vojáků zdvojnásobil.

Rovněž STAVKA zhodnotila vývoj situace a uložila maršálu Koněvovi provést úder na styku 1. a 4. UF na linii Krosno – Dukla – Prešov. Maršál Koněv na to reagoval a i když za normálních okolností by akce ta-

kového rozsahu vyžadovala alespoň měsíc přípravy, předložil již 3. září vrchnímu velení plán útoku a na přípravu žádal deset dní. Od Stalina však dostal jen pět!

V rozkaze byla tato operace nazvána Dukelsko-prešovskou. Název Karpatsko-dukelská dostala teprve později. Zúčastnila se jí 38. armáda gen. plk. Moskalenka, složená z 52., 101. a 67. střeleckého sboru (dále ss) čítající 70. gardovou, 305., 304., 140., 183., 241., 211., 340. a 121. střeleckou divizi, které měly dohromady asi 100 tisíc vojáků. K této armádě byl přičleněn 1. čs. armádní sbor pod velením brig. gen. J. M. Kratochvíla. Skládal se z 1. čs. sam. brigády (velitel brig. gen. L. Svobody), 3. čs. sam. brigády (velitel pplk. K. Strelka). Dodnes zůstává záhadou, proč do bojů na Slovensku nebyla od počátku nasazena 2. čs. sam. parabrigáda pod velením plk. V. Příkryla, která zůstala v záloze v Přemyšlu s 2800 vojáky. Sbor měl i s týlovými jednotkami na 16 tisíc vojáků. Obě čs. brigády s podpůrnými zbraněmi měly na 9 tisíc aktivních bodáků. První čs. tanková brigáda pod velením škpt. V. Janka měla 630 vojáků se sedmi tanky T-34, dva T-70 a 22 brencariérů. Z pěchotních zbraní bylo 8 tisíc pušek, 5 tisíc samopalů, 369 lehkých kulometů, 85 těžkých kulometů, 42 velkorážných kulometů, 169 PT-pušek, 20 děl ráže 37 mm, 36 děl ráže 45 mm, 66 děl ráže 76,2 mm, 24 děl ráže 122 mm, z 69 minometů ráže 82 mm, 42 ráže 120 mm. Dále 90 osobních automobilů, 616 nákladních, 62 speciálních, 13 traktorů, 108 motocyklů a na tisíc koní.

Tak se stalo, že se náš sbor dostal od 4. UF, kterému velel gen. I. E. Petrov, na sovětské poměry demokraticky a společensky založený člověk, pod velení 1. UF a 38. armády, jejichž velitelům na lidských životech nijak nezáleželo.

Sedmého září 1944 vydal velitel sboru brig. gen. Kratochvíl rozkaz č. 15, kde bylo konstatováno, že čs. sbor v součinnosti s 25. ts rychle ovládne Dukelský průsmyk a dále budou postupovat ve směru Ladomirová až Prešov.

První sled měla tvořit pěchota 101. ss, za ní měl být nasazen 1. g. js a 25. ts. Druhý sled měl tvořit 1. čs. armádní sbor, který měl za úkol rozvíjet útok na další obranná pásma a proniknout na Slovensko. Po odzbrojení Východoslovenského sboru se stal však tento úkol nereálný a šlo o jen o politické gesto do budoucna, které bylo ovšem draze zapláceno tisíci lidských životů.

Proti 1. čs. armádnímu sboru stála v prostoru Dukelského průsmyku skupina armád gen. plk. Henriciho se štábem v Sebranicích. Samotný průsmyk bránil XXIV. pancéřový sbor (velitel gen. panc. vojsk Walter D. Nehring, kterého pro nemoc zastupoval plk. von Nostitz-Wallwitz) ve složení panc. divize č. 1 (velitel gen. mjr. Marcks), č. 8 (velitel gen. por. Hax) a se 208., 68., 96., 168 a 254. pěší divizí.

Škpt. Miroslav ŠmolDas, náčelník spojení 1. čs. brigády, vzpomínal, jak na poslední štábní poradě před útokem řekl maršál Koněv: „Vsjo já-sno?“ Odhodil tužku na stůl s mapou a prorochoval: „Eto budět bordel.“ A byl.

Velitel 1. čs. brigády L. Svoboda řekl svým vojákům před bojem: „Budete mít možnost býti soudci spravedlivými a přísnými. Neodpouštějte nikomu, protože nikdo z vás neví, zda z takového frajtra, kterého necháte utéci, nevyroste nový Hitler!“

Připravenost sboru byla nahlášena 7. září 1944.

Osmého září v 6.40 hod. začala ve směru severozápadně od Krosna dvouhodinová dělostřelecká příprava, ve které střelilo 1724 děl, raketo-metů a minometů od děl ráže 76,2 mm do 203 mm a minometů ráže 120 a 160 mm. Pokud by počasí dovolilo, měla leteckou podporu zabezpečovat část sil 2. LA s 465 letouny.

Úsek fronty v prostoru, kde měl sbor postupovat, bránila 208. pěší divize, ale ta se těsně před začátkem dělostřelecké přípravy stáhla do druhého obranného pásma.

Jednotky 101. ss s podporou tanků 25. ts hladce pronikly za řeku Wislok a narazily až na druhé obranné pásmo, kde postup uvázl. Jednotky 67. ss měly z chodu obsadit Krosno, což se jim nepodařilo a útok byl odražen. Na přístupech k frontě došlo pro nesjízdnost a nepropustnost komunikací ke zmatkům a nahromadění vojsk, čehož využila německá 68. pěší divize a během noci na 9. září obsadila a opevnila se hlavně na kótě Grodzisko a 75. pěší divize, která obsadila druhé obranné pásmo.

1. čs. sam. armádní sbor se předtím přesunoval pěšky a po ose ze Sadagury (5. 8. 1944) do Čiški (11.–30. 8. 1944). Pak do Samboru (31. 8.–3. 9. 1944) a dál do Krosna (7. 9. 1944). Z Proskurova do Przemyšlu se po železnici přepravovala druhá čs. paradesantní brigáda (4. 9. 1944). Po zdolání cca 335 km pochodu přišla 1. čs. brigáda ráno 9. 9. 1944 k Mach-

nůwce a 3. čs. brigáda ke Wrocance. Štáb měl být ve Swierzowce Polske. Celou noc pršelo a sbor se pohyboval po cestách rozbitých po předchozím útoku sovětských vojsk. Před rozedněním ještě padla mlha. Vojsko bylo přesunem unaveno. Kvůli nepřehledné situaci vyslal štáb 1. čs. brigády vpřed ve směru pochodu jezdecký průzkum pod velením por. Jana Pohoriljaka. V prostoru u Krosna narazili na přesouvající se motorizovanou pěchotu a tanky nepřítele. Okamžitě o tom poslal zprávu náčelníkovi štábu kpt. Lomskému a ten pak marně hledal brig. gen. Kratochvíla. Jak bylo s touto zprávou naloženo dále, se neví.

Při přesunu do frontového pásma se naše jednotky pomíchaly se sovětskými. Když naše 1. brigáda k ránu 9. září dorazila do Machnůwky, vyslal její velitel brig. gen. Svoboda podél silnice na Rowne pěší průzkum. Po krátkém odpočinku se měla brigáda vydat na další pochod v 6.30 hod. Začala se řadit. Jeden z průzkumníků vojin Josef Nerad na to vzpomínal: „Vyšli jsme za silné mlhy a šli podél cesty na jih. Když jsme ušli asi půl kilometru, narazili jsme na ruské vojáky, kteří nesli raněného rudoarmějce. Ptali se nás, kam jdeme, že tam vpředu jsou Němci. Zalehli jsme a okamžitě vyslali do Machnůwky spojku, že jsme narazili na Němce.“

„V 7.30 přestalo pršet a mlha se začala zvedat. Druhý prapor 1. čs. brigády postupoval jako předvoj na holé výšině před kótou 426 m Grodzisko, kterou v noci obsadila 75. pěší divize Wehrmachtu. Náhle se mlha rozplynula, krajinu osvitilo slunce a nepřítel nás napadl boční palbou.“ Tak na to vzpomínal por. Vratislav Raichl, který byl tehdy raněn.

Průzkumníci stačili dát u cesty k boji velkorážný kulomet (DŠK 12,7 mm) a opětovali palbu. Nepřítel zahájil palbu po celé šíři fronty. Naše dělostřelectvo nás nemohlo podporovat, protože bylo v pochodové sestavě a utrpělo ztráty mezi obsluhami děl.

Totéž se událo u Wrocanky, kde byla 3. čs. brigáda napadena ještě boční palbou od kóty 373 m Biala. Nepřítel použil šestihlavňové vrhače raket Nebelwerfer. Tento palebný přepad měl těžký psychologický účinek zejména na ty vojáky, kteří se ocitli v palbě poprvé. Vznikla panika, vojáci začali odhazovat výzbroj a výstroj. Ti z důstojníků, kteří zůstali nezraněni, se snažili utíkající vojáky zastavit, rovněž tak se o to snažil i brig. gen. Svoboda se svým štábem. Tehdejší poručík Oldřich Kvapil, náčelník štábu 2. praporu se snažil vojáky zastavit povelom „K zemi!“ – ležící voják již neutíká a není tak vystaven palbě. Bohužel došlo i k zastřelení vojáků.

Celkem bylo takto zastřeleno 14 vojáků, ale panický útěk byl zastaven. Vojáci zalehli a zaujali obranné postavení.

Při odražení německého útoku do boje účinně zasáhla 37 mm PL-děla „zenitky“ s ženskou obsluhou.

V deset hodin ráno zahájil nepřítel opět útok s tanky a obrněnými transportéry (od 1. Pz-divize). Mezitím se vojáci 1. čs. brigády organizovaně stáhli o 400 m jižně od Machnůvky a 3. čs. brigáda na jižní okraj Nižné Laky. Bylo štěstí, že k Machnůvce přijelo několik opožděných tanků T-34 od 25. tb. U Wrocanky se vyznamenal oddíl 122 mm houfnice pod velením kpt. Macháčka, který přímou palbou odrazil útok nepřátelských útočných děl. Společnými silami se podařilo zatlačit nepřítele až k severnímu úbočí kóty 426 m Grodzisko. Po odražení útoku se ozval z německých pozic amplion a špatnou češtinou vyzýval čs. vojáky, aby se vzdali. Naši vojáci odpověděli palbou. Nad bojištěm se objevil sovětský upoutaný pozorovací balon, ale bylo už pozdě. Za této hektické situace přijel na štáb 1. čs. armádního sboru v Swierzově maršál Koněv s doprovodem a všechny strašně seřval za to, co předvedli. Brig. generála Kratochvíla okamžitě zbavil velení. Kdyby to byl sovětský generál, tak by ho zastřelil. Na jeho místo jmenoval brig. generála Svobodu. První. čs. brigádu převzal jeho zástupce kpt. O. Záhora. Rovněž velitel 3. čs. brigády byl zbaven velení a jeho místo převzal pplk. F. Franta. Na změny ve velení naši jednotky neměl maršál Koněv právo, toto bylo v kompetenci MNO v Londýně, ale ti nemohli nic dělat. Do Londýna bylo daleko a v boji se nedá s ničím otálet. L. Svoboda jmenování odmítl a byl pouze pověřen velením. Až čs. vládní komise dodatečně schválila oprávněnost jednání maršála Koněva.

Již v srpnu 1944 odletěla trojice plk. K. Klapálek, J. Vedral-Sázavský a B. Boček-Chodský do Sovětského svazu, aby posílili sbor po velitelské stránce. V Moskvě se 3. září dozvěděli, že jsou povýšeni na brigádní generály a k 19. září dojeli na bojiště. Brig. generál Klapálek se stal velitelem 3. čs. brigády a brig. gen. Boček jeho zástupcem. Brig. gen. Svoboda dostal od Sovětů krycí jméno Romaněnko.

Maršál Koněv vydal během jednání rozkaz, ve kterém bylo stanoveno, že 1. čs. armádní sbor má jít do útoku v 17.30 hod., zatlačit Němce ve směru na Kobylany napravo od Machnůvky a proniknout obranou 2. nepřátelského pásma. Pro otřesený sbor to byl těžký úkol. První čs.

brigáda pronikla do osady Bobrůwka pod kótou 401 m a 3. čs. brigádě se podařilo proniknout nalevo od kóty 426 m Grodzisko ve směru na Wiertzno a tím narušit nepřátelskou obranu. V tomto boji byl desátníkem Bartekem zastřelen velitel praporu panc. granátníků oberlt. (npor.) Kluge od 75. pěší divize a byly zničeny dva tanky. Během noci na 10. září 1944 se podařilo sovětskému 101. ss proniknout k obci Kobylany a tím se vytvořil prostor k útoku na město Dukla.

Ztráty 1. čs. armádního sboru za 9. září 1944 činily 126 mrtvých, 296 raněných, to znamená 422 ztracených vojáků z 1 838 nasazených.

V 02.06 hod. 10. září vydal maršál Koněv šifrovku č. 23554: Zbavit velitele 1. čs. sam. armádního sboru funkce. Nezvládl velení sboru, tvrdě nevelel jednotkám. Velení sboru převzal gen Svoboda-Romaněnko, kterému nařizují vzít jednotky tvrdě pod velení a co nejdříve dosáhnout čáry Dukla město – Iwla. Velení bylo převzato 10. září 1944 v 10.00 hod. (Vše se souhlasem J. V. Stalina).

Ráno 10. září navštívil štáb 1. čs. armádního sboru gen. plk. Moskalenko, velitel 38. A. a brig. gen. Svobodovi řekl: „Mám k Vám stále velkou důvěru a svěřuji Vám velení sboru i když jsem se včera přesvědčil, že jste to ani s brigádou nezvládl.“ A zeptal se gen. Svobody, co by dělal teď. Gen. Svoboda odpověděl: „Útočit na město Duklu již ztratilo význam, když je Krosno stále obsazeno nepřítelem. 1. čs. sam. brigáda by měla za podpory tanků zaútočit na Palacówku a obsadit kótu 534 m a 3. čs. sam. brigáda by měla postupovat na Duklu a chránit bok 1. čs. sam. brig.“ Generál Moskalenko na to neřekl nic a než si to rozmyslel, bylo už na obsazení kóty 534 m pozdě.

Gen. Kratochvíl byl odeslán do Moskvy a později se stal velitelem našeho sboru již na osvobozeném území. V dubnu 1945 se stal velitelem vojenských škol a po válce velitelem II. sboru v Hradci Králové. Na podzim 1947 mu byla ze zdravotních důvodů udělena dovolená a dnem 1. dubna 1948 byl přeložen do výslužby. Žil jako důchodce a 15. března 1974 zemřel ve věku 86 let.

Gen. Moskalenko nařídil, aby se 1. čs. sam. brigáda přemístila do lesa severně od Kobylan. Měla zaútočit na Helenówku a obsadit kótu 534 m. Třetí čs. sam. brigáda měla proniknout do obce Weitzno a vypudit nepřítele z kót 246 m Grodzisko a 401 m Dzmonicka. Přesun byl pod dělostřeleckou palbou a útoky nepřátelských letadel. Před sborem stála

75. pěší divize. Maršál Koněv neměl rád neúspěchy, tak vše svedl na 1. čs. sam. armádní sbor. Zapomněl ale na to, že průzkum jeho frontu, konkrétně 38. A, vůbec nezaregistroval přesun 75. pěší divize z Turka do druhého obranného pásma a přesun 1. panc. divize z Polska od Visly až do prostoru Dukly. To všechno popřel.

Desátého září ve tři hodiny odpoledne provedlo sovětské dělostřelectvo desetiminutový palebný přepad a 1. čs. sam. armádní sbor šel bez podpory tanků do útoku. 1. čs. prapor zdolal odpor na kótě 352 m a pronikl do lesů jižně od Kobylan, 2. čs. prapor zaútočil nalevo od silnice přes Kobylany na kótu 457 m a v Palacówce se mu podařilo pobít na 120 nepřátel. K deváté hodině večerní se oba prapory dostaly ke kótě 534 m.

Třetí čs. brigáda tvrdě, ale marně bojovala o kótu Grodzisko.

Jedenáctého září v 00.15 hod. velitel 1. čs. sam. armádního sboru brig. gen. L. Svoboda rozhodl pokračovat přes kótu 534 m na Teodorówku a dál na kótu 694 m Hyrowa hora.

Téhož dne v 05.30 hod. konečně dobyla vojska 67. ss spolu s 12. gardovou tb v týlu Krosno. Těsně po svítání přeletěl nad frontou německý průzkumný letoun „rám“ (FW 189) a na bojiště dorazila celá německá 1. panc. divize.

V 9.00 hod. začala silná nepřátelská dělostřelba do prostoru soustředění 1. čs. sam. brigády u Helenówki. Po třinácté hodině začaly na postavení čs. těžkých kulometů v obraně pálit přímou palbou PL-děla 8,8 cm.

Nepřítel tvrdě bránil jedinou příčnou silnici mezi městy Žmigrod Nowy – Dukla. Přímo nad silnicí a kótou 534 m naproti přes Teodorówku se nacházela dominantní kóta 694 m Hyrowa hora. Tudy probíhala další německá obranná linie před Dukelským průsmykem.

V té době museli k naší parašutisté z 2. čs. parabrigády ke své velké nelibosti odevzdat v Přemyšlu padáky a ve dnech 11. – 13. září vystřídali pěší jednotky sovětské 121. sd. 67. ss v prostoru Beska východně od Dukly.

Nepřítel posílil své jednotky na obranu průsmyku o 101. divizi horské pěchoty a 544. pěší divizi.

K osmnácté hodině se sovětské 183. střelecké divizi podařilo postoupit na úroveň čs. jednotek. První čs. sam. brigáda poté vyrazila ke zteči a přetáhla silnici na Duklu. První čs. prapor byl před obcí Iwla zastaven

a 2. čs. praporu se podařilo proniknout do Němci obsazené Teodorówki, kde osvobodili šest sovětských zajatců od 1. gar. jezdeckého sboru.

Okolo jedenadvacáté hodiny provedl nepřítel od západu za podpory tanků silný protiútok a zničil sovětskou jednotku bránící kótu 534 m. 1. čs. sam. brigáda nepřítele zastavila na okraji lesa severně od kóty, provedla protiútok a kótu 534 m dobyla zpět.

Třetí čs. sam. brigáda stále bojovala o dominantní výšinu Grodzisko, kóta 426 m. Nepřítel na ni provedl protiútok podporovaný deseti tanky, ale čs. PT dělostřelci jejich útok úspěšně odrazili. Poté brigáda po těžkých bojích kótu obsadila a zmocnila se obce Wietrzno, za což dostala od maršála Koněva pochvalu.

Jediným místem, kde se 38. A podařilo prorazit obranu nepřítele bylo v prostoru Lysa Góra. Zde se podařilo vytvořit v německé obraně mezeru o šíři něco přes jeden kilometr, která ale byla pod palbou z nekrytých boků. Přesto maršál Koněv do této díry nasadil 1. gardový jezdecký sbor gen. Baranova (1. g. js) s úkolem proniknout do prostoru Krempana Ciechania a z tohoto prostoru vyjít u Bardějova. Do útoku sbor nastoupil v noci z 11. na 12. září a do 15. září pronikl v obtížném horském terénu do určeného prostoru až na Slovenské území. Tím bylo německé velení překvapeno – nepřítel byl před frontou i za ní.

Těže noci se podařilo rotě samopalníků ppor. Bileje z 1. čs. sam. brig. proniknout na silnici k městu Dukla. Zde rota přepadla kolonu povozů s různým vojenským materiálem, který zničila a zlikvidovala 70 nepřátel. K ránu 12. září nepřítel posílil své jednotky v prostoru silnice a hlídkovaly na ní jeho tanky.

Ráno toho dne podnikli Němci útok na jižní a jihovýchodní svah kóty 534 m. Útok naši vojáci odrazili. Další útok Němci podnikli v jedenáct hodin, se stejným výsledkem. Ve 13.00 hod. byl 1. sam. brigádě vydán rozkaz k útoku z kóty 534 m na sever. Nepřítel podnikl protiútok v síle praporu s dvaceti tanky. Podařilo se mu rozbít levého souseda naší brigády – sovětskou 183. sd. a tím se dostal 2. čs. prapor do obklíčení. První čs. prapor ho vyprostil za pomoci posledních dvou tanků 1. čs. tb. Stav 2. čs. praporu klesl na sto aktivních bodáků. Ztráty samopalníků byly také velmi vysoké a jejich velitel npor. Sochor byl těžce raněn. Velení převzal ppor. Arnošt Steiner, jednotka však už byla bez těžkých kulometů. Zraněn byl také nový velitel 1. čs. brigády mjr. Zákora. Nepřítel také zaú-

točil s podporou tanků na Heknowku, byl však za ztráty čtyř strojů odražen PT dělostřelectvem.

Velitel sboru brig. gen. L. Svoboda vyšel po uklidnění situace na průzkum na kótu 534 m, ale za chvíli za ním přiběhl sovětský styčný důstojník, že má jít na pozorovatelnu k telefonu. Ozval se maršál Koněv: „Pane generále, zakazují Vám dělat automaticka! Okamžitě se vraťte na své velitelské stanoviště!“

Během 13. září provedl nepřítel šest útoků na čs. postavení a udržet kótu 534 m bylo velmi těžké. Z Hyrowe hory měli Němci kótu jako na dlani a do bojů nasadili přes dva tisíce vojáků a na 60 obrněných vozidel.

Ve 22.15 vydal brig. gen. Svoboda rozkaz přejít do obrany. Naši ženisté položili na 350 PT min a přes tři sta protipěchotních. Téhož dne dostala 1. čs. tb 14 nových tanků T-34/85.

Velení 38. A o tom vědělo a rozhodlo dobýt další dominantní výšinu 696 m Dania. Úkolem byla pověřena odpočatá 14. g. sd, která se měla spojit s 1. g. js.

Ke dni 13. září nepřítel stále posiloval, na bojišti měl již 44 750 vojáků, 643 děl a vrhačů raket, 70 tanků a útočných děl a na 1 785 kulometů. Posily ze Slovenska přivázely autobusy Slovenských drah.

Z boje na potlačení Slovenského národního povstání bylo odvoláno na Duklu 12 tisíc německých vojáků. Tak se stalo, že na úseku fronty o šíři 25 km došlo k největší koncentraci vojsk na východní frontě. Když se Němcům nepodařilo naposled zatlačit čs. jednotky zpět od silnice na Duklu, tak se začali stahovat na třetí obranné pásmo na hranicích Slovenska. Zaminovali terén několika tisíci protipěchotními S-Mine, tak zvanými skákacími minami složenými ze dvou vylišovaných ocelových válců zasunutých proti sobě. Když došlo k aktivaci trhaviny, vymrštila náložka druhý váleček do výšky asi 60 cm, kde teprve explodoval. V druhém válci bylo v trhavině zalito na 360 kovových střepin, které měly smrtící účinek v okruhu 50 m. S-mina měla průměr 10 cm, výšku 13 cm a hmotnost 4 kg. Miny se daly propojit mezi sebou drátem tak, že když někdo o ten napnutý drát zavadil, explodovalo více min současně. PT-miny, tak zvané talířové, byly také kovové, označené TMI Z 35 a 42, měly v průměru 32 cm, hmotnost 8,75 kg a vybuchovaly pod tlakem 80–100 kg.

Značný příjem raněných kladl velké nároky na příslušníky zdravotní služby a týlové jednotky. I když byla většina našich zdravotníků již zvyk-

lá na sovětské poměry, byla již u konce svých sil. Čs. vojenský lékař musel při příjmu raněných rozpoznat, zdali stojí za to raněného ošetřit nebo je již ve stavu, kdy čas strávený jeho ošetřováním by znamenal zdržení v ošetření a záchraně života možství jiných raněných. Pro každého nepohyblivého těžce raněného bylo třeba k evakuaci z bojového pásma čtyř vojáků. Žádný velitel si netroufl zanedbat ošetření a evakuaci raněných, tím by mu klesla bojová morálka a kázeň.

Po šesti dnech bojů byl čs. sbor silně vyčerpán. Do boje bylo zasazeno 2 966 vojáků 1. a 2. čs. brigády a ke 14. září jich zbylo 674.

Jak počasí dovolilo, podporovalo sovětské letectvo svá vojska, ale když byla v nepřehledném terénu fronta v pohybu, muselo své akce omezit. Rovněž se projevil nedostatek pohonných hmot způsobený značnou vzdáleností od zdrojů.

Dnem 14. září operace trvala již týden. Uskupení 38. a 1. čs. sam. armádního sboru postoupilo za tu dobu jen o 23 km, což je v průměru 3,3 km za den. A přitom podle plánu měla být vojska už v Prešově. Podal se jen jeden dílčí úspěch – přerušit nepříteli příčnou zásobovací komunikaci Jaslo – Dukla. Hlavního cíle operace, kterým bylo proniknutí na Slovensko, nebylo dosaženo, a to z těchto důvodů:

1. Ztracení momentu překvapení odzbrojením Východoslovenských divizí
2. Nedostatečným provedením dálkového i blízkého průzkumu jak 1. UF tak 38. A
3. Pomalý začátek útoku zaviněný zmatky při přesunu na východiště útoku, při kterém došlo k přetížení místních komunikací a tím pádem k neobsazení komunikačního uzlu Krosno z chodu

Postup se zastavil tam, kde v roce 1915 zůstala na několik měsíců před rakouskými pozicemi stát ruská carská armáda.

Když se v Londýně dozvěděli o potížích při přechodu Karpat, telegrafoval min. zahraničních věcí Jan Masaryk velvyslanci Zd. Fierlingrovi: „Prezident Beneš jménem svým a jménem ministerstva zahraničních věcí a MNO: Žádáme o sdělení, kdo požádal, aby Rusové podnikli útok do Karpat!?!“ Telegram končil dodatkem: „Jestli se to stalo v Moskvě, zříkáme se veškeré odpovědnosti.“ V Londýně již zřejmě zapomněli, že ve dnech 26.–31. srpna 1944 vedli generál Píka a Z. Fierlinger jménem

dr. Edvarda Beneše a exilové vlády v Moskvě jednání za účelem pomoci slovenskému povstání. Prostě exilová vláda dala od neúspěšně začínající operace ruce pryč podle hesla „My nic, my muzikanti.“ !

Maršál Koněv musel posílit jednotky 38. A, kterým už také docházely dech. Ze zálohy vyčlenil 4. g. ts s 59 tanky T-34 a devíti SU-85 a nařídil tankový útok ve směru Rymanów až Tylawa, kde se tankisté měli spojit s kozáky 1. g. js. To však bylo již pozdě. Otázkou je, proč maršál Koněv nenasadil zálohy dříve. Útok ztroskotl na horském hřbetu jižně od Rymanówa.

Nutno ještě poznamenat, že Němci měli podporu místního polského obyvatelstva, které Rusy nenávidělo. Na území, kde již prošla Rudá armáda, zanechávali Němci v osadách své agenty s vysílačkami a ti hlásili veškerý pohyb k frontě. S tímto nebezpečím v zádech se vypořádaly teprve nasazené oddíly SMERŠ. Také naši vojáci museli být i v týlu ostražiti. MUDr. Nový se jednou vracel se dvěma dělostřelci k naší dělostřelecké baterii. Na cestě potkali vozík s krmením tažený koníkem. Koně vedla žena, vedle ní cupital malý chlapec a za vozem šel kulhající muž, který našim vojákům neodpověděl na pozdrav. Dr. Nový jej zastavil a ptal se, co je zač, žena odpověděla, že je hluchoněmý. Když je minuli, Dr. Nový vystřelil do vzduchu. Muž sebou trhl. Vojáci se rychle vrátili, prohledali vozík s krmením a našli tam mapu se zakreslenými souřadnicemi našich palpostů. Muž byl zadržen a bylo zjištěno, že se jedná o německého radistu a při prohlídce ženina domu byla nalezena jeho radiostanice.

Po nezdaru u Rymanówa přesunul velitel 38. A gen. Moskalenko 4. g. ts posílený 31. ts východně od města Dukly do prostoru obce Besko, kterou bránila jen německá 68. pěší divize a k podpoře útoku nasadil ještě 2. čs. parabrigádu (cca 2800 osob), která byla přiřazena k 67. ss. Z Przemyšlu ušla brigáda usilovným pochodem 120 km, vystřídala sovětskou 121. sd a jejím úkolem bylo v součinnosti se 140 sd proniknout nepřátelskou obranou až do Pulaw. Jednalo se o úsek fronty o šíři 15 km. Když byla 15. září brigáda nasazena do boje, prošla se ztrátami neoznačenými sovětskými minovými poli a během pěti dní v bojích postoupila o 15 km a překonala čtyři německá obranná pásma.

Před útokem na Pulawy navštívil pozorovatelnu 2. čs. parabrigády maršál Koněv a slíbil zde plk. Příkrylovi, že po obsazení Pulawy poletí brigáda na Slovensko.

Pulawu brigáda obsadila večer 19. září, ale zůstala úplně bez munice. Za bojů přišlo zbytečně o život 143 padlých, 438 raněných a 49 nezvěstných. Jedním z příslušníků 2. čs. paradesantní brigády byl poručík Ing. František Geisler. V roce 1940 bojoval ve Francii, měl britský výcvik Comandos a paradesantní výcvik. Z Londýna přišel přímo do boje, velel průzkumu. Při jedné akci se mu podařilo proniknout do německých zákopů, kde zlikvidoval nepřátelské stanoviště. Raněného poručíka Hrabovského vzal na záda a odtáhl z bojiště. Při dalším průzkumu nepřátelských pozic byl však zabit a při německé protizteči zůstal ležet na poli. Dva z jeho kamarádů, kteří přišli na Duklu později, využili opožděného odletu 2. brigády na Slovensko a po týdnu se vrátili na bojiště u Pulawy. U osady Pastwiska se jim podařilo najít tělo por. Geislera a postarali se o jeho důstojný pohřeb u školy v osadě Nowosielce. Poručík Geisler po sobě v Anglii zanechal těhotnou manželku Angličanku, které se pak narodil syn, jemuž dala jméno po otci František. Tomu se podařilo navštívit Československo až po pádu socialismu a v místě jeho smrti odhalit pomníček. V Brně je po por. Ing. Františku Geislerovi pojmenována ulice.

Přepравou 2. čs. paradesantní brigády a logistickou pomocí SNP byl pověřen 5. Orelský letecký sbor dálkového letectva pod velením gen. por. I. V. Georgijeva. V sestavě sboru byly dvě dopravní letecké divize: 53. Stalingrandská letecká dopravní divize se třemi dopravními leteckými pluky – 1. gardovým, 3. a 336. dopravním leteckým plukem a 54. Orelská dopravní divize se 7. a 29. gardovým a 340. dopravním leteckým plukem. Obě dopravní divize byly vyzbrojeny dopravními letouny Lisunov Li-2 a Douglas C-47 (Dakota) s 127 dopravními letadly. Operovaly z letišť Gorodok, Vinniky, Rudno, Lvov a později z letiště Krosno. V noci ze 17. na 18. září 1944 přistál na letišti Tri Duby letoun C-47 s vybavením pro navádění letadel čítající silnou radiostanici s obsluhou včetně meteorologů a strážního oddílu. Pro špatné počasí byla letecká přeprava uskutečněna až v noci z 26. na 27. září, kdy odstartovalo 13 letounů Li-2 s vojáky 2. čs. parabrigády. Dvanáct letounů přistálo na letišti Tri Duby a třináctý letoun nesoucí velitele se štábem 2. čs. parabrigády přistál za dramatických okolností na pomocné ploše Rohozná. Pro shazování zbraní a střeliva za letu byly vyčleněny dva bombardovací letecké pluky: 13. gardový a 250. gardový bombardovací letecký pluk. Byly vyzbrojeny středními bombardovacími letouny Nord American B-25 CaD Mitchel.

Střelivo a zbraně v textilních vacích vystlaných slámou byly za letu v minimální rychlosti a z minimální výšky shazovány na určené plochy: Tri Duby, Rohozná a Donovaly. Každý pluk provedl na 15 akcí.

Dopravními letouny Li-2 bylo provedeno 416 shozů, z nichž bylo 328 úspěšných. Na letiště Tri Duby bylo dopraveno 1 928 osob a 3 867 tun materiálu. Zpět za frontu bylo přepraveno 698 osob a 203 tun materiálu. Jednalo se o raněné s ošetřujícím personálem a o slovenské letce.

V noci ze 14. na 15. října bylo v letounu C-47 tímto způsobem odvezeno ze Státní mincovny v Kremnici na úschovu do Banky SSSR zlato a stříbro o hmotnosti cca 1 062 kg. Poklad na palubě doprovázeli dva zaměstnanci Slovenské státní banky. Dále bylo na palubě ještě 29 žen a dětí slovenských funkcionářů.

Z důvodu ztráty orientace nebo velmi špatného počasí, po kterých následovaly nárazy do vrcholů hor, ztratil 5. Orelský letecký sbor osm letadel Li-2 a šest letadel C-47. Německými nočními stíhači byla sestřelena jen dvě letadla. Z letounů B-25 Mitchel byl ztracen jeden stroj.

Gen. plk. Moskalenko se rozhodl využít úspěchu našich parašutistů v akci u Pulaw a do jimi vytvořeného průlomu nasadil 4. g. a 31. ts, který obsadil Tarnawku a tím se mu naskytl možnost zaútočit na město Dukla od východu. Mezitím 1. g. js tvrdě bojoval v kruhové obraně o průměru 10 km v prostoru Krempna a již jim docházela munice. Od 16. září začalo letecké zásobování obklíčeného jezdeckého sboru pomocí kontejnerů na padácích. Již v noci na 17. září dopravila letadla 17,6 tun munice, zásob a zdravotnického materiálu, další noc 18. září 16,1 tun včetně tisíce kusů dělostřelecké munice, 1100 kusů ručních granátů, přes 100 kusů protipěchotního střeliva a přes stovku PT-min. Od 20. září začal nepřítel útočit od Wilsznia. Obránci útok odrazili a zničili pět tanků, osm aut a 25 kulometů. Část jezdeckva pronikla až na území Slovenska a obsadila obce Šarbov, Vyšná a Nižná Pisaná, Krajná Porubka. V Krajném Bystrém zaútočila na německou posádku a ukořistila 12 povozů s municí a telefonní stanici. Nepřítel však přešel do protiútoku a jezdecké jednotky se začaly stahovat na sever.

Značně prořídlý 1. čs. armádní sbor měl na 600 aktivních bodáků. Byl posílen 1. čs. tb se 16 tanky a dělostřeleckým těžkým plukem se 36 kanónovými houfnicemi ráže 152 mm. Měl útočit ve směru na Teodorówku a Iwlu (cca 2 km západně od Teodorówki) a obchvatem obsadit město

Dukla, tedy místo, které již stálo tolik krve. Velitelé praporů odmítli útočit, byli zproštěni velení, ale když už neměl kdo velet, byli povoláni zpět.

Nepřítel posílený 24. panc. divizí začal ještě ke všemu 18. 9. ráno útočit od Łyse Góry. Byl odražen našim PT-dělostřelectvem. Druhý den 19. září přešly na město Dukla do útoku od východu od obce Królik Polski tankové jednotky 4. g. a 31 tb. Téhož dne přijeli na frontu generálové Vedral-Sázavský, který převzal 1. čs. brigádu a gen. Klapálek, který převzal 3. čs. brigádu. Neměli ani čas pořádně se seznámit se situací. Dvacátého září v 15.00 hod., po krátkém odpočinku, začal za těžké dělostřelecké a minometné palby nepřítel útok 1. čs. arm. sboru ve směru kóta 534 m. Po těžkém boji dobyla po čtrnácté hodině 1. čs. brigáda Teodorówku a 3. čs. brigáda s podporou zbylých osmi našich tanků obsadila se sovětskými jednotkami 21. září město Duklu. Nepřítel se začal stahovat, při ústupu vše zaminoval a město odstřeloval šestihlavňovými vrhači raket.

Obsazením města Dukly se situace 1. čs. armádního sboru vůbec nezměnila. Nepřítel se stáhl do vybudovaných obranných pozic v horském pásmu s kótou 696 m Dania, 694 m Hyrowa Hora a 718 m Cergowa, odkud měl přehled celého bojiště. Vojákům 1. čs. brigády se podařilo při pronásledování nepřítel proniknout do osady Kardazs-Kolonia a 3. čs. brigáda dosáhla severovýchodního okraje osady Lipowica. Jejich pravý soused, 14. g. střelecká divize vedl boj na jižním okraji obce Iwla a levý soused 140. střelecká divize byla na severovýchodním okraji lesa pod kótou 716 m Cergowa. 1. čs. armádní sbor společně s podpůrnými jednotkami 101. střeleckého sboru prolomil obranu nepřítel pod kótou 694 m Hyrowa hora a prorazil německé obranné linie ve směru na Tylawu. Průlom byl široký jen cca jeden kilometr. K 22. září zde bylo soustředěno na 300 děl, 40 tanků a samohybných děl a útočili s podporou stovky letadel.

Velitel 1. čs. armádního sboru gen. Svoboda nařídil tzv. průzkum bojem sedmi tanky pod velením por. Richarda Tesaříka a samopalníky do prostoru Hyrový hory. Průzkumu se podařilo proniknout do prostoru kóty a zde se zachytit. První čs. brigáda okamžitě zahájila postup na kótu, byla však napadena prudkou nepřátelskou palbou, takže jednotky byly nuceny se zakopat. Nepřítel provedl protiútok, ale podařilo se ho odrazit. V těžké kamenité půdě se polními lopatkami vojákům špatně kopa-

ly okopy. Jakmile se boj ocitl v zalesněném terénu, kontakt s nepřítelem se ze stovek metrů zkrátil na desítky. To vyžadovalo zvýšené maskování – z uniform se odstraňovalo veškeré lesklé kovové označení, knoflíky se pošívaly zelenou látkou a průzkumníci začali používat maskovací převleky. Vše co rachotilo bylo třeba odstranit nebo uvázat.

V bojích o Hyrowu horu se čs. vojáci poprvé setkali s novou protitankovou zbraní – pancéřovou pěstí. První tzv. Panzerfausty byly ještě bez mířidel s dostřelem 60 m. Výmětná roura o průměru 3 cm a u pozdějších verzí 4,2 cm byla opatřena výmětnou náloží z černého prachu. Na rourě byla umístěna hlavice s kumulativní průpalnou náloží. Další pancerafausty měly již mířidla na 60 a 100 m. Hmotnost pancéřových pěstí byla 6,4 kg.

Další německou účinnou pěchotní zbraní byl Panzerschrek, zbraň s raketovým pohonem. Jeho výmětná roura měla ráži 8,8 cm a dostřel 130 m. Dokázala propálit pancíř až o šířce 20 cm.

Než se naše jednotky stačily zakopat, nepřítel provedl další tankový útok, tentokrát za pomoci útočných děl. Na pomoc našim jednotkám přišel 1. čs. prapor a nepřítel byl opět odražen. Kolem šestnácté hodiny začal nepřítel odstřelovat čs. postavení šestihlavňovými vrhači raket a znovu začal útok. Čs. jednotky se stáhly na severní úbočí hory. Za pomoci 3. praporu provedli naši protiútok a vytlačili nepřítele z vrcholu hory. Do boje o kótu 694 m se zapojilo posledních šest tanků čs. brigády. Pět z nich bylo v boji poškozeno (jednalo se hlavně o přetržení pásů). K večeru na kótu dorazily ještě tři opravené tanky a jedno samohybné dělo. V bojích o kótu se vyznamenal por. Arnošt Steiner.

Ještě během noci provedli Němci protiútok s pěchotou podporovanou jedním tankem Tiger. Byli odraženi.

Dobytí a udržení Hyrowy hory bylo velkým úspěchem našich jednotek, neboť tím bylo narušeno hlavní obranné pásmo nepřítele před Dukelským průsmykem. Této situace využil velitel 38. A gen. plk. Moskalenko a nařídil bombardovat okolí silnice na Tylawu. Dvacátého třetího září v 11.00 hod. zaútočilo sovětské letectvo na určené cíle. Bombardovací letouny svrhly na 14,4 t bomb a poté zaútočily bitevní letouny Il-2, které svrhly a vystřelily na okolí silnice na 7,8 t bomb, raket a střeliva. Bombardováním bylo zničeno šest německých tanků a množství techniky a polního opevnění. V 11.40 hod. vyrazila do útoku pěchota 67. stře-

leckého sboru, za pomoci tanků a samohybných děl postoupili podél silnice na Tylawu a spojili se s kozáky 1. g. jezdeckého sboru, kteří jim vyrazili naproti z prostoru Olchowiec.

V noci na 24. září se sovětským jednotkám podařilo Tylawu dobýt. Bylo zde ukořistěno 12 děl ráže 10,5 cm se zásobami munice. Další postup byl zastaven prudkou palbou z výšin okolo silnice a silně rozbahněným terénem, který rovněž zpomaloval přísun munice. Za dva dny postoupila 38. A od Tylawy jen o 4 km a dosáhla severní části obce Barwinek.

Čs. jednotky postupovaly na osadu Chyrowa s úkolem dobýt kótu 696 m Dania, což byl pro ně nesplnitelný úkol. Nepřítel si byl vědom, že mu hrozí protržení posledního obranného pásma před bývalou československou hranicí. Z fronty na Visle byla proto odvolána 1. lyžařská stíhací divize, do které byli vybráni nejlepší vojáci německé branné moci. Vybraní vojáci museli dělat přijímací zkoušky jak vědomostní, tak i z fyzické kondice. Po přijetí do této jednotky absolvoval každý voják i paravýcvik včetně kurzu speciálního bojového umění. Podle našich měřítek to byla divize rychlého nasazení, kterou posílali všude tam, kde bylo třeba zastavit nepřátelský průnik.

Dne 22. září 1944 byla divize přepravena z polského Keilce do Goric, odkud se 25. září pěšky přesunula do prostoru Dukelského průsmyku napravo od silnice Barwinek, průsmyk až kóta 696 m Dania. Divizi velel gen. Berger a během operace ho vystřídal gen. mjr. Gustav Hundt. Skládala se ze tří pluků a ženijního praporu a byla posílena oddílem útočných děl StuG III, oddílem stíhačů tanků, pancéřovým oddílem, složeným z trofejních tanků T-34, z baterie 15 cm polních houfnic FH 18 ráže 15 cm Hummel na podvozku tanku Pz IV a minometným praporem.

V té době vedla 1. čs. brigáda neúspěšný boj v prostoru osady Chyrowa (Hyrowa). Třetí čs. brigádě se podařilo obsadit kótu 601 m Korodól s blízkou kaplí sv. Jana a zde právě brigáda narazila na nově přisunutou 1. lyžařskou stíhací divizi. V ranních hodinách 26. září 1944 dostala 1. čs. brigáda rozkaz, aby se po vystřídání 14. g. střeleckou divizí přesunula do prostoru Trzciana a připravila se k útoku ve směru Tylawa až Barwinek. Při přesunu stále přšelo, ženisté museli odminovávat cesty, odtahovat vraky zničených tanků a vozidel a postavit most o nosnosti 40 tun.

Když se ranění v nemocnicích dozvěděli, že se sbor soustřeďuje k závěrečnému útoku na Barwinek až průsmyk, tak se na výzvu velitele sboru na 200 ještě nedoléčených vojáků vrátilo k jednotce a přihlásilo se do boje. Proti nim již stála odpočatá a dobře vyzbrojená 1. lyžařská stíhací divize.

Dne 27. září ukončil čs. armádní sbor přesun do prostoru lesa severně od Tylawy. Byl doplněn absolventy ze sovětských vojenských škol a vojáky slovenské a zakarpatské národnosti propuštěné ze sovětských zajateckých táborů. Zde se ale objevil další problém: vojáci měli zničené opotřebované boty. Protože voják bez bot už není vojákem, na opravu obuvi byli soustředěni ševci z celého širokého okolí a opravovali vojákům boty pod velením obuvníků z náhradního praporu. Stále zůstával problém transportu raněných z bojiště. Byla proto zhotovena nosítka mezi dva koně a tím se ušetřili tři vojáci.

Útok na průsmyk byl naplánován na 30. září v 9.00 hod. Po čtyřminutové dělostřelecké přípravě šli vojáci 1. čs. armádního sboru za podpory 16 tanků do útoku. Útočili na bezejmennou výšinu jihovýchodně od Barwinku. K Zydranowé postupovala 3. čs. brigáda a obsadila jižní okraj lesa. První čs. brigáda byla asi 300 m od bezejmenné kóty zastavena silnou palbou od průsmyku. Část doprovodných tanků uvázla v mokřině a pět jich bylo zničeno. Dodnes je u mokřiny prostý dřevěný kříž, u kterého jsou uloženy ostatky čtyř našich tankistů. Po patnáctiletém marném úsilí tyto hrdiny exhumovat a přenést je na čestné pohřebiště na Dukelském průsmyku bylo pro nezáměr oficiálních míst a rozdělení bývalé republiky od tohoto úmyslu upuštěno. Jak probíhal tento tankový útok máme zachyceno ve vzpomínkách velitele tanku T-34 por. Jiřího Pavliče: „V noci z 29. na 30. září byla 1. čs. brigáda se šestnácti tanky přesunuta do prostoru Zydranowa v blízkosti Dukelského průsmyku. Ráno po dělostřelecké přípravě šla tanková brigáda za pěchotou do útoku. Pro blátivý terén jsme pěchotu předjeli. Jak jsme překonali terénní vlnu, ocitli jsme se v těžké dělostřelecké palbě a několik tanků bylo zasaženo. Padl velitel roty por. R. Jasiok. Zbýlé tanky se stáhly zpět a odrážely palbou nepřátelský protiútok, při kterém zahynul velitel tankového praporu npor. František Vrána. Stále bylo špatné počasí, pršelo a byla mlha. Druhý den 1. října jsme měli zaútočit přímo na kótu (578 m), která ležela přímo na státní hranici. Ale v deset hodin jsme vyrazili a za mlhy jsme

najeli přímo do německé obranné linie. Mlha se ale rozplynula a my se ocitli v silné palbě. Střílelo všechno co mělo hlaveň. O pancíř tanku to jen zvonilo. Vedle nás dostala zásah naše jediná samochodka SU-85. Pálili jsme z děla a obou kulometů a jeli vpřed. Pohledem z periskopu jsem zjistil, že kromě našeho tanku zbyl už jen jeden další. Vtom dostal ten druhý tank přímý zásah a explodoval. Kusy jeho pancíře zasáhly náš tank a ten silně zakolísal, že jsem se uhodil do hlavy a zranil se. Rychle jsme zapálili dýmovnici, aby si nepřítel myslel, že hoříme i my, ale přesto za chvíli dostal náš tank zásah do krytu kanonu. Ten se vyklínil z lože a stal se nepohyblivý. Motor zhasl a nešel nastartovat, asi byla přerušena elektroinstalace. Dal jsem rozkaz opustit tank spodním nouzovým průlezem. Desátník Medo, který byl tehdy poprvé v boji, vylezl horním průlezem ve věži a byl okamžitě zastřelen. Ostatní členové osádky opustili stroj bez úhony a plížením jsme se dostali k našim jednotkám. Zjistili jsme, že jediný náš tank nevzplál. Ostatní hořely a vybuchovaly v nich zásoby střeliva, některým osádkám se však rovněž podařilo tanky včas opustit. Rozhodli jsme se, že se pokusíme náš tank zachránit. V noci jsme vzali potřebné nářadí a náhradní pojistky a z prvních našich zákopů nad Zyndranowou jsme se za tmy připlížili k našemu tanku. Stál tam tak jak jsme jej zanechali, z ostatních se ještě kouřilo, takže byl prostor zakryt dýmem. Němci se stáhli z prvních zákopů a náš tank stál na území nikoho. Němci vystřelovali světlice a prostor sem tam postřelovali kulomety. Vlezli jsme do tanku, zkontrolovali elektrické vedení a vyměnili pojistky. Tank stál na mírném svahu, tak jsme se rozhodli, že vycouváme. Startér naskočil a vzápětí i motor. Řidič zařadil zpátečku a začali jsme couvat. Vtom se fronta rozsvítila desítkami světlic a obě strany zpustily palbu z kulometů. Od pancíře se znovu začaly odrážet střely. Docouvali jsme k našim zákopům, Zyndranowa byla zahalená mlhou a dýmem ze spalenišť. Pokračovali jsme v jízdě do obce, kde nás zastavil technický zástupce tankového praporu npor. M. Ljalko. Byl překvapen, že nás vidí, prý už nás odepsali jako mrtvé. Tank byl opraven a zúčastnil se dalších bojů. Tohoto boje se mimo jiné zúčastnily posádky velitelů tanků Bedřicha Opočenského, Mikuláše Končického a Jiřího Porazíka, kteří toto peklo přežili a vezli na naši hranici v každém tanku čs. státní vlajku. Měli ji umístit na našem území, ale to se nezdařilo. Když přežili zničení tanků a vrátili se pěšky, zlostí a lítostí plakali.

Útočné akce zastavil rozbahněný terén, miny a přesně zastřílený nepřítel. Ani sousední sovětské jednotky neměly úspěch. Ženistům se nepodařilo odklízet miny, které Němci nakladli během noci.

V té době se sovětské 241. střelecké divizi podařilo v prostoru obcí Krajná Porubka a Šarbov v lesním masivu kóty 702 m Studený vrch proniknout k čs. hranici. Velitel 38. A gen. plk. Moskalenko chtěl využít tohoto úspěchu, proniknout z boku do obrany Dukelského průsmyku a dát 1. čs. armádnímu sboru proniknout jako prvnímu na půdu své vlasti.

Tak začal opět přesun, který vojáky zbytečně vyčerpával a ničil jejich výstroj. V průběhu 2. října neustálými dešti utahaná čs. vojska prováděla přesun po rozbahněných cestách na Studený vrch. Vozidla uvázla, děla zůstala stát, do boje šla pěchota s ženisty. Minomety s municí museli vynést vojáci na zádech.

Třetího října v devět hodin ráno byla zahájena nekoordinovaná dělostřelecká příprava. Letectvo nemohlo zasáhnout pro nepřítel počasi. Zaútočila pěchota a podařilo se jí postoupit o 300 m a zabrat první pásmo zákopů. Nepřítel ale přešel do protiútoků (357. pěší divize) a silnou boční palbou zastavil veškerý postup. Situace využil pravý soused, 241. střelecká divize, které se podařilo proniknout na okraj Vyšné Pisané. Nepřítel začal do tohoto prostoru stahovat dělostřelectvo, čímž oslabil obranu Dukelského průsmyku. Nad Šarbovem se podařilo 3. čs. brigádě pod velením gen. K. Klapálka proniknout přes čs. hranici, jejich postup však byl opět zastaven silnou nepřátelskou palbou. Tím se zastavil i postup sovětské 241. střelecké divize, která se rovněž dostala do boční palby, měla velké ztráty a musela se stáhnout. Poté se čs. sam. armádní sbor po dvoudenních bojích vrátil zpět do svého původního postavení u Barwinku a Zyndranowé, kde se ani sovětským jednotkám stále ještě nepodařilo postoupit. Naš sbor se tam vrátil úplně vyčerpaný a ztrátami velmi oslabený. Po minimálním odpočinku však hned druhý den vyrazily po krátké dělostřelecké přípravě čs. jednotky znovu ke zteči do míst, kde už vyteklo tolik krve. 1. čs. prapor byl odražen a ustoupil do výchozího postavení. 2. čs. praporu se podařilo proniknout až na bezejmennou výšinu (pravděpodobně kóta 575 m) a obsadit ji. Třetí čs. brigáda v boji neuspěla a rovněž se vrátila do výchozího postavení. Ještě během noci nepřítel provedl na bezejmennou výšinu protiútok, 2. čs. brigáda ho však odrazila. Boje v tomto prostoru trvaly celý 5. říjen. Naše jednotky byly nu-

ceny ustoupit na severní úbočí kóty, ale následným protiútokem dobyly kótu zpět. Nepřítel zanechal na bojišti přes dvě stě mrtvých. V těchto bojích byl zajat německý voják, kterého přivedli na velitelské stanoviště gen. Svobody. Zde vypověděl, že se Němci mají od průsmyku stáhnout na druhé obranné pásmo k Nižnímu Komárníku. Velitel sboru proto nařídil jednotkám udržovat těsný dotyk s nepřítelem, provádět neustálé jeho pozorování i průzkum a při zjištění jeho ústupu okamžitě přejít do pronásledování. Průzkum ale nezjistil žádnou změnu, nějaký pohyb v německých liniích bylo slyšet až v noci. Brzy ráno dostali průzkumníci obou našich brigád čs. vlajky s úkolem vztyčit je na naši hranici. Vzdálenost k ní byla cca 2 km. V kulometné palbě, mezi minami a dráťenými zátarasy to plížením a plazením průzkumníkům trvalo dvě hodiny. Jako první dosáhl hranice průzkum 2. čs. praporu s velitelem četařem Nebeljakem a desátníkem Týrkem. Vlajku se snažili upevnit na čs. hranici na nejvyšším místě, vzápětí však byla rozstřílená kulometnou palbou. Zpráva o tom byla vyslána na velitelství praporu.

Silný tlak nepřítele a těžké ztráty vedly německé velení k tomu k vytvoření tzv. bojových skupin, pojmenovaných podle jmen velitelů divizí: Skupina gen. Beckera – 68. pěší divize, gen. Rütkelina – 75. pěší divize a gen. Scheinfluga – 357. pěší divize. Toto opatření mělo zvýšit osobní odpovědnost velitelů.

Čelní čs. útvary zlikvidovaly německé krycí jednotky v prostoru Dukelského průsmyku a postoupily k Nižnímu Komárníku. Obranu prostoru převzal 24. pancéřový sbor, kterého se po svém uzdravení znovu ujal gen. panc. vojsk Walter Nehring. Frontovou linii od kóty 687 m Klín po Krempnu bránily jednotky tří výše zmíněných německých divizí a mezi nimi byla na exponovaných místech rozmístěna 1. lyžařská stíhací divize. Za nimi v druhém sledu měla pozice 8. panc. divize a 253. pěší divize. Obranné pásmo se táhlo po dominantních výšinách 578 m Čierťák (Jarucha), 532 m Čerešňa (Obšár), 539 m Prokopce a 534 m Javorie (Javíra). Při čištění trasy Barwinek – Dukelský průsmyk zneškodnili čs. ženisté 1 290 kusů min.

Hned za postupujícími jednotkami přišel 6. 10. 1944 na Dukelský průsmyk velitel čs. sboru brig. gen. Svoboda a vojáci mu ukazovali nový hraniční sloup s pracně vyřezaným lvem. Generál převzal od vojáků čs. prapor a zápíchl ho vedle hraničního kamene č. 144. Vedle gen. Svobo-

dy stál jako jeho stín dnů příštích příslušník a zaprodanec NKVD Reicin, což pro věci příští nevěstilo nic dobrého. Během dne přijela na Duklu čs. exilová vláda vedená ministry Němcem, Hálou a Drtinou, kteří poblaho-práli gen. Svobodovi ke vstupu na půdu vlasti. Při přechodu státní hranice došlo k tragické události. Brigádní generál Jaroslav Vedral-Sázavský, velitel 1. čs. brigády, najel při jízdě přes průsmyk na minu a zahynul. Velení jeho brigády převzal brig. gen. Bohumil Boček.

V roce 1950 byl památný den 6.10. prohlášen tehdejším ministrem národní obrany arm. gen. Alexejem Čepičkou za Den armády. Z propagandistických důvodů to bylo právě v době smyšlených procesů s některými hrdiny od Dukly. Vojáci, kteří bojovali a umírali na Dukle si svůj svátek zasloužili, bohužel po „sametové revoluci“ byl pravděpodobně z neznalosti příčin svého vzniku zrušen a dnes už nikdo ani neví, že armáda takový den měla a dnes snad ani nemá. Byla tím pošpiněna památka všech vojáků na Dukle bojujících, kteří tam bojovali za svobodu demokratického Československa a ne za to, co následovalo později (díky zradě několika vlivných jedinců). Národ, který pozbývá tradic, přestává být národem....

Po vstupu na naše území následovalo hromadné navrhování na vyznamenání které bylo odesláno do Londýna. Vzápětí přišla odpověď: „Upozorňuji Vás pro příště na přesné vypracování návrhů na Čs. válečný kříž 1939 a Čs. medaili Za chrabrost. Samotná smrt není důvodem k udělení vyznamenání, jak jsem Vás již dříve upozornil svou depeší 4-148/44. Gen. Ingr.“ V Londýně u „zeleného stolu“ se nebojovalo, nebyly tam miny a nepadaly granáty.... Jen se intrikovalo a úřadovalo!

Fronta na naší hranici zůstala stát do konce října 1944. Důvodem byla dobře vybudovaná německá obranná linie, kterou tvořily tři pásma zákopů na jižních stranách kót s kulometnými hnízdy pro boční křížovou palbu a předpolí byla zaminována. Tanky a útočná děla měla připravené úkryty pro vedení přímé palby.

První čs. armádní sbor proto přešel na jiný způsob boje. Byly vytvořeny tzv. útočné skupiny, které se snažily najít v nepřátelské obraně slabá místa. Byly doplněny ženisty pro likvidaci min a na zneškodnění poškozených nepřátelských tanků, aby nemohly být opraveny.

Dne 27. října obsadila Kampfgruppe Schill s 18. divizí pancéřových granátníků Horst Wessel Banskou Bystricu, středisko povstání.

Povstalečtí vojáci a partyzáni se stáhli do hor, kde je čekala krutá zima a strádání.

Třetího listopadu v Pohronském Bukovci padli díky zradě Němcům do rukou velitelé povstání gen. R. Viest a J. Golian, kteří zemřeli na následky nelidského mučení při výsleších a jejich těla byla pohřbena neznámo kde.

V důsledku těchto událostí ztratilo sovětské velení zájem o proniknutí na Slovensko ze severu. Hlavním záměrem sovětského velení byl směr na Krakov, Varšavu až Berlín a z jižního směru na Budapešť.

Za úspěšnou obranu Dukelského průsmyku 1. lyžařskou stíhací divizí byl vyznamenán npor. Willi Schülke, velitel III. praporu Německým křížem ve zlatě a Rytířským křížem. Kpt. Hans-Christian Stock, velitel 2. odílu stíhačů tanků č. 152 dostal Ratolesti k Rytířskému kříži. Od nasazení na východní frontě zničil jeho oddíl 150 tanků. Rekord v počtu zničených tanků během jednoho dne měl strážmistr Wilhelm – čtyři tanky.

První. čs. sam. armádní sbor vedl neúspěšný boj podél silnice na Hunkovce. Počet aktivních bodáků klesl na stovku v brigádě. Ztráty sboru od 8. 9. byly 932 padlých, 3 826 raněných a na 580 nezvěstných, celkem 5 338 osob.

Když se nepodařilo prorazit frontu podél silnice na Krajnů Polanu, začal sbor po 28. říjnu útočit z Krajné Bysté podél potoka na Hunkovce. Do tohoto směru bylo soustředěno čs. dělostřelectvo a po palebném přepadu se podařilo obsadit výšinu 433(?) m (411 m?), kde bylo údajně zabito na 600 nepřátelských vojáků. Trestný oddíl nasazený do boje obsadil kótu 471 m nad obcí Korejovce. Další útok směřoval na kótu 533 m Javorie (Javira), ale bylo odražen. Naším vojákům se spolu s vojáky sovětské 359. sd podařilo proklouznout podél potoka do Dobroslavy. Kóty 533 m Javorie se jednotky 1. čs. praporu zmocnily 26. října. Sovětský trestný oddíl se probil až ke Korejovcům a dosáhl kóty Hrabov, kde narazil na další německé obranné pásmo. Čelní skupina našich ženistů pod velením svob. Hrádka jenom zde odstranila 1 350 protipěchotních min.

Velitel 38. A gen. Moskalenko přikázal gen. Svobodovi, aby čs. jednotky zaútočily na Hunkovce a dále na Ľadomirovou. Aby tento úkol mohl být splněn, byl sboru přidělen pluk samohybných děl. S touto podporou a s devíti tanky 1. čs. tankové brigády útočil sbor přes kótu

470,8 m na Hunkovce. Postup však byl zastaven silnou palbou z okolních výšin a fronta se zde 11. listopadu zastavila.

Když se 1. čs. armádnímu sboru nepodařilo postoupit, byl sovětský 25. tankový sbor vyveden z prostoru Wilsznia a po horském hřbetu se dostal na kótu 715 m (dříve 711 m) Skalné a odtud ve směru na Vyšná a Nižná Pisaná zaútočil na Kapišovou s úkolem proniknout do Svidníku. Tanky musely překonat až 40° stoupání. Vrcholy zdolaly s pomocí lan a kladek zavěšených za kmeny staletých stromů. Sovětsští ženisté museli upravovat terén, likvidovat miny a záseky. Kam T-34 nemohly vyjet, tahaly je pomocí ocelových lan těžké tanky IS-2 Stalinec. Strašný lomoz a řev tankových motorů ale upozornil nepřítele, že se zde bude útočit a do prostoru se rychle stáhla 75. a 357. pěší divize s 1. lyžarskou stíhací divizí a 8. pancéřovou divizí. Po celé trase postupu vedla sovětská vojska těžké boje. V Nižné Pisané ztratil nepřítel dvě útočná děla, minometnou baterii a ukořistěno bylo pět tanků, které zůstaly bez pohonných hmot. Při útoku na Kapišovou byl postup zastaven u kóty 432 m Komanča v údolí, které se dnes jmenuje Údolí smrti. Z dvaceti osmi nasazených tanků zde prvosledová 12. gardová tanková brigáda ztratila dvacet pět strojů.

První čs. armádní sbor zůstal stát na linii Korejovce, Krajná Bystrá až Nižný Komárník. V polovině listopadu dostal sbor rozkaz zaútočit silami 1. čs. brigády do sedla mezi kótami 532 m (Obšár) a kótou 545 m Zárouby ve směru na osadu Bodružal. Třetí čs. brigáda měla postupovat ve směru na osadu Příkrá. Celý úsek bránila německá 68. pěší divize spolu s částí 75. pěší divize.

Dne 18. listopadu po čtyřicetiminutové dělostřelecké přípravě šla vojska do útoku. Sovětskému 67. střeleckému sboru se podařilo prolomit obranu nepřítele kolem silnice na Krajnou Polanu, ale čs. jednotky se těžce probíjely zalesněným kopcovitým terénem.

Dne 20. listopadu provedl nepřítel protiútok a v prostoru kóty 532 m Obšár obklíčil 2. čs. prapor. Za pomoci týlových jednotek byl prapor z obklíčení vyproštěn a kótu se podařilo udržet. Boje v tomto prostoru trvaly do 25. listopadu. Jednotkám 67. střeleckého sboru se podařilo rozbít nepřátelskou obranu ve směru na Svidník a 30. listopadu sovětscí vojáci dosáhli u Svidníku řeky Ondavy.

Dnem 26. listopadu začal nepřítel vyklízet svá obraná postavení před

čs. sborem. První čs. tanková brigáda zaútočila na Bodružal, Mirolu, Gribov až do Chotče. 3. čs. brigáda se dvěma tanky pronásledovala nepřítele ve směru Příkrá, Suchá až Budovce. Ženisté odminovávali terén ve směru postupu, opravovali zničené cesty a mosty. Postup čs. sboru byl ukončen u řeky Ondavy severovýchodně od Svidníku.

Nepřítel se stáhl za řeku, kde měl vybudovanou obrannou linii nazvanou Gizela Stellung.

Při přesunu čs. sboru jel gen. Svoboda s gen. Bočkem na koních. Když objížděl stržený most, kůň gen. Bočka šlápl na minu. Úplně ho to roztrhalo, ale generálům se nic nestalo. U Nižného Komárniku byl minou zraněn gen. Klapálek.

Boje na řece Ondavě trvaly do 17. ledna 1945.

Zámysl Karpatsko-dukelské operace se vinou pomalého postupu nezdařil, tak už to ve válce bývá. Českoslovenští vojáci však v těchto bojích znovu prokázali své hrdinství a věrnost přísaze, ale to jsou hodnoty dnešní generaci již cizí. Během této operace ztratili naši vojáci 1 844 svých spolubojovníků navždy, 4 700 jich bylo raněno. Sovětské jednotky utrpěly ztráty několikanásobně vyšší: 21 000 padlých a 63 000 raněných. Ztráty nepřítele činily na 11 000 mrtvých nebo nezvěstných a zhruba 25 000 raněných německých vojáků. Podle tehdejších měřítek, kdy v útočné operaci měl mít útočník pětinasobnou přesilu, aby docílil úspěchu, byly ztráty obou stran na tomto úseku fronty vysoké.

Maršál Koněv v knize svých vzpomínek nazvané „Čtyřicátýpátý“ napsal o armádním generálovi Ludvíku Svobodovi: „Byl to člověk ukázněný, neobyčejně statečný. Bez nadsázky o něm lze říci, že se na bojišti před nepřítelem nesklonil. Dokonce jsem ho musel několikrát napomenout, aby nechodil do první linie a nedělal ze sebe samopalníka, že pro nás má cenu jako velitel sboru.“

Za boje o Dukelský průsmyk nikdo z našich vojáků nedostal sovětské vyznamenání Hrdina Sovětského svazu. V roce 1965 dostal armádní generál Ludvík Svoboda dostal Hrdinu ČSSR, v roce 1968 generál Karel Klapálek a v roce 1969 byli jmenováni Hrdiny ČSSR in memoriam za Duklu kpt. Rudolf Jasiok, gen. mjr. Josef Khol a kpt. František Vrána.

Předtím však přišel únor 1948 a vojáci 1. čs. armádního sboru v SSSR i naši vojáci ze západní frony byli mezi prvními pronásledovanými novým režimem. Do roku 1950 bylo proti nim vedeno 32 procesů, v nichž

bylo vyneseno 12 rozsudků smrti. Za vším stálo Páté oddělení MNO Bedřicha Reicina a jeho pomahačů. Reicin se stal generálem a navíc náměstkem ministra národní obrany gen. Svobody a jeho druhým náměstkem se stal v generálské hodnosti bývalý osvětový kapitán a agent NKVD J. Procházka. Tak se stalo, že armádní generál Ludvík Svoboda nemohl jako ministr dělat vůbec nic.

Jedním z prvních pronásledovaných byl plk. František Skokan (4x čs. válečný kříž, Řád Velké vlastenecké války I. stupně a další vyznamenání) Začal bojovat na středním východě v roce 1940, zúčastnil se obrany Tobruku, bojoval u Kyjeva, Bílé Cerkve, Žaškova, na Dukle a s 1. čs. armádním sborem došel až do Prahy. Ve vykonstruovaném procesu byl plk. Skokan odsouzen k trestu smrti a 7. října, jeden den po nově vyhlášeném dni 6. října Dnem čs. armády, byl popraven. Jeho přítel Stanislav Stehlik, rodák z Rakvic, který se zúčastnil všech bojů od Buzuluku až do Prahy a byl vyznamenán čs. válečným křížem, sovětskou Medailí Za odvalu a za Duklu dostal sovětský Řád Bohdana Chmelnického a třetí čs. válečný kříž, byl rovněž zatčen. Z mučireň v Domečku na Hradčanech se mu však podařilo utéct. Skrýval se v rodných Rakvicích. Jeho rehabilitace v 60. letech přišla již pozdě. Zastihla ho v psychiatrické léčebně, kde i zemřel.

Dalším příslušníkem čs. vojska na východě byl od počátku mjr. Jakub Koutný, velitel posádky v Buzuluku, předseda přijímací odvodní komise, styčný důstojník u 38. A v bojích o Duklu. Tehdejší škt. si vedl „Deníček“, kde si zaznamenával agenty sovětských tajných služeb a komunisty. Koutný rovněž vedl výsledky nově přijatých dobrovolníků, kteří přišli z gulagů. Protože toho moc věděl, musel rovněž zmizet. V únoru 1949 mu byla prostřednictvím gen. Ludvíka Svobody poskytnuta studijní dovolená do Izraele, ale v březnu už byl zatčen. Za velezradu byl odsouzen k pětadvaceti letům těžkého žaláře. Byl vězněn v Domečku v Praze, na Borech a v Leopoldově, kde v roce 1960(!) zemřel. Jeho manželce, rovněž příslušnici čs. armádního sboru v SSSR se podařilo prostřednictvím gen. L. Svobody dostat do Izraele i s pověstným „Deníčkem“, o který byl velký zájem.

V roce 1948 byl armádní generál Ludvík Svoboda nucen vstoupit do KSČ a poté se stal poslancem Národního shromáždění. Dnem 25. 4. 1950 by z funkce ministra národní obrany odvolán a byl jmenován ná-

městkem předsedy vlády pověřeným vedením čs. státního výboru pro tělesnou výchovu a sport. Na základě Reicinem vykonstruovaného obvinění byl 8. 9. 1951 z této funkce odvolán a zatčen. Obviněn byl i z přípravy puče. Na zásah z Moskvy bylo jeho obvinění staženo a proces se nekonal. Ludvík Svoboda dojížděl do rodného Hroznatína, kde pracoval v JZD. Načež byl obviněn, že založil kulacké družstvo. Před vyšetřováním ho zachránila poslanecká imunita, na kterou soudruzi zapomněli. B. Reicin byl v roce 1952 zatčen a souzen byl spolu s R. Slánským (Salcmannem). Třetího prosince 1952 byl popraven. V té době se Ludvík Svoboda stal místopředsedou Svazu protifašistických bojovníků a stále žil a pracoval v ústraní na Českomoravské vysočině. Na X. sjezdu KSČ v roce 1954 se ho N. S. Chruščov veřejně zastal a vyžádal si s ním rozhovor. L. Svoboda se jako poslanec za okres Žďár nad Sázavou zúčastnil sjezdu jako host. V letech 1955–1958 se stal gen. Svoboda náčelníkem Vojenské akademie v Praze. V roce 1959 odešel do důchodu, ale dále pracoval ve Vojenském historickém ústavu v Praze. Dne 30. 3. 1968 byl na návrh Svazu protifašistických bojovníků zvolen prezidentem Československé socialistické republiky. K invazi vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 zaujal nekompromisně odmítavý postoj. Z titulu svého úřadu zamezil instalaci dělnicko-rolnické vlády, přiměl Brežněva k jednání a propuštění zatčené zákonné vlády a politiků unesených jako rukojmí do SSSR. Ve funkci prezidenta republiky setrval do roku 1975, kdy se ze zdravotních důvodů vzdal této funkce. Zemřel 20. 9. 1979 v Praze a jeho pohřeb se stal manifestací našeho lidu, na jehož straně vždycky stál a bojoval.

Toto byly jen osudy několika „Dukeláků“. Cožpak si ti, kteří tam padli, v následných letech byli popraveni, umučeni nebo pronásledováni, i ti co ještě přežili, nezaslouží svůj památný Den?

V dnešní době po rozdělení republiky se nám stala Dukla ještě vzdálenější. Zákopy zapadaly listím a fragmenty z bojů jsou sbírány novodobými zlatokopy s detektory. Ale přestože se hroby vojáků více propadly do země, nemělo by se na ně zapomenout. Na tomto kousku země došlo k jedné z největších koncentrací vojsk na obou válčících stranách. Je to jeden z největších hřbitovů, kde zahynuly desetitisíce vojáků.

Nikdy v nebyla vojenská historie více znásilněna a překroucena, jako u líčení událostí bojů o Dukelský průsmyk. A v dnešní době zase naše

„sametová“ společnost nemá tolik slušnosti, aby si na tyto události vůbec vzpomněla.

Již v roce 1977 vznikla v Brně skupina nadšenců a zájemců o vojenskou historii, hlavně tu leteckou. Duchovním otcem této skupiny byl dnes již zemřelý bývalý profesor Vojenské akademie v Brně Ing. Jan Krumbach. Terénními výzkumy bylo zjištěno, že na jižní Moravě je ještě mnoho lokalit, kde jsou v zemi fragmenty sestřelených letadel i s kosterými ostatky letců. Nálezová zpráva byla podána do Vojenského historického muzea v Praze, ale stále se nic nedělo. Oficiální místa s tím nechtěla mít nic společného. Až na podzim téhož roku se s brněnskými nadšenci spojil tehdejší redaktor vojenského časopisu Zápisník pan Jindřich Drebota, syn příslušníka 1. čs. armádního sboru. Při pátrání v okolí Vyškova se skupina seznámila s nadšenci vojenské historie z vyškovské Zbrojovky. Tak vznikla pátrací skupina nadšenců vojenské letecké historie, jejichž činnost zaštitila redakce časopisu Zápisník, který na svých stránkách uveřejňoval seriál o pátracích akcích. Skupina si podle tohoto časopisu zvolila název Z-77. Bylo propátráno mnoho míst tragické smrti vojáků od Krušných hor po Ruský průsmyk na východním Slovensku. O činnosti skupiny bylo natočeno několik dokumentárních filmů, např. Svědectví země, Čekejte nás doma, Létaající tank a další. Za uplynulá léta byly ve spolupráci s archivy, muzei a státními orgány nalezeny a pietně přepohřbeny ostatky přes dvě stě padlých vojáků všech válečných stran. Pokud to dokumentace umožnila, byli vojáci identifikováni. Heslem skupiny bylo a stále zůstává: „Nikdo nesmí být zapomenut!“

Dukelské bojiště navštívil kolektiv Z-77 v roce 1982. U obce Dolhoňa byl sestřelen sovětský střední bombardér Pe-2. V jeho troskách byl nalezen Řád Rudé hvězdy číslo 195 173, podle kterého byla identifikována celá čtyřčlenná posádka.

O pozemních bojích ve východní části osvobozeného Československa byl natočen film Svědectví země. Členové pátrací skupiny byli šokováni množstvím nepohřbených válečných obětí, na což upozornili. To vyvolalo velkou nelibost oficiálních míst, stranických orgánů a StB. Velmi však skupině pomohl sovětský novinář, dopisovatel TASSu (Tisková agentura Sovětského svazu). Uveřejnil o činnosti Z-77 v sovětském tisku několik článků. Kolektivu Z-77 byl zaslán děkovný dopis velitele sovětského letectva, náměstka ministra obrany SSSR P. Kutachova a gen.

plk. I. Morozova. Tímto byla skupina zaštitěna z míst přímo nejvyšších a od té doby jí dali naši soudruzi pokoj. Pátrání pokračovalo již bez nepříjemných dotazů StB. Veškeré nalezené fragmenty, které skupina Z-77 shromáždila, jsou evidovány a uloženy v Leteckém historickém muzeu ve Vyškově.

Zatím poslední akcí pátrací skupiny bylo ve spolupráci s Moravským zemským muzeem nalezení fragmentů sestřeleného amerického stíhacího letounu P-51B Mustang ve Slatině u Brna. Byly zde též nalezeny kosterní ostatky pilota por. W. L. Kigginse, které byly slavnostně předány americkému velvyslanectví.

V současné době pátrají členové Z-77 spolu s klubem vojenské historie KRA v nově zpřístupněných archivech Centrálního archivu Ministerstva obrany RF po identifikaci padlých sovětských vojáků, kteří zahynuli v průběhu Bratislavsko-brněnské operace dubnu-květnu 1945 na území jižní Moravy. Podařilo se rovněž shromáždit více jak 50% jmen z celkového počtu 362 padlých rudoarmějců, kteří jsou pohřbeni v Brně-Králově Poli u památníku, který je znám tím, že ho v rámci svého tažení proti symbolům sovětské Rudé armády poškodil místostarosta výše uvedené městské části René Pelán, tvrdíce, že je tam pohřben „bůhví kdo“.

V rámci tohoto pátrání se podařilo najít i jména mnohých sovětských vojáků padlých na Dukle. Po zpracování budou předána pracovníkům muzea Dukelské operace.

V r. 1998, k 55. výročí této operace, byl autor těchto řádků přizván Českou televizí Brno, aby se jako odborný poradce podílel na natáčení televizního filmu Dukla – krev a mýtus (režisér Petr Hvižd). Při natáčení tak měl vzácnou příležitost setkat se s mnohými z pamětníků bojů na Dukle, a to jak vojáky 1. čs. armádního sboru tak i s vojáky Wehrmachtu. V historii naší televize to bylo poprvé, co v ní promluvili bývalí němečtí vojáci.

Vojenské archivy a oficiální hlášení mluví suchou řečí, využijme proto svědectví, které ve svých osobních denících zachytila radistka 1. čs. armádního sboru, dcera levicového novináře, poslance Jana Švermy, který zahynul v SNP, pplk. RNDr. Jiřina Švermová – Kopoldová, CSc. Dále zde máme svědectví škpt. Arnošta Steinera, který na Dukle velel průzkumu, nositele sedmi čs. válečných křížů (správně jich měl dostat 14, ale lon-

dýnské vládě se to nelíbilo) a sovětského Řádu Rudého praporu za Duklu a rovněž svědectví bývalého příslušníka Wehrmachtu, německého vojáka 1. lyžařské stíhací divize Johanna Flemkeho, v době natáčení žijícího na souostroví Fidži v jižním Pacifiku, který nám zaslal kopii svého deníku.

Z deníku pplk. Jiřiny Švermové-Kopoldové, nar. v r. 1923, spojařky čs. dělostřeleckého pluku, Dukla 1944/1945.

7. září 1944 V noci jsme spaly pod autem. V okolí začaly dopadat granáty a začalo pršet. Odpoledne jsme si s Máničkou Pišlovou-Kvapilovou samy vykopalý úkryt. K večeru jsme byly rády, že jsme ho měly.
8. září 1944 Dnes v 6.45 hod. to začalo. Dvě hodiny dělostřelecké přípravy. Radiové spojení jsme udržovaly, ale nepoužívaly. Telefon fungoval. Večer přišel rozkaz sbalit a jedeme na Slovensko. Celý sbor jel v koloně asi tak 3 km za hodinu a ujeli jsme asi 25 km.
9. září 1944 Přijeli jsme do Machvůvky, byli jsme tam skoro všichni – 1. čs. brigáda, část 3. čs. brigády a dělostřelectvo. Šly jsme s Máničkou do jednoho opuštěného stavení a vařily si brambory. A v tom začaly dopadat miny a jedna zasáhla náš barák. Rychle jsme vyběhly a zalehly za stodolou. Náš barák dostal ještě dva zásahy. Všude bylo plno raněných a mrtvých. Ošetřovaly jsme, co nám stačily obvazy. Po celý den se vozili ranění do týlu. Snažily jsme se navázat radiové spojení se štábem, ale naše radiostanice R-13 byly slabé a ještě se nám tam pletlo až deset silných sovětských radiostanic. Telefonní spojení nebylo nataženo.
10. 9. 1944 V lese nám ruští vojáci věnovali zákop. Jen jsme zalezly, už tam dopadly dvě miny. Po lese jsme hledaly raněné vojáky, ale napadlo nás kulometry německé letadlo, tak jsme se vrátily zpět.
11. 9. 1944 Z lesa jsme odjely do lesa ke Kobylanům, tam na nás stále dopadaly miny. S radiostanicí jsme se schovaly do díry, ale v noci jsme se strašně lekly, vedle začala střilet katuša. Stále bylo mnoho raněných. Ošetřovny byly ale přeplněné. Mě už také pochovali, spletli si mě s Ljubou Mrázkovou, kte-

rá zahynula v Machnůwce. Němci na nás stříleli ze všech stran.

12. 9. 1944 Ráno jsme vyjely na okraj lesa, naši postoupili asi o 1 km, ale v lese zůstali Němci. Zaujaly jsme kruhovou obranu a za chvíli na nás začali střílet. Vzaly jsme pušky, střelbu opětovaly a přežily jsme.
13. 9. 1944 Stáhli jsme se k potůčku u samoty Lenka. Naše dělostřelecká baterie je před námi a Němci po nich pálili. Čtvrtá baterie byla zničena, naše pěchota se stáhla a Němci je obklíčili a postříleli. Vedle nás zas přijely kaťušy a začaly pálit, byla to hrůza, ale hned zase odjely. Měly jsme strach, že Němci na nás začnou střílet, ale nedělo se nic.
14. 9. 1944 Zůstali jsme na místě, velitel 1. baterie byl těžce raněn.
15. 9. 1944 S Mánčíkou jsme si vykopaly nový úkryt. V noci byla zima a ráno byla všude jinovatka.
16. 9. 1944 Vedle nás se usadila ruská baterie. Neměly jsme z toho „radost“, bály jsme se, že je Němci zaměří a spustí na nás.
17. 9. 1944 Bylo nataženo telefonní vedení, my jsme ale udržovaly stále radiospojení.
18. 9. 1944 Po celý den pokračovala dělostřelba naše i německá. Vedle nás dopadly dva granáty.
19. 9. 1944 Němci zesílili palbu do našeho prostoru. Zalezly jsme do našeho úkrytu, vedle kterého dopadl granát. Ráno byl les úplně zničený. Přijela naše pojízdná dílna a my jsme s ní odjely. Chtěli odsunout i děvčata od baterií, ale ta nechtěla, už si zvykla.
20. 9. 1944 Němci zase zesílili palbu, stříleli ze stopedesátek, bylo to hrozné, střepiny jen svištěly.
21. 9. 1944 Dozvěděli jsme se, že padlo město Dukla. Němci stále stříleli stopadesátkami.
22. 9. 1944 Naši postoupili a my jsme se přesunovaly za nimi za neustálé dělostřelby. Ráno jsme přijely do obce Teodorówka, byla úplně zničená a ještě po nás stříleli šestihlavňovými raketomety.
23. 9. 1944 Oslavila jsem své narozeniny. Jsem již dospělá, 21 let. Němci mně posílali ohnivé pozdravy. Palba trvala celou noc.

24. 9. 1944 Ráno nastal klid, s Máničkou jsme vylezly z díry a poohlédly se po obci. V opuštěných domech jsme našly nějaké potraviny, uvařily jsme si oběd a konečně se umyly v teplé vodě.
25. 9. 1944 Od rána začalo pršet. Na hranice to bylo prý 7 km. Po celou noc jsme udržovaly rádiové spojení. Našla jsem ruské noviny, tak jsem si přečetla co hrají v moskevských divadlech a kinech. Tak se tam na chvíli podívat za maminkou!
26. 9. 1944 Přijel Borek Kopold od 1. brigády a přivezl mně dopis a balíček od maminky z Moskvy. Večer přišel pan štábní Šindelka a oznámil nám: 28 děvčat bylo jmenováno podporučicemi a já s Máničkou jsme byly mezi nimi! Nasedly jsme do auta a jely blíž k hranici, zas do lesa.
27. 9. 1944 V noci jsem měla dozorčí službu. Ozbrojena nagantem jsem po čtyři hodiny objížděla s willyskou naše postavení. Byla silná mlha a promokla jsem na kost. Z lazaretu se vrátila radistka Věruška Hechtová, která byla raněna do hlavy. V nemocnici ji ostrihali dohola, tak chodila v šátku.
29. 9. 1944 Jeli jsme na Tylawu. Jen jsme zastavili, škrábly vedle nás dvě miny. Ubytovali nás do zemljanky MUC. Sonnenscheina, musel si na nás zvyknout. Naši chlapi zakryli ještě okop vraty z vesnice. Naše radiostanice byly mimo provoz.
30. 9. 1944 Začala naše dělostřelecká příprava ve směru na průsmyk. Pak šla do útoku pěchota a sanitky nestačily odvážet raněné.
1. 10. 1944 Od rána byla silná mlha. Druhá baterie dostala přímý zásah, ošetřovaly jsme raněné a zavezly je na ošetřovnu v klášteře. V noci jsme se vrátily zpět.
2. 10. 1944 Od rána přšelo, zůstaly jsme na místě.
3. 10. 1944 Stále přšelo, byla mlha a zima. Naše zemljanka začala promokat.
4. 10. 1944 Smilovali se nad námi a přesunuli nás do obce Tylawa. Mluvílo se o tom, že jsme dosáhli hranice, ale byli jsme odražení.
5. 10. 1944 V opuštěném stavení jsme se umyly, usušily a vypraly prádlo. Což stačilo ke spokojenosti. Podívala jsem se na mapu, kde bylo před námi ještě plno těch prokletých kót.

6. 10. 1944 Dozvěděly jsme se, že jsme přešli hranice. K hranici jel „Starý pán“ (brig. gen. L. Svoboda, pozn. aut.), zastavil u nás a řekl mně: „Vaši mi poslali z Moskvy telegram s dotazem, zdali jste opravdu mrtvá. Tak jsem jim odpověděl, že jste živa a zdráva a že jste byla povýšena na podporučici.“ Automobilové kolony začaly jezdit směrem na průsmyk, doufaly jsme, že za chvíli budeme na Slovensku.
7. 10. 1944 Odjely jsme do Barwinku, kde nás ubytovali v krásném, nezničeném domě, kde jsme si konečně odpočinuly.
8. 10. 1944 Měly jsme volno, tak jsem jela k ševcům nechat si opravit boty propálené od sušení. V týlu jsem se setkala s několika starými známými.
9. 10. 1944 Udělalo se hezky, lesy hýřily všemi barvami, ale do toho se ozývala palba.
10. 10. 1944 Připravovaly jsme se k přesunu za hranici, blíž k frontě, už na Slovensko.
11. 10. 1944 Od rána pršelo, večer nás odvezli zas do lesa. Němci nás uslyšeli a poslali na nás šest min. Máme zas několik mrtvých a raněných. Ubytovali jsme se v bunkrech po Němcích. Dělalí je Slováci, bylo tam napsáno: „Dělali jsme to ze strachu a hrůzy.“ Celou noc pršelo.
12. 10. 1944 Byla silná mlha, tak jsme mohly dělat oheň i ve dne a usušily jsme se. Mám s sebou knížku od Alexeje Tolstého Křížová cesta, tak ji čtu. Stále je mlha, prší a sychravo. Aji boj ustal. Když mohu, tak čtu. Dny byly jeden jako druhý.
15. 10. 1944 Vyjasnilo se, ale stále byl klid.
16. 10. 1944 Přišel rozkaz ke cvičení s plynovými maskami, že někde Němci použili plyn.
17. 10. 1944 Zase začalo pršet, radiostanice kvůli vlhkosti přestaly fungovat. Musely jsme je vyměnit. Přišla zpráva, že Rusové jsou na jihu už 20 km od slovenských hranic. A my jsme stále trčely na jednom místě.
19. 10. 1944 Toho dne jsme měly velké štěstí. Byly jsme v bunkru u pana štábního. Když jsme chtěli vyjít ven, ozvala se rána. Mina explodovala přímo před bunkrem. Stálo tam pět vojáků, všichni byli těžce raněni. Ošetřily jsme je a zase jsme měly

- ruce od krve. Pak mně povolily nervy a zhroutila jsem se. Večer jsme odtáhli. Samé bláto, bahno, jeli jsme korytem rozvodněného potoka a přijeli do Krajné Porúbky.
20. 10. 1944 Přijely jsme na velitelství brigády, prohodily pár slov se známými, ale ti strašně ubyli, viděly jsme samé nové tváře. Sověti obsadili naši Podkarpatskou Rus a naši tam poslali mobilizační komisi. V obci je škola, naše Obecná ľudová škola. Prohlížela jsem si tam čítanky a knížky.
21. 10. 1944 Naši chlapi nám vykopali zemljanku ve stráni nad potůčkem, idilické místo, kdyby nebylo toho střelení.
22. 10. 1944 Zase přšelo, seděly jsme v naší díře, svítily a ohřívaly jsme se u naší koptilky, svítilny vyrobené z rozplácle nábojnice s knotem.
24. 10. 1944 Stále přší, dny se vlekly, přišla zpráva, že Rusové obsadili Východní Prusko. Měla jsem dozorčí službu. Zítra má být útok.
25. 10. 1944 Ráno začala dělostřelecká příprava, vyjasnilo se, ale všude je plno bahna. Byly jsme až po uši špinavé.
26. 10. 1944 Letectvo využilo pěkného počasí a bilo do Friců. Obdržely jsme rozkaz, že jsme s Máničkou přeloženy na štáb sboru.
27. 10. 1944 Ráno nás naložili a odvezli na štáb sboru do Barwinku. Byly jsme vylekané, špinavé, skromňoucké frontovičky. Mánička dělala dozorčí radioprovozu sboru a já jsem byla přidělena veliteli radioroty.
28. 10. 1944 Přidělili nám zemljanku, ale v noci přišel její majitel, byl překvapen, ale musel pochopit, že je válka. Pomalu jsme si začaly zvykat na nové prostředí.
30. 10. 1944 Měla jsem noční službu, musela jsem objet naše radiostanice, v bahně a blátě.
1. 11. 1944 Zase jsem dostala službu. Zase budu jezdit, chotit v bahně. To bylo moje nové zaměstnání, šlapat bláto. Druhý den jsem měla volno, odpočívala jsem a četla.
3. 11. 1944 Nastal pravý listopad. Vítr serval poslední listy ze stromů a byla vlezlá zima. Zalezla jsem do naší díry a stále četla.
6. 11. 1944 Počasí bylo stále hrozné, nemohly jsme si s Máničkou na nové prostředí zvyknout.

7. 11. 1944 Měla jsem noční službu. Sověti nám zaslali zdravice k svátku revoluce. Pokud to jde, tak jsem četla.
8. 11. 1944 Začal poletovat sníh
10. 11. 1944 Nahoře na kótách se sníh držel.
13. 11. 1944 Trochu přituhlo, sníh se již udržel, ale pod ním bylo stále bláto. Dny se táhnou, služba, spánek, četba.
17. 11. 1944 Začalo se něco dít. Bez ustání jezdila auta k frontě. Ale já jsem byla pesimistka, za 2,5 měsíce jsme postoupili o 40 km a do Krosna ještě létaly německé granáty.
18. 11. 1944 Přišla jsem do služby a na ústředně seděl zajatý Němec. Byl raněný na rukou, špinavý, vyhublý a úplně apatický. Daly jsme mu teplý čaj, jídlo a ptaly se ho co se děje na jeho frontě. Kroutil jen hlavou.
19. 11. 1944 Slavili jsme Den dělostřelectva. My jsme si vzpomněly na naše dělostřelce, jak se tam topí v blátě a je jim zima. S Matigitou jsme jely do týlu, konečně po víc než dvou měsících jsem spala v posteli a v místnosti svítilo i elektrické světlo.
20. 11. 1945 Druhý den jsem vyhledala a navštívila svoji kamarádku Věru, právě k ní přijel její tatínek, kterého neviděla sedm let, byl v gulagu na Sibiři a teprve teď ho pustili k naší jednotce.
23. 11. 1944 Vrátily jsme se na štáb, fronta stále stála, před námi mnoho kót a už toho všichni máme dost.
27. 11. 1944 Přišla zpráva, že se Němci dali na ústup. Část štábu odjela, přesun šel velmi pomalu, všechny mosty, mostky byly vyhozeny a vše zaminováno. Hlavně se šlo pěšky. Zaplať Pán Bůh, že jsme opustili ten rozbořený Barwinek.
28. 11. 1944 Naše auto s radiostanicí zůstalo někde stát, nemohlo projet.
29. 11. 1944 Další den jsme se vydaly na cestu. Obce okolo cesty byly liduprázdné, ženisté stále odminovávali. Pomalu jsme se přibližovaly k frontě.
8. 12. 1944 Jezdily jsme od čerta k ďáblu – všude miny. Přes Gribov, podél cest ležely hromady min. Mina zranila několik vojáků, mezi nimi byla Milka Andrštová. Mina byla pod postelí. Jely jsme do Mikovců, dostala jsem dopis od maminky, přivezla mi ho Štefa Petrová-Nejedlá, přijela z moskevského asfaltu přímo do bláta a min. Pokračovaly jsme v cestě na Bukovce.

Tady to bylo již vyšlapané dvaceti páry oddřených nohou. Dostaly jsme ubytování v jednom domě, kde jsou po Němcích palandy. Spala jsem nakonec s ostatními děvčaty.

9. 12. 1944 Přesli jsme do obrany, radiostanice nepracovaly. Stále čtu.
11. 12. 1944 Dnes jeden voják šlápl na minu.
16. 12. 1944 Byla pořád bídná nálada. Tma od sedmnácti hodin do deseti ráno.
17. 12. 1944 Promítali nám film. Půl roku jsem žádný neviděla. Bylo nás tam plno, ani jsme se do sálu nevešli.
23. 12. 1944 Nastala vánoční nálada. V domcích se chystají stromečky.
24. 12. 1944 Štědrý den. Chodily jsme od domku k domku.
25. 12. 1944 Zapnuly a vyladili jsme radiostanice pod vánočními stromečky.
29. 12. 1944 Náš náčelník odjel, já jsem ho zastupovala, dělali si ze mě srandu.
30. 12. 1944 Večírek s ruskými důstojníky, mezi nimi byl korespondent Rudé hvězdy a filmový režisér. Jak popili, chovali se dotěrně. Nechtěla jsem si zkazit v této válce své hezké představy, odešla jsem.
31. 12. 1944 Poslední den v roce. Všude se připravovali na Silvestra, ale mě to bylo fuk. Neměla jsem náladu na nějaké oslavy.
1. 1. 1945 Tak jsme Nový rok oslavily u našeho velitele spojitosti. Pojedly jsme, popily a nějaký opilý ruský šofér nás odvezl wyliskou do Havaje, kde byla důstojnická škola. Tam jsme si zatancovaly a jely zpátky. Dostala jsem pozvání od Starého pána (L. Svobody, pozn. aut.) na oběd. Bylo to tam příjemné. Odpoledne jsem chtěla zajet s ruským majorem a jeho šifrantkou ke zdravotnímu praporu za kamarádkou Věruškou. Ale ruský šofér byl úplně na mol, tak jsme ani po pěti hodinách jízdy Krajnů Poljanku nenašli a vrátili se zpět.
2. 1. 1945 Na štáb došla špatná zpráva: na břišní tyfus zemřel náš kamarád, muzikant Vítek Nejedlý. Zase o jednoho blízkého člověka méně. Druhý den měl pohřeb, jeho muzikanti mu naposled zahráli, nikdo se neubráníl slzám, melodie se rozplynula. Pak jsme rakev zasypali a je konec, ale ne té strašné války.

Tolik vzpomínky přímé účastnice.

Paní Kopoldová-Švermová v roce 1946 dobrovolně odešla z armády. Po následném studiu na Přírodovědecké fakultě UK získala doktorát a pracovala ve zdravotnictví. V roce 1951 byl zatčen a na 18 let odsouzen její manžel (účastník bojů o Sokolovo) Bedřich Kopold a zároveň byla zatčena její maminka Marie Švermová. Paní Kopoldová-Švermová byla se dvěma malými dětmi internována. Propuštěna byla v roce 1956 a poté pracovala na ČSAV. Ještě v roce 1977 byla sledována StB kvůli sympatiím k Chartě 77.

Arnošt Steiner (Jakob), nositel sedmi čs. válečných křížů a Řádu rudého praporu a nositel Croix de guerre avec palme se narodil v roce 1915, vychodil střední školu a dva ročníky obchodní akademie. Vojenskou základní službu nastoupil u 27. pěšího pluku v Uherském Hradišti. Poddůstojnickou školu absolvoval v Židenických kasárnách v Brně a v zářijové mobilizaci roku 1938 byl přeložen k hraničářskému pluku č. 18 do Náchoda. V jeho řadách se zúčastnil aktivního boje proti nacistickému Freikorpsu. Po demobilizaci se vrátil k rodičům do rodného Trince, později obsazeného Polskem. Prvního září 1939 ho probudila dělostřelba a když pohlédl z okna, uviděl nenáviděné německé přilby. Dne 26. října 1939 byl i se svým šedesátiletým otcem nahnán do transportu údajně do Polska na práce. Jeho matka a sestra s půlročním dítětem zahynuly v Osvětimi. Spolu s otcem přijel Arnošt do Niska, kde měli stavět koncentrační tábor. Díky své sportovní průpravě v zápasnickém a boxerském oddíle v Trinci měl dobrou fyzickou kondici a přežil. Byli zařazeni do tzv. holzkomanda na kácení stromů v lese. Zde se jim podařilo zlikvidovat strážce SS a utéct směrem k německo-sovětské hranici. Před nasazeným jagdkomandem se skrývali v bažinách a po přechodu hranice se dostali do nějakého města, kde panoval zmatek a všude bylo plno utečenců. Marně sháněli práci a ubytování. Při razii byli zatčeni a předáni NKVD. Za ilegální přechod hranice byli odsouzeni na 10 let nucených prací v gulagu. Tam pracovali na parní pile poháněné lokomobily, vytápěnými uhlím – přitom kolem nich byly hory nevyužitých pilin. Udělali zlepšovák, který umožnil jejich spalování a díky tomu je pak vozili od gulagu ke gulagu a tam upravovali kotle lokomobil. Na výzvu otištěnou v sovětských novinách se přihlásili do čs. jednotky v Buzuluku, kam přijeli 6. 3. 1942. Jako četař a velitel kulometné roty se Steiner zúčastnil boje u Sokolova. Za proje-

venou odvahu dostal první čs. válečný kříž a medaili Za chrabrost. Autor těchto řádků pana štábního kapitána Arnošta Steinera osobně znal a spolu s novinářem časopisu Zápisník Jindrem Dreboutou k němu chodil sepisovat vzpomínky, které vyšly v roce 1988 v knize s názvem Za cenu života.

Úryvek z poznámek A. Steinera, které si vedl v průběhu Dukelsko-prešovské operace:

9. 9. 1944 Ráno přšlo a byla mlha. Náš 2. prapor 1. čs. armádního sboru, 1. čs. brigády šel směrem na Duklu jako první. Všude panoval zmatek, nebylo spojení a velitelé dávali rozkazy z vlastní iniciativy. Před námi prošli již Sověti a my jsme byli v druhém sledu. Předvoj našeho praporu narázil ale zničeho nic přímo na nepřítele. U nás byli hlavně nováčci, Volynští Čechové a poprvé se tak ocitli v přímém střetném boji. Byli jsme napadeni asi 300 m od zalesněného vrchu. Za dramatických okolností, s hrozící panikou a za těžkých ztrát jsme se stáhli. Okolo jedenácté, sotva jsme se dali trochu dohromady, zaútočili na nás Němci s podporou tanků. Naše děla ani nebyla pořádně zakopána a už musela odrážet útok tanků. Velitelem jednoho děla byl ppor. Leo Bodner, ke kterému jsem neměl důvěru. Nosil lodičku naraženou až na uši a působil uštváným dojmem. Tak jsem mu říkal: „Leo, až na tebe zaútočí tanky, tak ti ta čepice spadne ještě níž až po“ Tanky zaútočily, z jeho děla urval granát ochranný štít a pobil celou obsluhu. Leo zůstal u děla sám a střílel!
10. 9. 1944 Druhý den jsme útočili v směru od Leki na Palacówku a u Frankówky jsme byli nuceni zaujmout obranu. Nejhorší je, když se z útočníků stanou obránci. Průzkum zjistil, že na kótě 534 m mají Němci bunkry (dnes kóta 533,2 Partyja, pozn. autora). Neudělala se ale žádná opatření.
11. 9. 1944 V 17. hod. jsme dostali rozkaz k útoku ve směru na obec Teodorówka a obsadit svahy nad obcí. Jako velitel čtyř těžkých kulometů maxim jsem rozdělil kulomety po pěších rotách. Útok začal až v 19.30 hod. Pěchota při sestupu k silnici nara-

zila na nepřítele ukrytého v zamaskovaných zákopech, který se poté stáhl do Teodorówki. Začal boj dům od domu. Jelikož byly dřevěné, začaly hořet. Náš pravý soused, sovětská 183. sd, se dal soudě podle vystřelovaných německých světlic na ústup. Šel jsem se třemi samopalníky zjistit situaci a narazili jsme na Němce postupující zprava. Trochu jsme je pokropili a stáhli se zpět. Jelikož jsme měli odkrytý pravý bok, dal velitel praporu rozkaz k ústupu. Se samopalníky ppor. Bileje jsem měl krýt ústup. Přiběhl ke mně zdravotník, že v jednom domku je náš raněný voják. Ppor. Bilej dal rozkaz k protiútoky a raněného vojáka jsme zachránili. Stahovali jsme se směrem na kótu 534 m, ale v našich zákopech nikdo nebyl a narazili jsme na postupující Němce. Dávky z našich čtyřiceti samopalů zasáhly nepřítele jako uragán. Rychle jsme se před přesilou stáhli, měli jsme jen dva raněné. Kótu 534 m obsadili Němci od 75. pěší divize. Byli před námi i za námi. Plížili jsme se k malému lesíku a opět nás přivítala palba. Byli jsme z toho zdrceni. Kde jsou naši? Ppor. Bilej dal rozkaz připravit granáty. Vtom jsme uslyšeli: „Nestřílet!“ Narazili jsme na náš 2. prapor. Když jsme se trochu dali dohromady, ještě před svítáním jsme na kótu 534 m zaútočili. Marně. Nepřítel ji pevně držel.

12. 9. 1944

S rotou samopalníků ppor. Bileje a mými kulometčíky jsme se bili o každý metr kóty, ale marně. Němci byli na nás přesně zastříleni a z kopců nad Teodorówkou nás měli jak na dlani. Na pozorovatelnu přímo pod kótou přišel náš staronový velitel brig. gen. L. Svoboda a ujal se velení. Vysvětlil, že kótu musíme dobýt zpět, protože odtud Němci drží svoji přímou zásobovací komunikaci od Žmigrodu do města Dukla. Na pomoc nám přišla rota od 3. praporu. Zahájili jsme útok na kótu a po čtyřech hodinách jsme ji dobyli. Ocitli jsme se v silné dělostřelecké palbě po které následoval silný protiútok. Tak tak jsme odtáhli raněné i těžší zbraně a mrtvé jsme zanechali na kótě. Přišli jsme o dva maximy a ranění byli čtyři kulometčíci. Ppor. Bilej měl tři mrtvé a jedenáct raněných.

14. 9. 1944 Minulý den a další den se střídaly útoky s protiútoky, z mé kulometné rot, která měla 99 vojáků, zůstalo jen jedenáct. Velitelé rot odmítali útočit, ale to už by nikdo nevedel. Prokletá kóta, pokud ji neobsadíme a neudržíme, nedostaneme se k Dukle.
- Dostal jsem velení nad 1. pěší rotou, která zůstala bez velitele. Během boje jsem se k ní přiblížil a zařval: „První roto na můj povel vpřed!“ Tím se můj osud spojil s osudy mých vojáků na život a na smrt, ale té smrti bylo víc. Pronikli jsme až na kótu 534 m. Vnikli do zákopů a Němce vyhnali. Ti se stáhli, vystřelili červené rakety a začaly na nás dopadat granáty a miny.
16. 9. 1944 Po celý den jsme útočili na Teodorówku. Bez úspěchu. Ztratili jsme 27 vojáků, zabili 12 Němců.
18. 9. 1944 Ztratil jsem pojem času, už jsem nevěděl, kolikátého je. Němci nás vytlačili a to se opakovalo. Vnikli jsme do zákopů, zalehli, ale nic se nedělo. tak jsem vytáhl mapu a dal na předprseň, abych se zorientoval. Předtím jsem v zákopu minul mrtvého Němce, kterých zde leželo více, tak jsem mu nevěnoval pozornost. Najednou mě někdo zezadu chytl pod krkem a začal mě škrtit. Nosil jsem v kapse malou německou pistoli Walter. Ještě jsem ji stačil vytáhnout a střelit ho do boku, a to posledním nábojem, a omdlel jsem. Večer jsem se probudil k vědomí zavalen obrovitým mrtvým Němcem a okolo v zákopech byli zase Němci. Tak jsem dělal mrtvého. Když nastala tma, přišel i náš útok a zase se našim podařilo kótu obsadit. Už mě pohřbili, tak se divili, že jsem přežil. Při tomto útoku byl raněn nadpor. Tonda Sochor. V lazaretu vytáhli z jeho těla na dvě stě střepin.
20. 9. 1944 Když jsem se trochu zbráboral a sečetl naše ztráty, zjistil jsem, že už nemá kdo bojovat. Z týlu k nám proto byli poslání vozkové, kuchaři i hudebníci a taky vojáci ještě s krvavými obvazy. Také jsem byl raněn, střepina mně rozsekla ret a vyrazila zub. Teprve tentokrát se nám podařilo kótu udržet. Mezi mrtvými Němci byli pancéřoví granátníci 1. pancéřové divize a pěšáci od 75. divize.

Náš prapor pokračoval v útoku na Teodorówku a dosáhli jsme jejího západního okraje. Velitel našeho praporu škpt. Josef Knop mně osobně poděkoval za dobytí kóty 534 m a vydal rozkaz k postupu na kótu 694 m Hyrowa hora, který měl začít ve 21.00 hod.

Josef Knop se zúčastnil bojů ve Francii v roce 1940. Ve Velké Británii se stal příslušníkem 1. čs. smíšené brigády. Absolvoval několik speciálních kurzů britských SOE pro sabotáže a diverzi, parakurz STS-25 ve Skotsku. Na podzim roku 1943 odjel do Sovětského svazu, kde působil jako poradce-instruktor a velitel oddílu ZÚ. Byl povýšen na škpt. a stal se velitelem 2. pěšího praporu, se kterým šel do prvního boje o Dukelský průsmyk. Jeho průzkumníci pronikli jako první 6. října 1944 na území republiky a jeho prapor první přešel řeku Ondavu. V únoru 1945 se stal zástupcem velitele 1. čs. sam. brigády. V roce 1949 dosáhl hodnosti plk. gen. štábu. Ve vykonstruovaném procesu byl odsouzen na doživotí. V roce 1962 byl s podloženým zdravím propuštěn z vězení. Zemřel 1. dubna 1966 ve věku 57 let.

Na kótu 694 m s námi útočila 1. a 3. brigáda. Němci se stahovali na další obranné pásmo. My jsme jim v tom chtěli zabránit a oni nepočítali, že se tak brzy zbráboráme. Tiše jsme vyrazili údolím potůčku, neušli jsme ani sto metrů a narazili jsme na nepřítele. Dávky ze samopalů, kulometů a granáty udělaly své. Získali jsme několik zajatců, ale co nejrychleji jsme postupovali na kótu. Mezitím ale Němci za námi uzavřeli mezeru ve své obraně. Narazili jsme na mýtinu a zjistili, že nepřítel je na druhé straně v zákopech na okraji lesa. Zleva, zprava byli taky Němci, hrozilo nám obklíčení. Zaujali jsme kruhovou obranu a vykopali zákopy pro ležící střelce.

21. 9. 1944 K ránu padla mlha. V 10.30 hod. se zvedla a nepřítel na nás zahájil palbu z kulometů. Děl nemohl použít, protože jsme byli velmi blízko, a pak šel do útoku. Útok jsme odrazili a měli čtyři raněné. Třetí prapor nám šel na pomoc. Byl odražen, ale část pod velením kpt. Sedláčka k nám proklouzla. Bylo slyšet nárek raněných a umírajících, ale nešlo jim pomoci, vystrčil hlavu znamenalo smrt.

V poledne bylo slyšet náš útok zespodu, ale byli odraženi. Já jsem zase dostal střepinu do rtu a silně mi to krvácelo. Před mým úkrytem ležel raněný Němec a plížil se ke mně. Mířil jsem na něho samopalem, ale přesto jsem mu podal ruku. Jak jsem ho přetahoval přes předprseň, nějaký jeho soukmenovec ho zastřelil.

Asi v 15.00 hodin jsem se dozvěděl, že 3. brigáda s pomocí tanků půjde do útoku a my jsme měli provést zastírací útok. Ve stanovený čas jsme vyrazili a Němci se začali stahovat dál do lesa přes kótu 576 m. Hnali jsme je lesem až k mýtině před vrcholem kóty 694 m, kde měli zákopy a bunkry. Už jsme 10 dní pořádně nejedli, co je to umýt se nebo oholit, to jsme již zapomněli. Byli jsme již na konci svých sil, už jsme se jenom potáceli, někteří únavou už padli, zůstali ležet a usnuli. Bylo štěstí, že Němci nezaútočili. Jen jsem na chvíli zdříml, už se mnou zatřepala spojka a donesla mně kus uvařené slepice. To bylo dobré znamení: nejsme obklíčeni a za námi je kuchyně. Všichni se najedli, napili a zas začali usínat. Museli jsme ale být na pozoru. Když se setmělo, našel jsem několik dobrovolníků a šli jsme na průzkum hledat trochu zakrytý příchod na kótu. Našli jsme erozní prohlubeň, která vedla až na kótu. Plížením, plazením to tam šlo.

22. 9. 1944

Když jsem se vrátil, čekala na mně spojka se vzkazem, že útok začne v 9.30 hod. po krátké dělostřelecké přípravě. K našemu překvapení se hned po ní v lese objevily bez pěchoty naše tanky T-34. První dva hned dostaly zásah a začaly hořet. Z prvního vyskočil Hrdina Sovětského svazu por. R. Tesařík, velitel 3. tankového praporu. Byl těžce raněn, přišel o levé oko. Druhý tank se po zásahu zřítíl pozpátku ze stráně dolů. Ale moment překvapení byl velký, toho jsme využili. Plížením prohlubní jsme se dostali nepříteli do zad – jejich pozornost byla soustředěna na tanky a na okraj lesa, kde jsme byli předtím my, tam se teď soustředila jejich střelba. Asi tak 30 m od nás střílel nepřátelský kulomet. Odjistil jsem ruční granát F-1 a hodil

na něho. To byl signál k našemu útoku, moment překvapení byl úplný. Ještě štěstí, že nepřítel neměl čas terén zaminovat. Nepřítel začal opouštět zákopy, bunkry a začal prchat. Nás bylo jen 52 unavených vojáků a přesto se nám podařilo kótu obsadit. Mezitím telefonáci natáhli linku na velitelství praporu a když jsem veliteli praporu sdělil, že jsme na kótě 694 m, nevěřil. Ptal se: "Nejsi někde jinde?" Telefon vzal Olda Kvapil: „Arnošte, seš skutečně na kótě 694 m, na té Hyrowé hoře a ne jinde?“ Odpověděl jsem mu: „Oldo, znám mapu! Zaříd, ať z nás naši dělostřelci neudělají faširku!“ Npor. Kvapil mně nařídil, abych vystřelil tři zelené rakety, aby měli jistotu, kde jsme. Vystřelil jsem je a asi pochopili, že kóta je naše. Němci měli na kótě vybudované a opevněné postavení, v jejich bunkrech měli co hrdlo ráci. Pak mně do telefonu blahopřál maršál Koněv, který náš boj sledoval z pozorovatelný sboru. Přišla k nám smutná zpráva, že při bojích o kótu byl těžce raněn škpt. Josef Knoll, velitel 1. praporu a že při převozu zemřel.

23. 9. 1945 Noc byla celkem klidná. Před svítáním dorazily posily. Třetí prapor vyčistil levé úbočí kóty. Přišel ppor. Bilej se čtyřmi zbylými samopalníky. Večer začalo pršet, rotný Ruščák s několika vojáky vlezl do německého bunkru asi 100 m před naší obranou. Usnuli a Němci je všechny podřezali.

24. 9. 1944 Ráno v devět hodin jsme šli do útoku ve směru na osadu Hyrowa západně od kóty. Šel s námi ppor. Vasil Bilej, byla to moje opora. Přišli jsme asi 600 m k osadě a zjistili, že Němci mají obsazenou protější stráň. Dobýt osadu by nebyl problém, ale udržet ji! Když jsme zaútočili, byli jsme odrazeni palbou kulometů a protiletadlového děla. Spojil jsem se s velitelem praporu a vysvětlil mu situaci. Řekl, že mi pošle letadlo, abych ve směru, kde jsou Němci vystřelil červenou raketu. Za chvíli přiletěl šturmovik a my jsme neměli červenou světlici! Tak jsem vyskočil z úkrytu a bílým obvazem jsem mával ve směru nepřítele. Pilot to pochopil,

zamával křídly a svrhl na Němce dávku raket, bomb a ještě je pokropil dávkou z palubních zbraní. Za chvíli začalo pršet. Sedli jsme si jeden vedle druhého zády k sobě a tak jsme se zahřívali. Voda byla nahoře i dole, úplně jsme promokli a ráno byla zima.

25. 9. 1944 Domluvil jsem se s vojáky, že musíme dobýt osadu, abychom se usušili a ohřáli. Kulomety jsme nechali na okraji lesa, plížili se k domkům, přebrodili potůček a vtom po nás začas střílet kulomet. Zalehli jsme do díry plné vody a byli jsme v této lázni asi půl hodiny, než se podařilo kulomet umlčet. Asi v šestnáct hodin jsme pronikli do osady a Němci se stáhli do lesa nad osadou. Navázali jsme kontakt s 3. praporem a po pravé straně s postupujícím sovětským praporem od 14. g. sd, který měl jen 15 vojáků. My jsme měli sedm raněných. Mně se udělal pod pravou paží hnusný vřed, který mě omezoval v pohybu. Na obvaziště jsem nemohl, byl jsem pořád v akci, tak doktor musel přijít za mnou. Vřed mi vyřízl a měl obavy, že dostanu otravu krve, ale přežil jsem i to.

26. 9. 1944 Konečně jsme se usušili a ohřáli. Večer jsem dostal rozkaz, abych předal svůj úsek v Hyrowě sovětské 140. sd a přesunul se okolo hlavní silnice do prostoru plánovaného směru útoku na Dukelský průsmyk. Za přesunu stále přšelo, zas jsme byli mokří a lidé a koně byli obtíženi zbraněmi, střelivem a sotva se bahnem vlekli. Stále nás pronásledovala dělostřelba, každá exploze vyhazovala fontány bláta. Konečně jsme dorazili na místo soustředění u říčky Jasulky v prostoru Trzciany. Soustředila se tady celá brigáda. Všichni co přežili, zestárli, pohubli a některým i zešedivěly vlasy.

27. 9. 1944 Náš druhý prapor byl doplněn rekonvalescenty a novými vojáky a důstojníky. Měli jsme dvě pěší roty a rotu pěti samopalníků. Ve velení bylo šest důstojníků, rotmistr a sedmdesát vojáků. Kdo měl poškozenou zbraň, dostal novou. Doplnili jsme munici, vyměnili jsme i výstroj, hlavně boty. Ještě během noci jsme se u Zyndranowé vystřídali se sovětskou jednotkou od 241. sd.

28. 9. 1944 Od rána jsme kopali zákopy. Odpoledne zase začalo pršet a spadla mlha. Zítra měl být útok, ale byl odložen. Od místních obyvatel jsme se dozvěděli, že Slováci za hranicí dělali pro Němce opevnění a že před ním jsou minová pole. Mohla by nám pomoci letadla, ale počasí to neumožňovalo.
30. 9. 1944 Po celý den pršelo, přesto spojka přinesla rozkaz k zajetí postavení k útoku. Naši dělostřelci provedli čtyřicetiminutovou přípravu k útoku a my jsme šli. V bahně, namáhavě jsme se doplazili k minovému poli. Vystřelili jsme červené rakety a dělostřelci přenesli palbu do německé obrany. Němci odpověděli také dělostřeleckou palbou a Zyndranowa začala hořet, takže 3. brigáda k útoku už nevyrazila. Pomocí ženistů a kráterů po dělostřelecké přípravě jsme se celí umoření a umazaní od bláta dostali až k zákopům nepřítele. Chtěl jsem to oznámit na velitelství, ale ani telefon ani radiostanice nešly. Okolo nás se přehnalý naše tanky a zasypaly nás sprškou bahna. Němce jsme vytlačili z prvního pásma zákopů, pak po nás začaly pálit jejich šestihlavňové vrhače. Vedle mě přestal střílet maxim, roztrhaná obsluha ležela opodál. V 15.30 hod. Němci přešli do protiútoků, ale odrazili jsme je s pomocí německých kulometů, které zanechali v zákopech. Probojovali jsme se na kótu 460 m a na pomoc nám přišel Bilej se dvěma rotami. Němci nás zasypávali silnou palbou, že jsme ani nemohli nechat odnášet raněné. Proto přišel doktor Neuer se zdravotníky k nám. Nepřítel se zmohl ještě na jeden útok, ale ten byl v zárodku smeten našimi 120 mm minomety, zbytek jsme dorazili ručními granáty. Docházelo nám ale střelivo a zjistili jsme, že se nepřítel znovu soustřeďuje k dalšímu útoku. Dali jsme souřadnice našim dělostřelcům a ti je rozehnali. K večeru nebylo čím střílet ani z našich, ani z ukořistěných německých zbraní a Němci nás začali vytlačovat z kóty 460 m na severní svah. Tam nás našli konečně naši zásobovači, jídlonoši a sanitáci. Němci se báli nočního boje, stáhli se a my jsme kótu opět obsadili. V jednom bunkru byla i kamna, tak jsme se u nich sušili.

31. 9. 1944 Další den zase přšlo a já jsem zaspal a Bilej šel místo mě na průzkum. Dotáhl raněného Němce a ten nám řekl, že dostali od velitele rozkaz kótu dobýt a nás zničit. Padla mlha, že nebylo vidět víc než na tři metry. Uslyšeli jsme nějaký hlomoz a hlasy. Nachystali jsme se a čekali. Vítr trochu mlhu rozhrnul a vtom jsme je uviděli a začali do nich pálit, až nám docházelo střelivo. Telefonní vedení zase přestalo fungovat, ale radiostanice šla, tak jsem zavolał velitele praporu a požádal ho o dělostřeleckou palbu na naši kótu. Ukryli jsme se v bunkrech a Němci postupovali po pláni. Za chvíli začaly okolo nás vybuchovat dělostřelecké granáty. Palba trvala 25 minut a vše okolo přeorala. Němci se stáhli. Odpoledne se vyjasnilo a my jsme viděli až k hranici. Všichni jsme byli na smrt unaveni.
2. 10. 1944 Vystřídala nás sovětská 359. sd a my jsme se měli opět přesunout jinam, na Studený vrch, kóta 702 m. Za pět dnů bojů o průsmyk nás zbyla jen polovina – čtyři důstojníci a 32 vojáků a ty přesuny nás strašně vysilovaly. U Studeného vrchu byla sovětská jednotka na naší hranici a velení nám chtělo umožnit, abychom první vstoupili na území republiky.
4. 10. 1944 Trmáceli jsme se zase bahnem. Abych neztratil boty, musel jsem si je přivázat provazem k opasku. Tady v horách jsme poznali dokonale, jak se naši vládnoucí představitelé v roce 1938 lehce vzdaly našich pohraničních pevností a jak je těžké opevněné hory překonat. Než jsme se vydrápali na ten Studený kopec, dostal jsem rozkaz k návratu na původní místo. Vojáci už nemohli ani nadávat. Vlekli se zpět. Zjistili jsme, že vystřídali sovětskou jednotku, která zůstala na místě a nepostoupila. Zákopy byly plné vody, byli jsme úplně mokří a nohy jsme měli odřené od ztvrdlých bot. V zákopech byli vojáci umístěni ve vzdálenosti 200 m jeden od druhého. Stále přšlo. Obcházel jsem zákopy, aby někdo neusnul a Němci ho nepodřezali.
5. 10. 1944 Před námi byla naše hranice tak blízko a tak vzdálená minovými poli, drátěnými zátarasy, PT-překážkami a do toho stále přšlo a začínala být zima. Nepřítel také mlčel,

sem tam dávka z kulometu, světlice a zavytí miny. Poslal jsem do předpolí průzkum, aby zjistil, co se děje – snad se Němci nestáhli? Ale jak Němci zjistili na naší straně pohyb, spustili kulometnou palbu. Ppor. Bilej dostal během noci rozkaz, aby posunul k hranici průzkum, že 1. prapor chytl jazyka, který tvrdil, že se mají stáhnout. Bilejovi se na průzkum přihlásili skoro všichni, ale vybral jen ty nejlepší. Jako velitel šel čet. Nebeljak, jeho zástupce des. Týrek. Dalšími byli: des. Poučil, voj. Kučeravý, Heyda, Nemrich, Mazur, Houbela a radiostanici měl des. Bembilo. Jako doprovod měli dva ženisty od praporu.

6. 10. 1944 Ještě za tmy vyrazil průzkum k hranici. Prošel minovým polem, obešel dva bunkry a dostal se do německých opuštěných zákopů. V šest hodin podal čet. Nebeljak zprávu, že průzkum dosáhl Československou hranici, vztyčil čs. vlaječku a pokračuje v průzkumu. Tak jsme je následovali. Spojka nás provedla minovým polem a pronikli jsme do pásma německé obrany, kde se ozvala kulometná palba. Zlikvidovali jsme záchytné kulometné body a v 8.45 hod. vztyčila samopalná a pěší rota 2. praporu na hranici na Dukelském průsmyku čs. státní vlajku. Ležel jsem v příkopu u cesty a marně přemáhal vzrušení, které mě hnalo slzy do očí. Podali jsme si s Bilejem ruce a radista podal zprávu na prapor. Přišly další jednotky a pomalu obsazovaly prostor. Za nimi přijela dočka (voj. automobil americké výroby Dodge pozn. aut.) a vystoupil z ní gen. Vedral-Sázavský se čtyřmi neznámými důstojníky a dával nám rozkaz k postupu vpřed. Nepřítel prý ustoupil až k Ružomberoku. Pak všichni nasedli do auta a odjeli. Neujeli ani sto metrů a ozvala se exploze. Vzápětí na toto místo začaly dopadat miny. Naši tři samopalníci, kteří jim běželi na pomoc, byli raněni střepinami. Němci když někam umístili tzv. fugas – kombinaci několika min, ještě předtím se na to místo přesně zastríleli. Z osádky vozu byli tři mrtví a jeden těžce raněný. Generál Sázavský byl mezi mrtvými. Mezitím přinesl průzkum zprávu, že nepřítel se zachytil na dalším

obranném pásmu na kótách jižně od obce Příkra, Nižný Komárník, Krajná Bystrá, Nedvedie a Vyšná Pisaná. Do osvobozeného Vyšného Komárniku se z lesů vracelo zbídačené obyvatelstvo. Nižný Komárník hořel a ženisté, co zbyli, stavěli na hranici slavobránu pro filmování. Bylo nám z toho smutno a my se budeme dál rvát dál o každý metr půdy.

7. 10. 1944 V prostoru Nižného Komárniku jsme navázali styk s nepřitelem. Všude byly miny, ženisté stačili odminovávat jen cesty a na ty byli Němci dobře zastrílení. Dozvěděli jsme se, že na hranici byla oslavovat vládní delegace.
8. 10. 1944 Ráno se u mě hlásil ppor. Hegeduš, propuštěný z nemocnice. Byl těžce raněn, přišel o oko, ale zůstal průzkumníkem. Hned šel na průzkum a zjistil, že Němci před námi mluví ukrajinsky. Že by Vlasovci? Je mlha, nemohu dát souřadnice na zaměření našemu dělostřelectvu. Tak ppor. Hegeduš vylezl s radiostanicí na vysokou jedli v předpolí a přesně navigoval dělostřeleckou palbu do nepřátelských okopů.
9. 10. 1944 V deset hodin, po dělostřeleckém přepadu jsme šli do útoku. Postupovali jsme sedlem a ocitli se v kulometné palbě, tak jsme se zastavili. Měli jsme jednoho mrtvého a dva raněné. Narazili jsme na minové pole, tak ženisté dali na vysokou jedli PT-miny a pak ji s nimi odpálili. Ta padla do minového pole a udělala průchod, ale Němci začali zběsile střílet a my se museli stáhnout. Večer jsem se dozvěděl, že jsem povýšen na nadporučíka. Mně vůbec nezáleželo na tom, kolik mám hvězdiček, ale jestli mně vojáci důvěřují. Doktor Neuer mi oznámil, že musel odtransportovat ppor. Senického do nemocnice, protože se jeho stav po zranění zhoršoval. Tak jsme zůstali v zákopech jen dva důstojníci.
10. 10. 1944 Od rána pršelo, bylo mlhavo a větrno. Udělali jsme průzkum na Obšár, výšinu, která nám stojí v cestě. Dráždili jsme nepřitele, aby po nás střílel a odhaloval tak svoje palposty. Stříleli ze všech stran z boků kót ukryti za minovými poli. V šestnáct hodin jsem dostal rozkaz, abych předal svůj úsek 3. brigádě. Chlapi nadávali, že musí opustit prac-

ně vykopané úkryty zakryté celtami. Jakmile jsme vylezli, začalo silně pršet a do toho začali Němci střílet z děl. Mokří jsme bloudili lesem až do rána, než jsme narazili na sovětskou jednotku od 359. sd, kterou jsme měli vystřídat u obce Medvedie.

11. 11. 1944 Ráno za deště a větru jsme budovali na východním okraji obce svá postavení. Každý se snaží skrýt před deštěm a větrem. Začalo mě bolet v krku a dostal jsem horečku. Můj příkazník někde sehnal půlcák rumu a aspirin, tak jsem ho snědl a zapil rumem. Zalezl jsem do díry vystlané chvojím, zabalil se do celt a dek a přikázal jsem budit jen v případě, že bude nepřítel útočit. Okamžitě jsem usnul, mokrá uniforma se na mě zaparila a bylo mi teplo. Ze spánku mě probudil telefonista, že mám volat velitele praporu. Nechal jsem si natáhnout do díry telefon a zavolał jsem. Ozval se nový velitel: „Co jste zjistil o nepříteli, jaké má na vašem úseku opory, jaká jsou minová pole, dal jste je odminovat? Proč neodpovídáte?“ Hlas se podrážděně zvyšoval: „Proč nemluvíte? Vy chrápete?“ „Ano, chrápu. Mám pane majore vysokou horečku.“ Chvilí bylo ticho a pak se ozvalo: „Promiňte.“ Vstal jsem, vzal několik vojáků a šel omrknout situaci. Před námi byly výšiny podle místních názvů Hrabov, Šcob, Za bučkami, Popričná. Vše dobře opevněno, zaminováno. Úsek bránili nějací Jägři a 75. pěší divize. Po návratu na postavení na mě čekal saniták, kterého poslal nový velitel praporu, aby mě změřil teplotu. Měl jsem jen 38 °C. Zanícený krk mně vytřel jodovou tinkturou. Přišel za mnou ppor. Bilej, abychom si popovídali. Šli jsme asi 200 m do lesa, udělali si ohniček, abychom se trochu ohřáli. Přišel za námi ještě rotný Fabera a rotmistr Matola. Za chvíli zavyly miny, odskočili jsme instinktivně od ohně, zalehli a v okolí se ozvalo několik výbuchů. Vrátili jsme se k ohničku a strnuli jsme. Uprostřed ohně trčela mina z minometu. Až ohniček uhasl, zavolałi jsme ženistu. Minu vydělal a demontoval. Byla naplněná pískem a v něm lístek s pozdravem od francouzských dělníků. Jejich sabotáž nám zachránila život.

12. 10. 1944 Zpevnili jsme své postavení, zakryli je kmeny stromů, chvojím a někdo sehnal i térapapír. Zatopili jsme v improvizovaných kamínkách a aspoň jsme se trochu ohřáli, usušili a uvarili čaj. Ve třináct hodin začal útok našeho pravého souseda (305. sd). Když bude úspěšný, měli jsme se připojit. Byli ale odrazeni a my jsme mohli zůstat ve svých dírách.
13. 10. 1944 Dostal jsem od velitele praporu dovolenku do 17. října. Odjel jsem do Jaslisky, kde byl týl 1. čs. brigády. Šel jsem do naší baně (lázně, pozn. aut.), odevzdal tam svršky, vykoupal jsem se a oblékl čisté prádlo. Mezitím mi desinfikovali uniformu. Jen v prádle jsem šel k holiči. Po cestě jsem se ptal statné desátnice, kudy se k němu jde, a ta mně sprdla, že napřed mám pozdravit a pak se ptát. Ale dovedla mně tam, ale holič řekl, že si na mně nebude kazit břitvu. Tak jsem mu řekl: „Nemusíš, ale můžeš se stát hrdinou v mé jednotce.“ A ukázal jsem mu svou vojenskou knížku. Hned se omluvil, oholil mě a já jsem u toho usnul. Pak jsem šel již oblečený shánět nocleh. Městečko bylo přeplněno vojskem. Až na jeho okraji jsem měl štěstí, syn majitelů musel narukovat do polské armády, tak jsem měl pro sebe pokojíček. Napřed jsem nemohl usnout, ale k ránu se mi to podařilo a spal jsem celých 24 hodin. Domáci se šla podívat, co se mnou je. Jak otevřela dveře, vzbudil jsem se a podvědomě na ni namířil samopal. Strašně se lekla. Posnídal jsem a vypravil se za otcem, který byl v týlu vzdáleném 20 km. Chytl jsem stopa a po dvou letech jsem se setkal s otcem. Měl velkou radost. Večer jsem se vrátil do domku, kde mě hospodyně čekala s večeří.
17. 10. 1944 Hlásil jsem se na velitelství praporu a byl jsem jmenován velitelem plánovaného útoku. První měla jít do útoku trestní rota pod velením ppor. Bojka, pak samopalníci s Bilejem a rotmistr Falout velel pěchotě. Útok začal. Trestní rota byla odražena, měla tři mrtvé a dva raněné. Tím útok skončil. Stále pršelo a fučel studený vítr, který lehce profoukl mokré uniformy. Skoro všichni byli nachlazení a měli teplotu. Na ošetřovnu mohl jít jen ten voják, který měl 39 °C a víc, jinak musel stačit alkohol a aspirin. Denní příděl vodky byl 200 g na muže večer.

18. 10. 1944 Ppor. Bilej dostal také opuštěák a já jsem převzal jeho samopalníky.
19. 10. 1944 Stále přšelo, voda nás v zákopech zaplavovala, tak jsme leželi venku, ale ráno jsme do nich museli vlézt, venku mohli zůstat jen sebevrazi.
20. 10. 1944 Měl být útok, ale byl odložen. Němci něco zjistili a začali nás odstřelovat. Do naší blízkosti padlo pět granátů ráže 150 mm. Nám explodovala naše mina z minometu ve větvích stromu a těžce zranila jednoho vojína. Na Němce jsme udělali léčku a dva z nich zabili.
24. 10. 1944 Stále přšelo, je vlhko a zima. Rovněž pro vojáky byla na velitelství praporu zřízena baňa, aby se mohli vykoupat, desinfikovat uniformy a prádlo. V sedmnáct hodin přišel rozkaz k přesunu na nové východiště k útoku. Všichni nadávali. Nové místo bylo vzdálené asi 6 km na západ u Vyšné Pisané. Padla mlha a bylo vidět tak na dva metry. Bloudili jsme lesem, nakonec nás našel npor. Oldřich Kvapil a dovedl na určené místo.
25. 10. 1944 Když se rozednilo, zjistil jsem, že mi chybí polovina mužstva. Ztratili se. Přesto jsme dostali rozkaz zmocnit se kóty Javíra a pokračovat v útoku na obec Korejovce. Byli jsme hluboko v pralese, kde byl nepřítel, neměli jsme ponětí (úsek bránila německá 357. pěší divize posílená dvěma prapory 1. lyžařské stíhací divize, pozn. aut.). Velitelské stanoviště jsem si zřídil u vyvráceného silného buku. V devět hodin začala naše dělostřelba, která se posunovala před námi. Ale nepřítel najednou ožil a dělostřelecká a minometná palba nás zasáhla naplno. Střely z minometů explodovaly ve větvích staletých stromů a kropily nás střepinami. K tomu na nás začaly padat silné větve. Zachránil mě můj buk svým kmenem. Vedle mě dostal střepinami do obou nohou rotmistr Falout, dal jsem rozkaz k jeho odsunu. Asi sedm metrů vedle mě explodoval dělostřelecký granát a roztrhal vojína Šalda. Jeho noha i s botou dopadla do mého úkrytu. Byl raněn ppor. Rozhon, všude byl slyšet nárek raněných vojáků. Nařídil jsem, aby kdo může pomohl s jejich odsu-

- nem. Přišla za mnou spojka, že ppor. Bilej je těžce raněný. Běžel jsem tam. Ležel na nosítkách, obě nohy přeražené výbuchem granátu. Zdravotníci mu poskytovali pomoc, vedle stáli velitel praporu a náč. štábu Olda Kvapil, oba bledí a zničení. Bilej byl odnesen svými samopalníky na obvaziště, kde zemřel. Nepomohla ani transfúze krve. Nemohl jsem pochopit, že můj nejlepší bojový druh Vasil Bilej zemřel. Dvacátý pátý listopad byl mým nejhorším dnem v Karpatech. Ztráty byly padesátiprocentní. Zůstal jsem jako jediný důstojník u mužstva. Všichni jsme byli u konce svých sil. Večer po vydání stravy a vodky všichni usnuli. Důstojníci ze štábu museli převzít strážní službu, aby si vojáci odpočinuli.
26. 10. 1944 Ráno přišla ztracená polovina mých vojáků a hned šli do útoku. Podařilo se nám dostat až na svah kóty Javira a zakopali jsme se tam.
27. 10. 1944 Ještě za tmy se nám plížením podařilo dostat do týlu nepřítele a zaútočit. Utéct se podařilo jen malé skupince nepřátel. Vzápětí Němci provedli protiútok, ale odrazili jsme ho. Telefonní spojení bylo přerušeno a na naší levé straně jsme zaznamenali nějaký pohyb – přivítali jsme ho palbou. Byl to ale náš levý soused, 359. sd. Její velitel mně mával pistolí u nosu a já mu taky. Němci vystřelili červenou raketu a začali pálit z kulometů. Ruský velitel se mnou zalehl a divil se, že nepřítel je tak blízko. Ale kóta byla naše. Dvanáctá gardová tanková brigáda, která měla náš útok podpořit, uvázla v bahně a úzkém horském údolí, které vedlo ze severu k osadě Nižná Pisaná.
28. 10. 1944 V deset hodin jsme dostali rozkaz k útoku na Korejovce. Po padesáti metrech postupu jsme ale byli zastaveni silnou kulometnou palbou, tak jsme se zas zakopali. Ale pak byl klid, tak jsem vyslal průzkum, který zjistil, že se Němci stáhli. V zákopech zanechali 16 mrtvých, což bylo nezvyklé. Došli jsme k obci Korejovce, kde nás opět zastavili a museli jsme se zakopávat. Moje jednotka měla po boji o Javira přes padesát procent ztrát. Velitel 1. brigády rozhodl sestavit ze zbytků dvou praporů jednu bojovou jednotku a mě pověřil velením asi sedmdesáti vyčerpaných vojáků.

29. 10. 1944 Když se nepodařilo Korejovce dobýt z chodu, měli jsme zaútočit na sousední obec Hunkovce. Místo odpočinku jsme se přesunovali pod kótou 481 m Kobyliakov vrch. Po pravé straně postupující sovětská jednotka zaútočila přímo na vrchol a my jsme zahájili postup po jeho východní straně. Postupovali jsme lesem, najednou se před námi objevil ruský voják a volal na nás: „Sjudá, sjudá, zděs Germán!“ Když se k němu naši vojáci přiblížili, začal po nich střílet ze samopalu. Zmačknul jsem spoušť a zasáhl jsem ho! Přiběhl i velitel sovětské jednotky. Když jsme mrtvého prohledali, zjistili, že pod sovětským kabátem měl německou uniformu. Dva naše vojáky zabil a čtyři těžce zranil. Přes obrovskou únavu popadla naše vojáky zuřivost, hladce pronikli do blízkého německého zákopu a všechny zlikvidovali. Postupovali jsme ke kótě, ale opět jsme byli zastaveni, Němci asi dostali posily. Uvázli jsme a opět jsme se museli zakopat. Příští a následující dny trčíme na místě. Sověti taky neuspěli. Celá fronta se uklidnila, asi i protivník toho už měl dost. Po několika dnech klidu Němci najednou zaútočili. Odrazili jsme dva útoky a ten třetí už ne. Chlapci ustoupili, kulometčík tam dokonce nechal maxima. Za to byl jediný trest – zastřelit, jenže já už jsem něčeho takového nebyl schopen. Když jsme se stáhli na výchozí postavení, Němci chtěli znova zaútočit. Čekali jsme to, já se připlížil na území nikoho, zalehl za kulomet a dělal mrtvého. Němci se zvedli a šli do útoku. Nechal jsem je přijít co nejbliž a zahájil jsem palbu. Ostatní se přidali a šli do protiútoku. Všude bylo plno německých mrtvol, ostatní se stáhli za vrchol. Dny pomalu ubíhaly, byla stále více tma, vlhko a zima. Neprítel provedl ještě několik útoků, ale neuspěl.
3. 11. 1944 Ráno mě zavolal Olda Kvapil, náš náčelník štábu: „Arnošte, posílám ti výměnu. Předáš rotu, přindeš na velitelství praporu a budeš dělat zpravodajského důstojníka za npor. Vasila Vala. První důstojník, co mě měl střídát, byl raněn dřív, než se stačil se mnou setkat. Pak poslali druhého, čekal jsem čtyři hodiny a nic. Náš doktor mi potom řekl, že

byl v lese zraněn minou. Nakonec se dostavil jeden nadporučík z Londýna. Předal jsem mu naše obranné postavení, ukázal v terénu, kde je nepřítel a seznámil se všemi nižšími veliteli. Na mapě jsem ho seznámil se situací, ukázal náčrt našeho postavení a předal mu jmenný seznam mužstva. Zavolał jsem velitele praporu, že jsem provedl předání, pak jsem dal telefon nadporučíkovi. Ten veliteli řekl, že nic neviděl, že už byla tma a že se nemohl zorientovat. Velitel mně přikázal, že mu to mám předat znovu ráno.

4. 11. 1944

Na ráno na 5 hodin byl nařizen útok a byli jsme opět odražení. Pak jsem hledal nadporučíka, ale marně. Jeden saniták mi řekl, že byl odvezen s prostřelenou rukou. Už jsem přestal věřit, že mě někdo vystřídá, ale přišel. Bez problémů jsem mu předal jednotku a odešel na štáb. Následovala koupel, dezinfekce a krátký odpočinek. Po převzetí funkce jsem zjistil, že máme velmi málo informací o nepříteli. Sebral jsem tři dobrovolníky a v noci jsme šli na lov jazyka. Šli jsme do lesa na území nikoho na rozhraní mezi naší a sovětskou jednotkou. Tam jsme byli přepadeni, spoutáni a s pytli na hlavě odvedeni. Čekal jsem krutý konec, ale když mně strhli pytel z hlavy, zjistili jsme, že jsme u našich sovětských sousedů. Jejich průzkum se taky vypravil pro jazyka a omylem chytl nás. Popili jsme, vyměnili si poznatky a nikomu se s tím nechlubili. Pak začala obyčejná štábní služba – samá písemná hlášení. Naši se jen ztěžka probíjeli vpřed k řece Ondavě. Pak přišel Silvestr 1944/45. Velitel praporu nás pozval na oslavu Nového roku, která se konala ve sklepě školy v Krajné Polaně. Všichni jsme se bavili o všem jiném než o válce, ale náš intendant – důstojník, který se o oslavu zasloužil, stále plakal, že oni v týlu to také nemají lehké, co zažijí bombardování a odstřelování! Tak jsme se naštváli, svázali tři PT-granáty, dali je do zákopu před školou a odpálili. Ve sklepě zhasly petrolejky, ale všichni zůstali na svých místech. Když se rozsvítilo, nebyl provianták k nalezení. Byl vražen samým strachem v rohu pod lavicí.

Tím skončil můj válečný rok 1944.

Když koncem září 1944 hrozilo protržení německé obrany ve směru na Dukelský průsmyk, byla sem z fronty na Visle a Samu stažena 1. lyžařská stíhací divize Wehrmachtu, jejímž příslušníkem byl i tehdy devatenáctiletý Johannes Flemke. Když jsem se před deseti lety podílel na natáčení televizního filmu režiséra Petra Hviždě Dukla – krev a mýtus, na výzvu se nám z Německa ozvali čtyři příslušníci této divize a přijeli se natáčení zúčastnit. Jejich spolubojovník Flemke, žijící na souostroví Fidži v jižním Pacifiku, nám zaslal svůj deník. Úryvek z něho nám poskytne svědectví, že strádání a umírání bylo na obou stranách fronty stejné.

Když Sověti přešli přes řeku Vislu, zúčastnil jsem se těžkých bojů u Lyse Góry. Tam jsme předali svůj bojový úsek 291. pěší divizi a soustředili jsme se ve městě Kielce, kde jsme dostali rozkaz k odjezdu do Východních Beskyd do prostoru průsmyku Dukla. Postavení jsme měli zaujmout na kótě 696 m Dania a podél silnice na Dukelský průsmyk. Velitelství bylo v Bardějově.

21. 9. 1944 Ve čtrnáct hodin byl nařízen odchod směrem na Kielce. Večer po čtyřicetakilometrovém pochodu jsme došli do nějaké vesnice, kde jsme přespalí.
22. 9. 1944 V deset hodin jsme pokračovali v pochodu a ve 13.00 hod. jsme došli na nádraží v Kielcích. Měl jsem hlad, tak jsem si od Poláků koupil celý chleba. Na nádraží jsme hned nakládali zbraně, techniku a vozidla.
23. 9. 1944 Během noci jsme vlakem odjeli a jezdili křížem krážem po Polsku. Za ranního šera jsme přijeli do Tarnowa, kde jsme se odklonili na Slovensko. Když jsme přijeli pod Karpaty, tak jsme šli odtud pěšky až do pozic.
24. 9. 1944 Přišli jsme do Svidníku, od kterého se táhly hluboké lesy až na vrcholy kopců. Řekli nám, že včera prorazilo frontu 100 ruských tanků. Večer jsme došli k našemu stanovišti, které bylo přiděleno našemu III. praporu o síle 200 mužů pod velením kpt. Willi Schülkeho.
25. 9. 1944 Bylo po dešti a naše čelní jednotky narazily na nepřítele. S pomocí koní jsme vlekli do hor telefonní dráty, polní telefony, radiostanice Dora, zbraně a naši výstroj. Jsme v ho-

rách, v prostředí, do kterého jsme byli cvičeni. Pod námi hoří vesnice a Ivan po nás pátil z děl a tanků T-34. Začalo pršet a stavěli jsme telefonní vedení. Večer jsme strávili o hladu pod celtami.

26. 9. 1944 Den začal hlídkou a stavbou vedení. Našel jsem podkovu a hrací kartu károvou sedmu, tak budu mít štěstí! Měl jsem hlad, snědl jsem poslední cibuli, co jsem měl. Večer konečně přišli nosiči s várnice. Dostali jsme půl misky polévky a dva krajíce chleba s máslem. Naši těžce ranění z první linie byli obtížně odnášeni dlouhé hodiny do týlu a mnozí nepřežili. Mrtvé jsme ukládali několik metrů od našeho stanoviště pod prastarý buk. Leželi tam v rozervaných zakrvácených uniformách s voskovými tvářemi, většinou s rozevřenýma žalujícíma očima a ústy otevřenými jako ke křiku. Jejich zpola ulomené identifikační známky zdobily jejich hrud' jako poslední vyznamenání. Hromada lidských trosek se každou hodinu zvětšovala. Já jsem svou známku zahodil. Nechtěl jsem, aby byla zneužita, že jsem padl za Velkoněmeckou Říši a za Hitlera.

27. 9. 1944 Bylo přerušeno telefonní vedení mezi naším praporem a přední linií. Dostal jsem rozkaz jít to spravit. Vzal jsem pušku osmadvadesátku, vercajk a polní telefon a šel jsem ještě s jedním vojákem po lince. Asi po třech stech metrech byl drát přestřižen a ne přetržen výbuchem. Zpozorněli jsme, nabili pušky a čekali, co se bude dít. Vtom jsem dostal strašnou ránu do přílby, která mně odlétla z hlavy. Začali jsme střílet do směru, odkud ta rána přišla. Uslyšeli jsme jen praskání větviček a byl klid. Za chvíli nám přišli kamarádi na pomoc. Ivan byl okolo nás.

28. 9. 1944 Od rána pátila děla. Náš velitel nám řekl, že naším úkolem je za každou cenu zadržet ruské útočné špice. Naše stanoviště bylo na vrchu a pod ním byla velká mýtina. Z ničeho nic najednou na naše postavení zaútočilo na dvě stě jezdců. Naše nové zbraně – útočné karabiny vzor 44 a kulomety vzoru 42 udělali své. Velké množství koní popadalo, asi 15 koní jsme odchytili. Jezdce, kteří se schovali za pad-

lé koně, postrřileli naši odstřelovači s puškami s dalekohledy. Zajali jsme tři kozáky a ti byli za chvíli zabiti vlastními střelci. Pak nás začali z lesa pod námi zasypávat minometnými granáty. Poté se od západu objevila letka našich bombardérů He 111 a začala les pod námi zasypávat bombami. Od chvíle, kdy jsem byl na východní frontě jsem poprvé viděl naše bombardovací letadla v akci. Z nasazení letadel a těžkých zbraní na Dukle jsme usoudili, jak důležité je udržet naše postavení. Protržení fronty by otevřelo Rusům cestu do Československa.

29. 9. 1945 Pokládal jsem vedení k předsunutému opěrnému bodu, ze kterého byl rozhled na všechny strany. Obsazen byl kulometnou rotou pod velením rotmistra, Bavoráka. Dopoledne se na levé straně postavení objevil jeden T-34, na výzvědech. Druhý T-34 se držel opodál. Rotmistr - profesionál na ničení tanků, byl tím dotčen. Ještě s jedním vojákem vzali pár pancéřových pěstí a šli na ně. Předtím ještě řekl, aby mu postavili na kafe a nenechte ho vychladnout, že za chvíli přijdou. Pak bylo slyšet výbuchy a za chvíli se rotmistr s vojákem zase objevil a vedli dva zajatce, celé černé od oleje a sazí. Po celou noc bylo pod námi slyšet hluk motorů a silný provoz.

30. 9. 1945 Od rána začala příšerná palba a do toho začala útočit letadla. Telefonické vedení přestalo fungovat. Ivan útočil ze všech stran, museli jsme se stáhnout. Naše koně byli zabiti, káry se spojovacím materiálem jsme museli v hlubokém bahně táhnout sami, to byla hrůza. Stáhli jsme se do týlu a tam jsme dostali rozkaz natáhnout vedení do nového postavení. Terén jsem znal z předchozích obhlídek vedení, teď jsem ho ale nepoznal. Vše bylo přeoráno, lesní porost byl rozsekán na třísky, bylo mlhavo a Rusové ještě terén uměle zamlžili. Došli jsme s kabelem do našeho nového postavení, kde bylo dělostřeleckou palbou rovněž vše přeoráno. Zákopy byly sotva znatelné a trčela z nich napůl zasypaná, k nepoznání znetvořená zkrvavená těla v šedivých uniformách a v našich maskovacích blůžkách. Jen hrstka

našich přežila. Šli jsme k salaši, kde bylo velitelské stanoviště, vtom zase začala dělostřelba. Salaš zůstala ještě nepoškozená. Uvnitř se nám naskytl obraz nepředstavitelné hrůzy: bylo to tratoliště. Na několika čtverečních metrech leželo klubko krvácejících, sténajících umírajících lidských bytostí. Křik, sténání a chroptění už nikoho nevzrušilo, už toho bylo kolem moc. Vlevo od vchodu dřepěl spolu se sanitákem náš velitel kpt. Schülke u těžce raněného a snažili se mu obvazem zastavit silné krvácení. Po dalším dopadu granátu jsme uslyšeli volání o pomoc. Vyběhli jsme a našli dalšího těžce raněného. Vlekli jsme ho do salaše, ale na půl cesty ho rozpárala střepina. V pozdějším hlášení pak bylo konstatováno, že všichni ranění byli odsunuti. Ale jak a kdy....? Vrátili jsme se zpět do našeho týlu a podali zprávu o zničení našeho praporu. To už začaly granáty dopadat i na nás. Kára se střelivem do pěchotních zbraní dostala přímý zásah, explodovala jako ohňostroj. Zbrojmistrovi se podařilo zachránit jen tři krabice střeliva a to bylo naše poslední. Dělostřelecká palba zabila všechny naše koně a taky ty dva zajaté tankisty. Po této osmihodinové palbě nás zbylo z praporu jen pětadvacet: kpt. Schülke, jeho pobočník, náš doktor MUDr. Walter Fenge, aspirant na důstojníka, rotmistr co zničil tank, velitel průzkumu, vrchní myslivec Schrader, dva radisté, dva telefonisté, zbrojmistr, osm vojáků a já. Rusové na našem úseku údajně použili 600 děl, raketometů, minometů a letadla. Když dělostřelba utichla, šlo nás pět na průzkum, ale na nikoho jsme nenarazili. Rusové už byli před námi. Tak jsme se vydali na jih k našim.

1. 10. 1945

Podařilo se nám dostat z obklíčení. Stahovali jsme se po naší lince natažené k velení pluku. Vedení fungovalo, ale najednou bylo přerušeno. Byl jsem vyslán, abych to spravil. Poruchu jsem našel, kabel byl přestřípnutý kleštěmi. Znamenalo to, že nás nepřítel opět předešel. Poslali jsme o tom na velení zprávu a byl nám dán rozkaz, abychom se stáhli. Zbylo nás velmi málo. Měli jsme 17 kulometů MG-42 a nové karabiny vzor 44. Náš velitel kpt. Schülke dal aspi-

rantovi rozkaz, aby šel první a dělal přední zajištění. Jakmile jsme se dali na pochod, ocitli jsme se v silné palbě a náš aspirant padl. Stáhli jsme se, udělali kruhovou obranu a pohřbili aspiranta v mělké prohlubni. Když se setmělo, tak jsme se zase dali na pochod. Blížili jsme se k našim pozicím. Bylo nás jen 24 a každému zbylo už jen pár nábojů.

2. 10. 1945 Zalehli jsme do zákopů. Ivan do nás střílel ze všech stran, ale neútočil. Zákopy byly plné vody, bahna a špíny. V devět hodin večer jsme byli vystřídáni. Šli jsme do nejbližší vesnice, kde jsme dostali teplé jídlo. Zalehli jsme a spali. Zamyslel jsem se nad naším nasazením. Na východním Slovensku bojovali myslivci pod velením gen. von Pappenheima a vedle jeho divizí jsme byli my pod velením gen. mjr. Gustawa Hunta. V našich rotách zbylo po třiceti mužích, naše jádro tvořili veteráni z bojů v Rusku. V této době k nám byli přijímáni mladí výborní sportovci z brané moci s vysokou bojovou morálkou a za chvíli se z nich stali dobří bojovníci. Během bojů jsme byli stále posilováni. Z 2. pluku přišel I. prapor s podpurnými prostředky: těžkým horským praporem s těžkými útočnými děly Hummel ráže 15 cm, se stíhači tanků Hetzer s 7,5 cm děly a s pancéřovou rotou vybavenou ukořistěnými T-34. Tento prapor dosáhl za deset dní bojové činnosti odstřelení 75 sovětských tanků a pancéřových vozidel. Nejlepším střelcem byl rotmistr Schöttler, který odstřelil devět tanků. Náš III. prapor pod velením kpt. Schülkeho odrazil během 24 hodin několik útoků a probil se z obklíčení.

3. 10. 1944 Ráno jsme dostali rozkaz jít do pozic. Jakmile jsme zalehli do zákopů, zasypala nás palba z těžkých kulometů (SMG). Pod našimi zákopy je vesnice (pravděpodobně Zydranowa, pozn. aut.), viditelná ze všech stran. Najednou na nás najelo pět tanků. Jednoho jsme odstřelili. Začalo pršet, strašný liják, úplně jsme promokli. Ta jílová zem se ve vrstvě silné na prst neuvěřitelně lepila na uniformy, na výstroj. Ze zákopu jsme nemohli vystrčit ani hlavu. Káleli jsme pod sebe, už nám bylo všechno jedno. Tento srab by

se hodil pro ty, co hlásali totální válku (ministr Göbbels) a jsou doma v peřinách. Peřiny jsou nebeská slast, teprve tady člověk ocení takovou obyčejnou věc.

4. 10. 1944 Zaútočily na nás čtyři tanky a vzápětí jsme se ocitli v dělostřelecké palbě. Ptali jsme se, proč nás nestáhli z přední linie a nechávali nás rozsekat. Také naše dělostřelectvo se do nás pustilo, byli krátkí. Kpt. Schülke chrlil do telefonu nadávky na dělostřelce a ti se vymlouvali, že mají špatné podklady pro střelbu. Ale co tam znamenal jeden lidský život?
5. 10. 1944 Noc v dešti, chladu a bahně byla hrozná. Ani se nedalo spát, bolelo mě celé tělo, asi revma. Doneslo se k nám, že budeme v noci staženi. Nevěřil jsem tomu, ale byla to pravda. Naše místa zaujala jiná jednotka.
6. 10. 1944 Stáhli nás do vesnice v týlu. Obyvatelstvo se na nás vystrašeně dívalo, takové špinavce ještě neviděli. Ubytovali jsme se spojaři v jednom domě. Když jsme se umyli, tak se k nám obyvatelé začali chovat přátelsky a prali nám uniformy. Uvařili jsme si bramboračku a pak únavou usnuli. Večer nás vzbudili a dostali jsme velkobitevní příděl – šest tabulek čokolády, sušenky, bombóny a cigarety. Pak jsme zas tvrdě usnuli.
7. 10. 1945 Stále jsme byli na odpočinku. Přišla pošta. Od rodičů jsem dostal dopis, že bratr Emil byl těžce raněn, amputovali mu levou nohu až po stehno.
10. 10. 1945 Byl vyhlášen nástup do pozic. Nákladními auty nás odvezli na frontu. Tam zas samé bahno a marast, což bylo slabé slovo. Na frontě byl klid, mlha a přšelo.
11. 10. 1944 Ve sračkách k zblití jsem stavěl novou linku. Od 22.00 do 02.00 hod. jsem měl průzkumnou hlídku. Na naší cestu, po které jezdily transportéry, stříleli Rusové, tak jsme změnili stanoviště. Přesunuli jsme se do rokle asi 500 m od nějaké vesnice, která byla zničena dělostřelbou. Do některých kráterů by se vešel dům. Prý byly od amerických vrhačů, které Rusům dodali Američané. Proč je použili zrovna na našem úseku?
12. 10. 1945 Vyrovnali jsme frontu, tak jsme stavěli nové vedení.

13. 10. 1945 Vyfasoval jsem motocykl, se kterým jsem jel do týlu pro nové telefonní přístroje. Když jsem jel zpět, potkal jsem náš prapor, který se přemísťoval na nový post napravo od toho dosavadního.
14. 10. 1944 Vyjasnilo se. Začala strašná palba a k ní se přidala letadla. Museli jsme opět změnit stanoviště. Na cestu jsme vyfasovali menáž a navečer jsme sestupovali asi tak 7–10 km na jih. Na místa, kde jsme byli předtím zaútočila bitevní letadla.
15. 10. 1944 Naše nová bojová linie je na strmé hoře (Javira? pozn. aut.). Ráno děláme nové spojení. Udělalo se pěkně a zase se ukázala letadla. Nálet za náletem, bomby, střelba z palubních zbraní, do toho děla, raketomety a minomety, hotové peklo. Prokletá letadla, kde se brala? Moji dva kamarádi spojaři byli raněni a odvezli je do lazaretu. V šestnáct hodin byla na našem levém křídle slyšet palba z ručních zbraní. Jeden z našich vojáků utrpěl strašné zranění – dostal to do rozkroku. Pohlaví měl na kaši. Snažili jsme se ho obvázat a zastavit silné krváčení, pak jsme ho odtahovali k našemu doktorovi Fengemu a ten mu musel dát morfium, víc už pro něho udělat nemohl.
16. 10. 1944 Od rána byla mlha a klid. Až v šestnáct hodin začal Ivan opět útočit na našem levém křídle. Přijela bryčka, která sbírala mrtvé, tak jsme naložili ty naše dva z minulého dne.
17. 10. 1944 Byla stále mlha. Ve čtrnáct hodin přijela menáž a za ní na inspekci náš velitel gen. Hund-Pes. Vystrídál našeho starého gen. Bergera. Šel jsem s naším velitelem a s generálem na obhlídku našeho úseku. Můj sluch byl již tak vycvičen, že podle zvuku letícího granátu jsem věděl, kam asi dopadne, zdali bude krátký nebo dlouhý. Když jsme šli, Rusové vystřelili z těžkých děl. Všichni zalehli mimo mě – podle zvuku letícího granátu jsem usoudil, že nás přeletí. Měl jsem pravdu. Všichni se mně divili.
18. 10. 1944 Přes den se vyjasnilo a následovala palba, která poškodila vedení, tak jsem musel opravovat.
19. 10. 1944 Po celý den pršelo, ale Rus střílel stále. V zákopech bylo plno vody.

20. 10. 1944 Vyjasnilo se. Okolo poledne Rus zaútočil, ale byl odražen. V noci zase začalo pršet.
21. 10. 1944 Mezi jedenáctou a dvanáctou hodinou začala těžká bubnová palba na souseda vpravo. Ivan se připravoval k útoku. Měl jsem čas a zalistoval jsem si ve svém zápisníčku, kde jsem měl zaznamenáno 21 bojů zblízka. Někteří se nedostali ani přes tři a šli pod drn. Vyjasnilo se a byl podezřelý klid, Ivan měl něco za lubem. Ale nic se nedělo. Bylo mně špatně, lezla na mě nějaká nemoc.
25. 10. 1944 Snědl jsem všechny prášky, co měli kamarádi a udělalo se mi ještě hůř. Hlásil jsem se jako nemocný. Byl jsem poslán na obvaziště a odtud do polního lazaretu v Bardějově. Údajně jsem se předávkovoval prášky a nasadili mi příslušnou dietu po výplachu žaludku. Honili mě pak od čerta k ďáblu a pořád byla dieta.
5. 11. 1944 Dozvěděl jsem se, že náš kapitán Schülke byl vyznamenán Rytířským křížem. Údajně při dekorování poděkoval svým spolubojovníkům.
9. 11. 1944 Padal sníh, ale hned roztál. Četl jsem a psal dopisy a pak už jsem dostal najist.
12. 11. 1944 Přijel náš vrchní štábní naší divize a předal mně Železný kříž 2. třídy, láhev šampusu a 24 cigaret.
16. 11. 1944 Byl jsem propuštěn z nemocnice. Pěšky a stopem jsem se dopravoval ke své jednotce, ale nespěchal jsem. Přespával jsem ve slovenských vesnicích, Slováci se ke mně chovali přátelsky a měli strach z Rusů. Koupit se zde dalo všechno.
21. 11. 1944 Hlásil jsem se na ošetrovně naší jednotky a byl jsem lékařem uznán pro vnitřní službu.
22. 11. 1944 Můj velitel kpt. Schülke mně předal Odznak útočných oddílů pěchoty. Jako první jsem si nechal opravit svoje horské boty, tolik potřebné v horách. Na našem štábu jsem se dozvěděl, že jižně od Dobroslavy padl můj přítel, vrchní myslivec Fritz Hörnlein a byl pohřben v Hunkovcích.
23. 11. 1944 Stal jsem se telefonistou našeho štábu. Stanoviště jsme měli v malé obci, všude bylo samé bláto.

24. 11. 1944 Dostal jsem rozkaz jet se šesti povozy řízenými heftlinky, Rusy v našich službách (Hilfswillige, pozn. aut.) do Vyšného Mirošova ke Zborovu koním pro krmení. Po rozbitých cestách jsme se pohybovali dva dny.
27. 11. 1944 V pořádku jsme se vrátili k našemu týlu.
28. 11. 1944 Moje řádná dovolená mi kvůli mimořádnému nasazení propadla. Abych mohl žít aspoň chvíli jako člověk, byl jsem poslán na zotavení do lázní Bardějov, kde jsem se již léčil.

První lyžařská stíhací divize (1. Ski-Jäger Divizion) pak bojovala po ústupu od řeky Ondavy u Košic a Moldavy. Později byla přeložena ke Krakovu na Slezskou frontu a ustupovala do prostoru Rybník – Ratiboř – Opava, kde se utkala s 1. čs. tankovou brigádou. Pak se stáhla do prostoru Zlatých hor a Lanškrouna. Tam se rozdělila na tři ústupové trasy – na Hradec Králové, Čáslav až Tábor k americkým liniím. Spojář Johannes Flemke přežil. Jeho velitel kpt. Willi Schülke dostal k Rytířskému kříži Ratolesti a padl 8. března 1945 u Ratiboře.

Krátce o autorovi

Vlastimil Schildberger se narodil v roce 1938. Vyhledáváním padlých vojáků obou válečných stran se oficiálně zabývá od roku 1977. Od té doby bylo ve spolupráci s Ministerstvem obrany a redakcí časopisu Zápisník nalezeno 72 sovětských vojáků, z nichž se podařilo 70 % identifikovat. Od roku 1990 ve spolupráci s Lidovým německým spolkem pro válečné hroby, v České republice zastoupeném firmou Pargent, našel 117 německých vojáků, kteří byli zčásti identifikováni a pietně pohřbeni. Ve spolupráci s velvyslanectvím USA (kpt. Motyka) a velvyslankyní USA v ČR paní Shirley Temple Black byl v roce 1991 odhalen v Pouzdranech pomník zastřelenému americkému letci Fredu Clifgardovi, na jehož identifikaci se Vl. Schildberger podílel. V roce 2006 byl spolu s pracovníky Moravského zemského muzea v Brně proveden záchranný výzkum na místě havárie amerického stíhacího letounu P-51 Mustang. Byly nalezeny fragmenty letounu a kosterní pozůstatky jeho pilota Williama L. Kiginse, které byly předány velvyslanci USA. Dne 13. 11. 2007 byl tomuto americkému letci odhalen v Brně-Slatině pomník. Za tyto aktivity obdržel čestné uznání od US ARMY.

Použitá literatura:

Knihy:

- Andres Z., Šif J.: Směr Praha. Naše vojsko. Praha 1946
Čilek R.: Hrobaři iluzí aneb kdo nepůjde s námi Rodice s.r.o. Praha 2003
Gunter G.: Die Deutschen Skijäger von den Anfängen bis 1945. Podzum-Pallas. Friedberg 1993
Hinze R.: Letzt Aufgebot zur verteidigung des Reichgebiets. Kämpfe der Reeresgruppe Nordukraine (A) Mitte. Verlag Dr. Rolf Hinze, Meerbuch 1995
Jamnický B., Andres Z.: Dukelsko-Prešovská operace. Naše vojsko. Praha 1956
Kožnar V.: Cesta k vítězství. Horizont. Praha 1975
Kožnar V., Richter K.: Výsadek S1. Naše vojsko. Praha 1988
Kvapil O.: Bouře v Karpatech. Naše vojsko. Praha 1984
Moskalenko K. S.: Na jihozápadním směru, kniha 2, NV Praha 1976
Procházka Z. a kol.: Vojenské dějiny Československa, díl IV. Naše vojsko. Praha 1988
Richter K.: Československý odboj na východě. Magnet Press. Praha 1992
Richter K.: Apokalypsa v Karpatech. Boje na Dukle. Ostrov. Praha 2003
Przybylo L.: Charkov – Donbas 1943. Jota – military. Brno 2008
Steiner A., Drebot J.: Za cenu života. Naše vojsko/Český svaz protifašistických bojovníků. Praha 1981
Slepcev I.: Bojovali na Dukle. Dukelské muzeum. Svidník 1979
Svoboda L.: Cestami života I, Naše vojsko. Praha 1971
Svoboda L.: Z Buzuluku do Prahy. Mladá fronta. Praha 1975
Svoboda L.: Cestami života II. Prospektrum. Praha 1993.
Svoboda L.: Deník z doby válečné, červen 1939 – leden 1943. Mladá fronta. Praha 2008

Časopisy:

- Rojnic J.: Letecká pomoc SNP. Letectví a kosmonautika. LX. ročník 1984
Valis Z.: Sborový generál Jan Kratochvíl. Vojenské rozhledy. 7/91

TV dokument

- Dukla, krev a mýtus. TV Brno 1999.

КОМАНДУЮЩЕМУ I УКРАИНСКИМ ФРОНТОМ

В связи с активизацией партизанского движения в Словакии и развертыванием вооруженной борьбы отдельных регулярных частей и соединений Словацкой армии против немецких захватчиков Верховный Главнокомандующий ПРИКАЗАЛ:

1. Подготовить и провести операцию на стыке I и 4 Украинских фронтов с тем, чтобы ударом из района Кросно, Санок в общем направлении на Прешов выйти на Словацкую границу и соединиться с словацкими войсками.
2. К проведению операции разрешается привлечь чехословацкий корпус и использовать войска словаков, находящиеся северо-восточнее Прешов, о чем с ними необходимо заблаговременно договориться.
3. Проведение операции возложить на Вас, при необходимости разграничения с 4 Украинским фронтом может быть изменена.
4. Ваши соображения по операции с указанием сроков представить к 8.9.44.

п/п АНТОНОВ

18.00

2 сентября 1944г.

№ 204651

В е р н о:

КОМАНДУЮЩЕМУ 4 УКРАИНСКИМ ФРОНТОМ
Копии: КОМАНДУЮЩЕМУ I УКРАИНСКИМ ФРОНТОМ

Верховный Главнокомандующий приказал 8 сентября с.г. организовать наступление правым флангом фронта из района Санок в направлении Команьча силами одного стрелкового корпуса с целью выйти на границу Словакии и соединиться со словацкими войсками и партизанами, ведущими борьбу против немецких захватчиков. Свои действия согласовывать с действиями 38 армии I Украинского фронта.

Об отданных распоряжениях донесите.

п/п АНТОНОВ

3 сентября 1944г.
24.00

Л 204670

В е р н о:

ВЕРХОВНОМУ ГЛАВНОКОМАНДУЮЩЕМУ КРАСНОЙ АРМИИ
МАРШАЛУ СОВЕТСКОГО СОЮЗА

Иосифу Виссарионовичу СТАЛИНУ

От Главногокомандующего чехословацкими
вооруженными силами, дивизионного ге-
нерала С. ИНГР.

"В момент, когда доблестная Красная Армия вступи-
ла на территорию ЧСР, позвольте выразить Вам и доблест-
ным войскам СССР глубокую благодарность, как от имени
всех чехословацких войск за границей, так и от имени
всех воинов на родине, в которых этот радостный день
укрепит решимость стать против врага как только наступит
подходящий момент, также, как это сделало чехословацкое
войско в Словакии.

Благодарю Вас за честь оказанную чехословацкому
армейскому корпусу в СССР тем, что ему была предостав-
лена возможность участвовать бок о бок с доблестными
Советскими войсками в бою за переход на нашу территорию
и за помощь в его формировании и подготовке для этого боя

Да завершит доблестная Красная Армия под Вашим
руководством в кратчайшее время полный разгром врага
и принесет заслуженную победу народам СССР.

Генерал ИНГР."

Лондон, 19 октября 1944 г.

Верно: Генерал ШКА -

В е р н о: ГЕНЕРАЛ-МАЙОР - *Мелинов* (МЕЛИНОВ)

С е р и я "Г".

зв. № 1

М О С К В А

ПЕРВОМУ ГЛАВНОМУ МАНУЩЕМУ
МАРШАЛУ СОВЕТСКОГО СОЮЗА

тов. С Т А Л И Н У.

БОЕВОЕ ДОНЕСЕНИЕ № 001119 ШТАБ ПЕРВОГО УКРАИНСКОГО ФРОНТА
"7" октября 1944 "0" ч. "30" м. Карта 100-000.

П е р в о е: Войска фронта 6.10.44 продолжали укреплять занимаемые рубежи, вели разведку.

На левом фланге 38 Армии в результате ночных действий усиленные передовые отряды овладели перевалом ДУМЛИ. Развивая наступление передовых отрядов главные силы 67 СК и I Чехословацкого корпуса с боями овладели КРАЈНА ПОРУБКА, МЕДВЕДЗНЕ, ВЫШНИ КОМАРНИК и высотами: Г.КОШЛИР, Г.ЧЕРТАЖ, Г.СОРАВИНКА, Г.БЕЛЕ БРДО, Г.ЛМН, Г.МАТИКА, Г.КЛЕПЕКЕ.

К исходу дня 67 СК и I Чехословацкий корпус, продвинувшись до 5 км, вели бой за НИЖНИ ПИСАНА, Г.ЛВИРА, Г.ГРАВОМ, КРАЈНА ВИСТРА, НИЖНИ КОМАРНИК, Г.СОВАРНА, ЧЕРЕЖКА.

На правом фланге и в центре передовые отряды встретили сильное сопротивление и из района КИДОВСКЕ отразили три контратаки противника каждая силой до батальона пехоты.

6.10 захвачены пленные 16 тд, 24 тд, 78, 253, 367, 75, 68 пд.

НАЧАЛЬНИКУ ПЛАНА ПЕРВОГО УКРАИНСКОГО ФРОНТА.

БОЕВОЕ ДОНЕСЕНИЕ №р. 271. к 21.30. 8.9.44. ПЛАН 29.КАРТА 100 000

ПЕРВОЕ - Противник частями 545 и 208 пд на участке: НИША, ПУСТЫН оказывал сильное огневое сопротивление наступлению наших частей.

На остальных участках фронта противник частями 58 пд, батальоном 304 пд 96 пд оборонял прежние рубежи, ограничился артиллерийским с противник позиций.

Наблюдениями установлено: в 9.00 в районе ПОТАКОВИЦА до 35 автомашин на месте.

От КРОНО на СВЯЖОВА ПОЛИЦА - 35 автомашин и от КРОНО на МЕТЦЕ ПИТОВЕ - 15 автомашин в движении.

Авиация противника обнаруживала самолетами вола разведку поля боя и близлежащих дерев. Всего за сутки отбито 7 самолетов-разведчиков.

За 8.9.44. захвачено 110 пленных, из них 40 - 1000 пд 545 пд в районах: МОДЕТЗКА, БАДЫ.

51 - 337 пд 308 пд в районе БАДЫ, ПОТОК, и, ЕДИНЕ, один третий батальон 208 пд 308 пд в БАДЫ, два 304 пд 96 пд - МЕТЦЕ, 10 309 пд 308 пд - КРОНО.

ВТОРОЕ - Войска авиации после 125 минутной артиллерийской подготовки в 8.45. 8.9.44. перешли в наступление. Преодолевав сильное огневое сопротивление противника, к 20.00 ведут бой на рубеже:

52 ок - 304 ок - двумя ок захватывает прежний рубеж обороны, одним ок овладела выс. 292,0 где и закрепилась.

30 ок - двумя ок овладела МОДЕТЗКА, МОДЕТЗКА и ведет бой за ЕДИНЕ. Одним ок форсировала р. ПОЛИЦА и ведет бой за выс. 332,0.

340 ок - овладела БУДЖИЦА, ДУЖЕК, БУДЖИЦА, двумя ок форсировала р. ПОЛИЦА и ведет бой за выс. 334,0, ПОТАКОВИЦА. Одним ок переправлялся через р. ПОЛИЦА.

Штабкор - ПИТОВЕ ВОИ.

101 ок - 70 грел - овладела БАДЫ, УСТРОЕНА ПЛЕВ, станцией и м. ЕДИНЕ, КАРНОВЕЦ, ДУТЕ и ведет бой за ПОВЕРЖДЕ, выс. 377,0.

123 ок - овладела ПОТОК, БОРЕК, ДОВЕИ, ЗРАДЦ, МАЛУЖА, ведет бой за БУДЖИЦА.

21 ок - наступала во втором эшелоне корпуса, вышла в район 292,0, КАРНОВЕЦ.

Штабкор - БУДЖИЦА.

67 ок - 31 ок - овладела ТИРОВИЦА, Пулт, НЕОБЕДТИ, ПОЛИЦА, сеп. частью КРОНО и ведет бой за ГОЛОВЕЦКА, СУХОДА.

140 ок - двумя ок ведет бой в центральной части КРОНО, одним ок на лин. окр. ПУСТЫН.

121 ок - захватывает прежний рубеж. Одним ок овладела выс. 364. /осв. КАРНОВЕЦ/. Штабкор - центр м. КОТЧИНА.

- 2 -

В т о р о е: 2 МА произвела 22 боевых вылета.

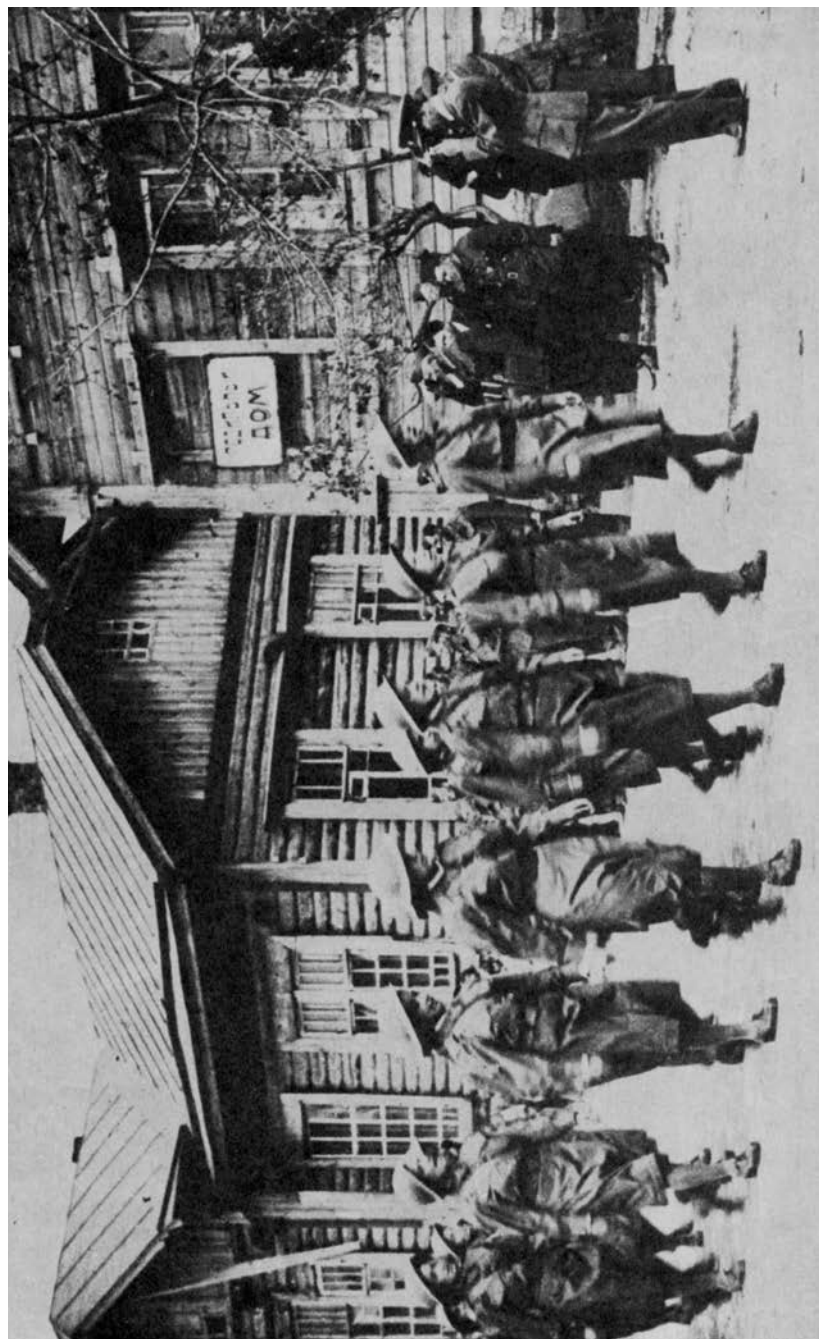
Авиаций противника в течение 6.10 в воздухе не появлялась.

Кривош *Тру*
КОНЕВ КРАЙНОВ СОКОЛОВСКИЙ.
7 10 Ч 0.30 *Молоков*

Отп. 3 экз.

Экз. # 1 - в дело.
2 - для передачи.
3 - п/п Дорохину.
Исп. Будаковский.
6.10.44г.

В.Л.

Unikátní snímek v Buzuluku 26. května 1942. Příslušníci naší armády, které později bojovaly u Sokolova. Snímek Otakara Jaroše.

Setkání s hrdinou Sovětského svazu plukovníkem Biljutinem, velitelem obrany v Taranovce

Kapitán Lomský a náčelník štábu 1. čs. praporu nadporučík Rytíř prověřují spojení (zprava)

Mapa bojové situace v Údolí smrti

Památník na místě bojů

Cesta k Dukle – plná potu, bláta a krve

Vlastimil Schildberger st.

Druhé vydání

Foto archiv autora

Tiskárna OLprint, Šlapanice u Brna +420 544 228 208

Vydal Ruský kulturní osvětový spolek na Moravě za finanční podpory JMK

v nakladatelství: Ján Kux, ONUFRIUS Brno, 2019

ISBN: 978-80-87859-13-1

8. Armee

4.Ukr. Front

1. Gde. Armee

18. Armee

XXXXIX.Geb:

Bil. ung.

V. ung.

Armee-Gr.
Gen.Ob. Heinrici
branc (1.Pz.Arme)

Korück 531
chalovce!